

ШЕЪРИЯТ-86

*Гафур Ғулом
номидаги
Адабиёт ва санъат
нашриёти*

ТОШКЕНТ
1987

Нашр ҳайъати:

Асқад Мухтор
Эркин Воҳидов
Шукрулло
Ҳалима Ҳудойбердиева
Жамол Камол
Шавкат Раҳмон

Тузувчи:

Ҳуршид Даврон

Шеърят — 86 / [Тузувчи Ҳуршид Даврон]. — Т.:
Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987. — 224 б.

Бу мажмуага ўзбек шоирларининг 1986 йил давомида вақтли матбуотда чоп этилган сара шеърлари танлаб олинди. Ўзбек адибларининг хотиралари, шеърят ҳақидаги мақолалари, Дурмонда ўтказилган ёш ижодкорлар анжуманида тақдирланган ёш шоирларнинг шеърлари киритилди. Уқувчилар бу китоб орқали жаҳон шеърятидан қилинган энг янги таржималар билан ҳам танишадилар.

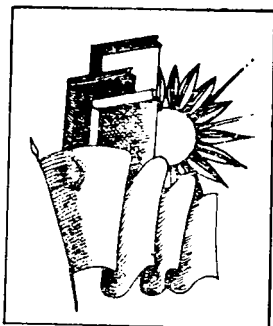
Поэзия — 86.

Уз2

А 4702570200—173
М 352 (04) 33—87

© Гафур Гулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти,
1987 й.

ШЕЪРЛАР

УЙҒУН

ОРОЛ

Орол қурияпти,— дарди кўп оғир,
Тополмай ётибмиз дардига даво.
Агар шу зайлда кетса атрофда,
Иқлим ўзгаради, бузилар ҳаво.

Асрлар Оролга сув бериб келган
Аму билан Сирнинг тўсилди йўли.
Орол Амусидан ажралиб қолди,
Бу ишда бор, шаксиз, инсоннинг қўли.

Насослар ўрнатиб, каналлар қазиб
Аму сувларини ҳар ёққа тортдик.
Амуни тушовлаб, «хомталаш» қилиб
Унга ҳаддан зиёд оғир юк ортдик.

Азим дарёлардан вақти келганда
Чўлларга сув олиш зарурми?— Зарур!
Обиҳаёт келди кўҳна бўзларга,
Саҳролар гул очди, — нур устига нур.

Қанча-қанча ерлар ўзлаштирилди
Аму сувларининг шарофатидан.
Қанча-қанча воҳа қутулиб қолди
Сувсизлик балоси ва офатидан.

Бугунни ўйлаймиз: она-Еримиз
Хусну латофатга яна бой бўлсин.
Ватаннинг ҳар бурчи, ҳар бир даламиз
Жаннатга бергусиз гўзал жой бўлсин.

Аммо фақатгина бугунни ўйлаб,
Эртани унутиш мутлақо хато!
Келгуси авлодлар, набираларга
Мавж урган қўлларни қилайлик ато!

Тўғри, дарёлардан сув олиш керак,
Фойдаланиш лозим, зарур, албатта.
Аммо оқилона иш тutilмаса,
Оқибатда унинг зарари катта.

Баъзи алломалар, ирригаторлар
Ҳисобдан янглишиб кетмадимикан?
Пухта ўйланмасдан қилинган ишлар
Оролнинг бошига етмадимикан?..

Не-не машаққатлар билан олинган
Қанча сув ҳавога буғ бўлиб кетди.
Орол учун жуда зарур бўлган сув
Қумларга сингди-ю, йўқ бўлиб кетди.

Олтиндан ҳам қиммат ҳар томчи сувни
Қўз қорачиғидай сақлаш керак-ку?
Бўстонлар яратиш ишига кетган
Сарфу харажатни оқлаш керак-ку?

Баъзан адашамиз, баъзан шошамиз,
Оқибат сув сингар қумлар қаърига.
Ахир, учрашимиз мумкин-ку бир кун
Она табиатнинг ҳақли қаҳрига!

Шундай иш қилингики, заррача бўлсин
Она табиатга шикаст етмасин.
Минг йил давом этган табиий қонун,
Мувозанат издан чиқиб кетмасин.

Мана, Орол қуриб бормоқда, эсиз,
Тополмай ётибмиз дардига чора.
Ўзи ўз дардига тополмай даво
Биздан ёрдам сўрар Орол бечора!

Сақлаб қололмасак Оролни агар
Оқибати хунук, даҳшат-ку, ахир!
Бора-бора қолса Орол ўрнида
Кафандай оқариб шўр босган тақир?

Оролни сақлашнинг иложи йўқми?
Наҳотки шу қадар ожиз эрамиз?
Бутун бошли кўлни йўқотиб қўйиб
Келажакка қандай жавоб берамиз?!

Йўқ, Орол дардига топилар даво!
Ахир, биз бормиз-ку, доно инсонлар!
Ақлу идрокимиз, меҳнатимиздан
Келажакка қолур яхши эҳсонлар!

Бугун бўлаётган хайрли ишнинг
Меvasини ейди келгуси авлод.
Биз қолдирган яхши меросни қутлаб,
Чуқур ҳурмат билан бизни айлар ёд!

ТУРОБ ТҮЛА

МАВЛОНО

Янги йил кечаси шоир Мавлоно
Дўстларини йиғди хонадонига,
Хаёлига келиб бир фикр доно
Қасд қилди шу кеча хонумонига.
Гупиллаб ёғарди оппоқ-оппоқ қор,
Мавлоно кутарди эшикда меҳмон.
Ҳайҳотдек ҳовлида бир ваҳимадор —
Гулхан кутар эди гулханга фармон.
Дўстлар, — деди ҳамма келгач, Мавлоно
Гулхан атрофига чорлаб, оҳиста.
Патила сочлари ушникқаннамо,
Ҳорғин, қари филдек толиққан, хаста.
— Эсингизда бўлса, — давом этди у, —
Ёлғиз тут бўларди бу ерда бир чоқ.
Бугун уни қирқдим, саржин қилдиму,
Гулханга тўпладим, бўлингиз гувоҳ.
Бу гулхан остига (мени маъзур тутинг),
Ҳамма китобимни қаладим.
Мен улардан кечдим (гуноҳимдан ўтинг),
Барини ўткинчи дея санадим.
Шараф келтирмади улар менга тақир,
Барвақт қаритдилар таъна тошида.
Булар, дарҳақиқат, бари бир пақир,
Ижодни бошлайман қайта бошидан...
Мавлоно бешафқат гугурт чақди бирдан,
Ҳовлини ямлади аланга ногоҳ.
Олам огоҳ эди гўё бу сирдан,
Бу даҳшатли сирдан эл бўлди огоҳ.
Китоб ёнмоқдайди, шеър, қўшиқ, ғазал,
Қўкка совриларди кули шеърнинг.
Тўғри, шеърмасди улар ўзи азал,
Нуқси ҳам йўқ эди шеър-шеърнинг.
Мавлоно ёндирди уларни тамом,
Қайта қурмоқ бўлди илҳом уйини.
Топмоқ бўлди янги калом батамом,

Баландроқ куйламоқ бўлди куйини.
Истади — уни ҳам ўқисинлар суюб,
Китоби чанг босиб ётмасин.
Қамситиб, баҳосин қайтадан қўйиб,
Яхши китобларга кўшиб сотмасин.
Бироқ, тағин улар тирилаверди,
Уша кули кўкка соврулган унлар.
Тағин ўша-ўша-ўшалар эди,
Уша биқсиб ёнган, ўша кукунлар.
Уша-ўша бўлиб қолди Мавлоно,
Уша-ўша ҳидсиз гул бўлиб.
Ва лекин тут эса, кўкарди аъло
У қирққан тўнкадан ям-яшил бўлиб!

ЭРҚИН ВОҲИДОВ

ЛЕНИННИ ҲҚИШ

Талабалик умрининг кечалари чароғон,
Жаҳон илмин дафъатан қамрамоқ тилар хотир.
Мана, уйқуни ҳайдаб ярим тун толиб ўғлон
Ленин китобларини мук тушиб ўқиётир.

Йигитчага осонмас, эрта тонгда имтиҳон,
Мураккаб жумлаларнинг соддароқ баёни йўқ.
Сатрлар тўлқин урган сирлар тўла бир уммон
Ёш онг ариқчасига жо қилмоқ имкони йўқ.

Ва лекин илож қанча, фалсафа мажбурий фан,
Толиб йигит ҳарф ба ҳарф ёдлашга уринади.
Хаёлда фақат синов, бош кўтарса китобдан
Золим профессорнинг сўроғи кўринади.

Толиб ўғлон, сўзимга қулоқ бергин бир нафас,
Уйламаким бемаҳал панд-насиҳат қиларман.
Лениннинг китобларин мажбурий билиб эмас
Қутлуғ эътиқод билиб ўқишингни тиларман.

Билсанг агар, Ленинни ўқимоқ бир замонлар
Салтанат даргоҳида улуғ жинойт эди.
Боболаримиз учун уни этмак муқаррар
Адолат тангрисига дилдан ибодат эди.

Яширин давраларда Ленинни ўқиганлар,
Муқаддас қасам каби жо қилганлар юракка.
Қўрғошиндан ҳарф ясаб, сўзлардан ўқ қилганлар
Инқилоб милтиғидан истибдодни урмакка.

Инқилоб давом этар етмиш йил сўнгида ҳам,
У сўзлар керак яна — одил ҳақ ва мардона.
Биз қурган ҳаёт асли тажрибадир муаззам,
Осон зафарлар эса хаёлдаги афсона.

Толиб ўғлон, сен ҳозир йўл бошида турибсан,
Қўлингда ўқув қурол эмас, ҳақиқий қурол.
Умринг бойлиги ҳозир негаки улгурибсан,
Келажак жанглар учун Ленинни ўрганиб ол.

Ленинни ўрганиб ол, йўлингдан чиқар ҳали
Ҳаётимиз ёвлари бири-биридан беор.
Мана бу тайёр турган дунёни ҳам ютгали
Қорин қўйган юлғичнинг буржуйдан не фарқи бор?

Мана, ўрмаловчилар жинсидан амалпараст,
Кичкинаси қурт эса, каттаси танк бўлади.
Сен буларнинг олдида бўлакўрма асло паст,
Босиб-янчиб, мажақлаб юқори интилади.

Бу эса давомчиси ўта сўллар зотининг,
Ҳарфхўрлик беқиёс, «хушёрлик» бепиҳоя.
Қўйиб берсанг бундайлар Ленин таълимотини
Лениннинг ўзидан ҳам қилаберар ҳимоя.

Хушёр бўл! Сафсатабоз, номарду тили ботир,
Ёқанга таҳқир муҳри ёрлигини қадайдн.
Чет тилини ўргансанг сени космополит дер,
Ўз тилингда сўзласанг миллатчи деб атайди.

Кичкина бир халқнинг ҳам каттакон ғурури бор,
Бу ҳам Ленин сўзидир юрагингга ёзиб қўй.
Шу табаррук ғурурга бермоқ бўлсалар озор
Доҳийнинг сўзи билан уларни ўтқазиб қўй.

Дўппини келтир деса бош олиб келмоққа шай
Калтабинга жавобни ўхшатиб бермоқ учун,
Қичқирса минбардан у худди даканг хўроздай,
Ленин бундай демаган, дея ҳайқирмоқ учун.

Фарзанди бўлмоқ учун инқилоб қилган элнинг
Қалб милтиғингга ўқдек жо қил доҳий сўзини,
Йўқ, Ленин ўлган эмас, имоним комил, Ленин —
Бизларга зарра-зарра ташлаб кетган ўзини.

ЮРТИМ БОЛАСИ

Ун саккиз минг олам севинч, ноласи,
Хайрати, умиди, алами билан
Сен дунёга келдинг, юртим боласи,
Ун саккизинчи миллион рақами билан.

Опанг Ўзбекистон сени ўради
Январь даласининг оқ йўрғагига.
Сенга алла айтди кекса самовот
Эгилиб заминнинг беланчагига.

Ҳозир кимдир сенга тикмоқда либос,
Ким сен яшар уйга илк фишт қўймоқда.
Кичкина жонингга лекин қай ғаним
Юз минг мегатонли бомба қўймоқда.

Серташвиш асрда дунёга келдинг,
Она юртингга ҳеч бўлмаган осон.
Буқун ҳам бир қўлда сени ардоқлаб,
Бир қўли бошингда ушлаган қалқон.

Мақсад манзилига йўл мушкул, олис,
Жаннат бўлганча йўқ бу азиз тупроқ.
Фалак тоқидаги юлдузлар қанча,
Кўксимизда умид юз карра кўпроқ.

Мен ҳам умид билан тонгда шеър битдим,
Сен — янги меҳмоннинг баҳонасида.
Ун беш ёшга кириб ўқирсан шояд
Икки мингинчи йил остонасида.

Ҳозир эса йиғла, қичқир, овозинг
Таралсин дунёнинг ҳар тўрт ёғига.
Мурғак вужуд билан бонг ур тил бўлиб
Боқий омонликнинг қўнғироғига.

АБДУЛЛА ОРИПОВ

ИШОНЧ КЎПРИКЛАРИ

Юздан парда кетса,
Дилдан дённат,
Меҳр ришталари зимдан узилса,
Юракларни босса шубҳа, хиёнат,
Ишонч кўприклари бузилса,

Етимлар ҳақидан қўрқмаса биров,
Сўқмоққа айланиб кетсалар йўллар,
Қиблагоҳлар осий, туғишганлар ёв,
Ғазналарга чўзилса қўллар,

Болалар руҳига ҳаёт деган дарс
Манманлик уруғин жойласа,
Ошиқлар кўчада маъшуқасин эмас,
Кимнингдир қадамин пойласа,

Элнинг шоирлари ғаним зотлар каби
Бир-бирларин гажиб-есалар,
Минбарларга чиқса кўча-кўйнинг гапи,
Андишани қўрқоқ десалар...

Бундай юртда энди қирғин шарт эмас,
Вабо ҳам қочади ундан йироққа,
Ҳатто дарёлари қурир басма-бас.
Ҳатто тупроқлари тушар титроққа,

Халқим, бундайларни кўргансан азал,
Кўп чеккансан улар озорин, доғин.
Сен енгиб ўтгансан, лекин ҳар маҳал,
Халқим, топинаман ўзингга тағин.

ЯЛАНҒОЧ САТРЛАР

Сиз, менинг яланғоç сатрларим,
Доронинг олдида Широқ каби,
Ёки узоқ борса,
Лайлининг қошида Мажнун янглиғ,
Ёхуд, муз қобиқдаги Қарбишев мисол,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим...

Сизни ўраёлмадим бахмалга,
Шамоллардан сизни асраёлмадим.
Очиқ яра каби сизилладингиз,
Турфа назарлардан безилладингиз.

Менинг кўз олдимда турдингиз мудом
Дояларга муте чақалоқ каби
Ёки Чиғатойда устозимдек юпун,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим...

Тарих унсиз эди, унсиз бўлиб қолар,
Келажак узоқдир, тили йўқ унинг.
Бугуннинг олдида нечоғ масъулсиз,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим...

Ҳали кимларнидир мақтамоқ керак,
Ҳали худочалар ясамоқ керак,
Ҳали пайғамбарлар ясамоқ керак,
Ҳали авлиёлар ясамоқ керак.

Сиз ҳали ўзингизни одам санайсиз-а,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим...
Тортинг юзингизга алдамчи ниқоб,
Ёлғон дабдабадан чечаклар тақинг.

Балки безанурсиз маликалар мисол,
Балки жилмаярсиз худочалар мисол,
Ҳозирча дунёда масъумсиз балким,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим.

Боқинг, қораймоқда ер, осмон, офтоб,
Фариштаман, дейди булутлар тағин,
Ёлғиз тентирайсиз хоксор, бениқоб,
Сиз, менинг яланғоç сатрларим...

ТИРИКЛИК

Турфа курашлардан чарчадим дейсан,
Хизмат жонга тегди, йўқдир ҳаловат.
Арзимас нарса деб асабинг ейсан,
Тириклик нима бу? Ғамми, фароғат?

Кимга айтмоқдасан ҳасратингни, оҳ,
Сен шифо сўрайсан бемордан нечун.
Қирқ беш йил осмонга тикибман нигоҳ
Оддий ҳақиқатга етмоқлик учун.

Бир тери ичида минг марта озиб,
Минг марта тўлишар жониворлар ҳам.
Ун беш кун жамолин кўкда кўрғазиб,
Ун беш кун фалакда ой топар барҳам.

Бу ёруғ оламга боқсанг, аслида,
Олий бахт саналур ўлмайин юрмоқ.
Бахтдир бу — ҳаётнинг кўҳна қасрида,
Набиранг дафъатан чалса қўнғироқ.

Кимдир чоҳ ичра ҳам давронин сургай,
Кимдир чўққида ҳам ўтга келгай дуч.
Кўзинг очиқ эса ҳар нени кўргай,
Бир ён дўст, бир ёнда — нафрат билан ўч.

Юз йил яшаса ҳам бечора бир зот,
Тўймадим ҳеч, дебди, бу нечук ҳикмат.
Оҳ, қандоқ шириндир шу тахир ҳаёт,
Оҳ, қандоқ гўзалдир шу жулдур қисмат.

СУСТКАШЛИККА ҚАРШИ

Қара, тонгги шафақ найзалари
пароканда қилиб, ёриб ташламоқда
қоронғилик қўшинини.
Қара, ер остининг йигит майсалари
ёриб-қўпориб ташламоқда
бетонларнинг босқинини.
Эй, қалбим, гапирсанг-чи,
табиатнинг эрлигидан,
зўрлигидан.

Гапирсанг-чи,
юз йилларнинг қаъридан келаётган
аждодларнинг қудратли овозидан,
руҳларнинг эркин парвозидан.
Чексиз-поёнсиз далаларда
бош кўтариб турган лолалар каби
сенга юз ўгириб турипти миллионлаб
қўш локаторли болалар.

Гапирсанг-чи,
ҳақиқатдан, адолатдан,
дунёнинг беш-ўн мамлакатидан
беш-ўн телбанинг
номақбул хатти-ҳаракатидан,
дунёнинг маъюслигидан, жимлигидан,
иқлимнинг ғамгинлигидан.

Гапирсанг-чи,
тоғларнинг ножўя вулқонидан,
уммонларнинг бесаранжом тўфонидан,
самоларнинг сарсари бўронидан.
Гапирсанг-чи,
Ер тинчлигин иложи бор —
ваҳимали сирларнинг калитидан гапир.
Гапирсанг-чи!

ШОИРНИНГ УЛИМИ

М. Ю. Лермонтов хотирасига

Сочини устарада олдириб
черкасча қалпоқ кийиб юарди
Николай Мартинов,
тўни зарбоф,
ханжарининг нақши
қорақумуш.

Бирга ўқиганди юнкерлик мактабида,
шеърлар ҳам ёзарди.
Қиличбозликда тенг келардилар,
шеърда ҳеч қачон.
Лермонтов қизиқмас эди
унвонларга,
нишонларга,
Мартинов ўлиб-тириларди...

Лермонтовни севардилар
оддий гусар бўлса ҳам.
Мартинов кулги эди
миралай унвошига
қарамай.

Ва бир куни зиёфатга келди
Николай Мартинов
ялтироқ бошида
черкасча қалпоқ,
эгнида зарбоф тўн,
белида қорақумуш нақшли
солланган ханжар.

— Катта ханжарли тоғлиқ! — деди гусар.
Миралай дуэлга чақириб,
ўлдирди уни,
уч сўз учун ўлдирди.

Ва мен ҳеч тушунмайман:
нега ўлдирди уни,
нега?

Сўз учун ҳам ўлдирарми
одамши-одам?!

Нима десин шоир,
унинг фикрича,
нима десин?!

Гапирмасинми, индамасинми?
Кўрганини айтмай туролмас шоир,
Нима десин шоир
 кўриб турса ахир,
 кўриб турса ахир?!

НУХАТ

1984-нинг қиши

Дўстларимдан сўрабди ҳолим,
«Менсиз, депти, топдими роҳат?»
Жисмим етти тўшак остида
Қолиб кетган кичкина нўхат.

Кунлар совуқ, уй-жойим совуқ,
Устда кўрпам ўн икки қават.
Яна кўрпа, қирқ қават кўрпа.
Фақат сира исимас нўхат.

Кўтарилар кўрпа шипгача.
Сўраш қолди қўшнидан фақат.
Ҳамма нарса олинар устга —
Ҳамон ётар музқотиб нўхат.

Нима десам бўларкин тағин...
Шундай сўз бор, дарвоқе, роҳат...
Аммо иссиқ кафтларни қачон
Кўришини билмайди нўхат.

ТАРИХ

«Кўзлари хаёлга толган ҳой бола...»
шеъримнинг ёзилганига 20 йил
тўлиши муносабати билан

Ориққина болам йўғонлаб қолди:
Унутди сув ичган ариқларини,
Унутди бир пайтлар азиз деб билган
Дўстлари ва эски чориқларини.

Кўзлари хаёлга толган болайди,
У пайт олишарди ҳақиқат учун.
Энди ҳақчиларга бўлди тўғаноқ,
Шуҳратпарастликка сарф этди кучин.

Эпчилсан, мардсан деб алқаган эдим,
Ахир мард турмасми майдон ичинда?
Не бўлди кўзлари хаёлчан бола?
Бу не фалокатдир ёруғ очунда?

Ориққина болам йўғонлаб қолди.
Мен кимга ишонай энди, болажон?
Сенки, дўстларингга тош отган эсанг
Қалбимда ўлгунча сўнмас ҳаяжон!

Ориққина болам йўғонлаб қолди.
Ориққина болам бирдан йўқолди...
Вой болам, вой болам, вой болам,
Кўзлари хаёлга толган болам-ов.

* * *

Ҳақиқатнинг кўзлари хунук —
Бедорликдан қизил, қонталаш.
Йилларга тенг кунлар бўлиб юк
Қовоқлари салқидир яккаш.

Чўкиб ётар қаърида лекин
Маъноларнинг энг саралари.
Истаганлар кўриши мумкин
Не зарблардан қон яралари.

Майдон аро турибсан нечун
Ўз-ўзингдан мамнун ва лоқайд.
Бирор одам бирор мушкул кун
Сенга бир арз айтолмаса, айт?

Санъат аршин мўлжаллаб тикка
Нечун миндинг илҳом отига,
Босолмасанг бир парча дока
Ҳақиқатнинг жароҳатига?

ЖАМОЛ ҚАМОЛ

ЎЗБЕКИСТОНГА ТИЛАГИМ

Қуёш битта, ҳар бир юртнинг қуёши бор,
Осмон битта, ҳар бир юртнинг осмони бор.
Замин битта, ҳар ўлканнинг тоғу тоши,
Жаҳон битта, ҳар бир юртнинг жаҳони бор.

Ўзбекистон, айрилмагин қуёшингдан,
Ўзбекистон, айрилмагин осмонингдан.
Ўзбекистон, тупроғингдан жудо бўлма,
Айру тушма, юртим, турфа жаҳонингдан.

Ҳар бир элнинг бошида бор жудоликлар,
Жудоликлар келса, бошинг омон бўлсин.
Ўта берсин подшоликлар, гадоликлар,
Озодлигинг, юртим, сенга имон бўлсин...

Нурли-нурли айёмларнинг бўлиб турсин,
Насиб этсин сенга олтин саҳроларинг.
Овозингга тўлиб турсин, тўлиб турсин.
Юртим, чаман водийларинг, дарёларинг...

ТАРИХДА

Элим, қатлингга қасд этган
ёвузлар озми тарихда,
Илондек судралиб етган
жосуслар озми тарихда.

Ғанимлар келдилар тиғ ўқталиб
ё замбарак судраб,
Қутайба, фон Кауфман,
Қайковуслар озми тарихда...
Қелишди барчаси нонингни еб,
қонингни сўрмакка,

Наҳанглар, аждаҳолар,
ялмоғузлар озми тарихда.

Талон бўлдинг, элим,
занжирга тушдинг, потавон бўлдинг,
Диёнатга тупурган,
шум даюслар озми тарихда.

Ўзингдан чиққанинг ҳам гоҳ
ўзингга сирмади ханжар,
Мушофиқ тўтилар, зоғлар,
товуслар озми тарихда.

Бахиллар эгдилар бошинг,
ёмонлар тўқдилар ёшинг,
Суриб, сургунга ҳайдашлар,
ҳибслар озми тарихда.

Фигон қилдинг, элим,
қулликка қарши қўзғолон қилдинг,
Оловли йилларингдан
ўтли излар озми тарихда.

Курашға йўллади Ленин,
курашда қўллади Ленин,
Курашчи мард, йигит,
мардона қизлар озми тарихда.

Бугун қасдингга душманлар
Заводларда заҳар ишлар,
Заҳарни чора билан
чорасизлар озми тарихда.

Азиз жонинг омон бўлсин,
элим, кўнглингни чўктирма,
Сени деб жонидан кечган
азизлар озми тарихда...

БЕБОКЧА

(Фузулийга назира)

Лабларингми, ё менинг жонимда орзулармидир,
Юзларингми, ё магар оққан тишиқ сувлармидир,
Кўзларингми, ё чаман саҳнида оҳулармидир,
Оташин меҳрингми бу, ё сеҳру жодулармидир,
Ҳайратингми, ё менинг кўнглимда «ёҳу»лармидир.

Жон дебон, жонон хаёлингдан сира айрилмадим,
Келдилар меҳнат-машаққатлар, назарга илмадим,
Сендан ўзга бир пари-пайкарга парво қилмадим,
Ой-йиллар термулиб боқдим юзингга, билмадим,
Шуълаларим, ё ширин лабларда кулгулармидир.

Қайси бир дилбар малоҳат ичра танҳо сенчалар,
Қайси бир зебо санам бўлмиш таманно мунчалар,
Қайси бир гулшанда бордур бўйла раъно ғунчалар,
Қайси бир булбул чаманда нола этмиш шунчалар,
Қумриларми, ё менинг бағримда «хув-хув»лармидир.

Кечди умрим ишқаро васлингни истаб субҳи-шом,
Бор эса умрим яна, васлингни истарман давом,
Соқиб, тутгил муҳаббатдан менинг илкимга жом,
Шеъраро кўрсат жамолинг, шоири ширин калом,
Сўзларингми, ё санам кўксида инжулармидир...

РИВОЯТ

Дейдиларки, бир шаҳарда
Бир киши бўлган экан,
Айниқса бир бечорага
Кўп жабр қилган экан.
Лекин ўша жабркорга
Бир кун ажал етибди.
Кейин ўша бечорага
Бундан хабар етибди.
Аввалига ишонмабди,
Ишонмаса, начора.
Туриб-туриб «йўғ-ей» дебди,
«Наҳот?» дебди бечора...
Ўзини минг шубҳа-гумон
Хаёлларга қорибди.
Ва ниҳоят у марҳумнинг
Эшигига борибди.
Овоз қўйиб чақирибди
Айтиб унинг отини.
Ичкаридан «вой, уйим!» деб
Дод солибди хотини...
Шунда бир оз ишонибди,
Ишонмасдан на чора.
Лекин яна «йўғ-ей» дебди,
«Наҳот?» дебди бечора.

Яна кўнгли ғаш бўлибди
Бориб шубҳа-гумонга.
Кейин шартта йўл солибди.
Қабристон томонга.
«Фалончининг қабрини бир
Кўрсам эди», дебди ул.
«Мана бу», деб бир қабрни
Кўрсатибди қоровул.
Шунда бир оз ишонибди,
Ишонмасдан — на чора.
Лекин яна «йўғ-ей» дебди,
«Наҳот?» дебди бечора...
Шубҳа-гумон ёпирилиб,
Совурибди сабрни.
Қоровулга ялинибди,
Очдирибди қабрни.
Таниш юзни кўриб, унинг
Аҳволини сўрибди.
Секин туртиб бир-икки бор
Силкитиб ҳам кўрибди.
«Наҳотки сиз марҳумдирсиз,
Тирик эмас, ўлик тан?!» —
Дея қанча ялинса-да,
Ун чиқмабди ўликдан.
Шунда тамом ишонибди,
Ишонмасдан на чора.
Эгилибди, хўрсинибди:
«Раҳмат!» дебди бечора.
«Шу дунёга келиб сиз ҳам
Аломат иш қилдингиз:
Хайриятки, кўз юмдингиз,
Хайриятки, ўлдингиз...
Ҳимматингиз намоёндир
Шу хизмат — шу самарда.
Не қилардик бизлар бугун
Улмасангиз агарда...»
Шу сўзларни айтиб яна
Таъзим бажо этибди.
Ва дунёдан мамнун бўлиб,
Ўз йўлига кетибди...

ОМОН МАТЖОН

БУ ДАРАХТ...

Қандай яхши,
ҳамма ўз ишини қилса
бу Дарахт гирдида, бу Дарахт учун:
Икки дарё мўллаб сув ташиб турса,
қуёш ҳар баргига қависа учқун.
Боғбон ҳам ўз бурчин ўтаса билиб:
Қачон совуқ келар, қачон шамоллар?
Қуриганин қирқиб, бачкисини юлиб,
томиридан асраб соғлом ниҳоллар.

Создир, бунда ҳар тонг полапонларга
муаллима булбул ўргатса наво.
Кузнинг самари ҳам муҳтож жонларга
улашиб берилса тенг ва мувасо.

Токи бобомерос бу улуғ Дарахт
янада оширсин кўрку сарватин,
шоирлари олам кезсинлар пурбахт,
кўкрагига босиб унинг сувратин.

ДЕНГИЗДАГИ ШАХМАТ УЙИНИ ЕКИ БИТТА ОРТИҚ ПИЕДА ҲАҚИДА

Кемамиз бир ойлик сафар сўнгида
Ўрта Ер денгизи бўйлаб борарди.
Сув ости тоғлари чапу ўнгида
Қора ўркач тиклаб тўлқин ёрарди.
Биз-ку денгиздамиз. Кўкдан боқилса,
Шахмат доналарга ўхшар бу тошлар.
Тарихда шу уммон узра, алқисса,
Порлаган, ўчгандир неча қуёшлар.

Эртак кўп юнонлар қавми ҳақида,
Язон, Прометей излари шунда.
Балки Атлантида — еттинчи қитъа
Шу жойда йўқ бўлиб кетган очундан.

Денгиз потинч эди.

Лекин кун очик,
Очиқ палубада кетарди ўйин.
Тахта устида ҳам ҳислар қоришиқ —
Ҳар юриш човуткор соларди тўлқин.

Сўзсиз, бу ўйинга мухлис кўп жуда,
Шахмат — Осиёнинг илк ҳаёт тарзи.
Неча ўзгарар шу мўъжаз тахтада
Шоҳнинг орзулари, гадонинг арзи...

Аммо бир ишқибоз, тинмай чакаги,
Ўйинни шапғиллаб таҳлил этарди.
Жимжит дона сурган Эркин акага
Ҳадеб ўз майлини таклиф этарди.

«Нега муни юрдинг?», «Ҳов, муни ҳайда!..»
«Анавини нега урмадинг, аттанг...»
«Шахмат кўрганмисан ўзи ҳеч жойда?..»
Хуллас, асабларни қилди тору танг.

Сал ўтмай, навбат-ку бошқада эди,
Шоир таклиф этди ҳалиги зотни.
Ун етти юришда мот қилди, деди:
«Бўкирмай ўйнашар бизда шахматни!»

Каж одам. Бозиллаб, ўч, беқаноат
Шоир, иборалар ижодкори, сур,
«Яна битта...» деди.

Тагин бўлди мот.
Шоир эса ҳамон сипо ва мағрур.

Мағлуб жон тинмасди: «Сал халал берди
Битта пиёдагнинг ортиқчалиги...»
Баҳс тинди.

Дилимга лекин ғув кирди
Бўлак, таҳликали ўйлар ҳадиги.
Ул зот тинчимайди: бекиниб олиб,
Ажабмас, ҳаётга бурса ўйинини,
Шоҳу сипоҳларини терс ишга солиб,
Ёзса кўкрагида қолган тугуни!

Доналар қутида.

Денгиз — девона.

Тошларга аламли сапчир, ваҳм уриб.
Ер нотинч.

Кун билан тун сураб дона,
Гоҳи бири ғолиб, гоҳ бири мағлуб...

Оқ кемамиз — ўша пиёда магар,
Қора тошлар аро ўтарди шитоб.
Уни гоҳ тўлқинлар, гоҳ таг оқимлар
Бошқа йўлга солмоқ бўларди шу тоб.

Кўп мушкул майдон бу...

Устозлар шундай

Жангдалар оқ, нурли ирода бўлиб.
Мен шулар сафида бўлмоқ истайман
Сўнгги,

битта,

зарур пиёда бўлиб!

* * *

Сўнгги пайтлар, қизик, сирли бир овоз
қулоғим остида янграб қолади.

Ялт қарайман: ҳеч ким!

На телефон бу,

на эшик бонгини биров чалади...

Балки икков кеча ўтган йўлларга
бор-йўқ кумушларин тўқдимикан ой?!
Самарқанд. Улуғбекнинг бронза кафти
бир учар юлдузга тегди ҳойнаҳой...

Шундоқ жингирларди Истамбулдаги
олтин дўконининг ойна эшиги.

Ё бу қўшни уйда ёш келинчакнинг
бир текис чайқалган ясан бешиги.

Балки капалакнинг юкин тутолмай
қўнғироқгул сарак-сарак қилдими?!
Йўқ, бу бир ташқарий овоз эмас-ов,

буни, бир не дея,

юрак қилдими?..

Жаранг.

Кўп ёқимли. Мазали ҳатто.

Қани кўрсам: нечук юзи-оразиди?!
Йўқ. Бу — ғофиллигим учун жазолаб,
Менсиз кетаётган кунлар овози...

ТУН УЙЛАРИ

Галактикамизни юз миллиард юлдуз
марварид тўзон-ла безаб туради.
Шу олис нурларнинг анжуманидан
кўнгил доим бир не тусаб туради.

Самовотнинг сирли бу самарига
юмалоқ оловдек талпинар юрак.
Лекин ҳар юлдузга бир лаҳза боқиб.
Йўқлаб чиқмоқ учун уч минг йил керак

Тубсиз бу рифъатда хайрихоҳ бир эл
бизни илғаб қолсин десакми агар,
мулки бепоёнга миллион йил тинмай
йўллаб турмоғимиз керак сас, хабар.

Ҳар қандай мавҳум бир истак ё соғинч
ёрқин тасодифни балки дараклар?!
Бизнинг ёнишларга аммо ҳеч боқмай,
мангу айланишдан тинмас фалаклар.

Оралиқ чексиздир. Ҳечса шу боис
қадрланса эди ерда ҳар учқун.
Шу осмон дахлсиз, тинч қолса эди
бизнинг эркин орзу-хаёллар учун.

Ун саккиз минг олам жилваларини
бу қора кўзгуда ярқиратган ким?
Одамни пойидан ерга парчинлаб,
қалбини тўхтовсиз кўкка тортган ким?

ГУЛЧЕҲРА НУРУЛЛАЕВА

ФИДОЙИ ОДАМ

Истайсанки, яйраб куйлашлик
Насиб этсин бани зот учун.
Истайсанки, ланжлик, суймаслик
Талоқ бўлсин бу ҳаёт учун.
Сеникидир мудом талабчан,
Ўз-ўзингга бешафқат бир руҳ.
Ошкор ўчсан, ошкор азобсан —
Байрам қилса «зўравон» гуруҳ.
Фарёд сасин эшитган маҳал
Югурасан... Мушт ейсан... О, бас!..

Йиқиласан... Англайсан дарҳол:
Ҳар дод солган жабрдийдамас.
Дик турасан, йиғиб бор кучни
Ташланасан муштга мушт билан.
Томошасин кўрсатиб пучнинг,
Бошинг тутиб кетасан баланд.
Кўздан йироқ бўлганинг замон
Эрк берасан чарчоқларингга.
Мовий осмон, миннатдор осмон
Тўлиб кетар қучоқларингга.
Қайлардадир инграр разолат,
Бўлгани рост у парча-парча.
Қоқилмасди сира муҳаббат,
Сенга ўхшаб яшаса барча...

ТЕЗ ЁРДАМ

Қорсиз — истеъдодсиз қишга қасдма-қасд
Майса кўринибди. Фикрлари хур.
Булултар ортида турмак етар, бас,
Қуёш, ул журъатга тез ёрдам зарур!

Майса — навбаҳордан бизга илк тортиқ,
Майса — кўзларимиз тушган илк сурур.
Истасанг, табассум бўлмоғин ортиқ,
Ёмғир, ул қувончга тез ёрдам зарур!

Инсон, сенга боғлиқ қолгани энди!
Майса пойингдадир. Кўзга қараб юр.
Баҳор даракчиси сени деб унди,
Сендан ул меҳрга тез ёрдам зарур.

Изтиробдан холи қалбнинг ўзи йўқ,
Кўру карлик ёмон диллар доғига.
Одам деб атайлик, кимки мисли ўқ,
Шошилса тез ёрдам қўнғирогига.

У Т И Н Ч

Бу — нечоғ бетуман, ёруғ тонг, ёраб,
Сени алдаб чиққан тун мулки хароб.
Бағринг қаро этган хоқонга қараб
Фазилат ахтариш, сизлашни қўйгил!
Юраклар ошкора, исён ошкора,
Ютуқлар ошкора, армон ошкора,
Йиқилган ошкора, полвон ошкора,
Гуллар забонида сўзлашни қўйгил!
Юракда озгина доғинг бўлмаса,
Бошингда ёп-ёруғ моҳинг бўлмаса,
Қўлингда куюнчак ноҳин бўлмаса,
Дардсиз танбурингни созлашни қўйгил!
Бахти тул бўлганга ярашар танбур,
Куйиб кул бўлганга ярашар танбур,
Қизил гул бўлганга ярашар танбур,
Ёлғон даъволарни ростлашни қўйгил!
Йўқса, қўлим ювиб, қўлтиққа ургум,
Умид-ишончимни айлайман сургун,
Издан ўзим ҳам кетамаи бир кун,
Изимдан ихтилоф излашни қўйгил!
Оқ тонг рухсорига ёлғон юқмасин,
Дилгирлик юқмасин, нолон юқмасин,
Етарли! Бу ёғи армон юқмасин,
Руҳинг ёлғонларга мослашни қўйгил!

ҲАЛИМА ХУДОЙБЕРДИЕВА

БУ ВАТАН...

Мен Ватан сўзин қандай нафас билан айтаман,
Бу йўлда қайдан бошлаб, қай нуқтадан қайтаман.
У бир гўдак, мен уни қай тарзда улғайтаман,
Билмам, ўзни англай, деб кўз юмдимми қай фурсат,
Шу хил турфа ҳолатлар аста ростлай бошлар қад.

...Лампа чироқ пилиги титраб куяр кечалар,
Келинчаклар бошини музга қўяр кечалар,
Чақалоқдан отасин ҳидин туяр кечалар,
Қуёв қайтиб келмайди, келган ғамни ғарамлаб,
Келинчакнинг фиғони: «Вой тўрам-ей, тўрам»лаб.

Қад кўтараверади, йиллар деворин йиқиб,
Бир тикилган маҳсини тўрт бир тўздириб, тикиб,
Қўрпасин бошга тортса, оёғи қолган чиқиб,
Қийин кунлар қорида юпун, ивиган аёл.
Тирноғидан қон сизиб, кўсак чувиган аёл.

Шу келинчак, шу аёл сенмасмидинг, дилбандим,
Етмиш икки томирим, жигарим, банди-бандим,
Сен отамми, боламми, билолмайман асли ким,
Бир четида қуёшдай онам ботган Ватаним,
Бир четини қўриқлаб отам ётган Ватаним.

Отам бўлсанг, руҳингга садоқатдан айтайин,
Болам бўлсанг, ёнар жон, ёнар хатдан айтайин,
Момом, онам айтгани мен бошқатдан айтайин,
Куйлагим шамолида баҳра олар Ватансан,
Майсасида сочимнинг ҳиди қолар Ватансан.
Қўраман, хаёл суриб мардлар кетган йўл билан,
Этак изин соғинган чечакли ўнг-сўл билан,
Жанг ханжарлари кесган йигирма миллион қўл
билан,

Ғалаба байроғини кўтаришган Ватанни,
Ким разолатдан куйса, тенг куйишган Ватанни.

Шундай, ғалаба барҳақ, ер билан кўк қўлласа,
Кеча-ю, бугунги кун, виждону ўқ қўлласа,
Ҳар улусин энг аввал чап кўкрак — чўғ қўлласа,
Суян, абад нурамас қоя бўлар бу Ватан,
Авлодларни кўтарган ғоя бўлар бу Ватан.

Бугун менинг кўксимда гул унадирган куним,
Дийдорингга термилиб, жим тинадирган куним,
Сутдан ҳалол юрт, сенга, сигинадирган куним,
Бир четида, қуёшдай онам ботган Ватан, деб,
Бир четини қўриқлаб отам ётган Ватан, деб...

БУ ОСМОН..

Бу осмон нақадар ложувард,
Тупроқ ҳам ложувард гўёки.
Бу осмон кўрмаган бирор дард,
Ерда ҳам йўқ бир дард гўёки.

Ҳолбуки, осмонда бор яшин,
Ҳолбуки, заминда бор ғавго.
Кўрмадим осмоннинг гувлашин,
Ерда ҳам ими-жим кўп савдо.

Менда ҳам, менда ҳам йўқ ҳеч гап,
Юрсам ҳам гоҳи шод, гоҳ ғариб.
Яшайман осмондай чарақлаб,
Яшайман тупроқдай тозариб...

ТУМАРИСНИНГ АЙТГАНИ

Аёлнинг оғири, қўрғошини мен,
Қасос мени ҳам силкитди, қўймади.
Қонли хумга тикдим ёв бошини мен,
Қонга тўйсин, дедим, тўймади.

Мен ҳам нафис эдим, ситора эдим
Қасосимга бўйинсунмаганимда.
«Замон, замонингга ўт кетсин», — дедим
Ханжаримнинг дамин синаянимда.

Набирам, сенга ҳам етади бу хун,
Асли йўқ нарсани сўрамам сендан.
Рақиб дуч келганда, йиғламай маҳзун,
Қон юқи ханжаринг суғургин қиндан.

Қасос ҳаволарин очлик билан ют,
Гарчанд ситорасан, нафис аёлсан.
Менинг гумоним йўқ кетмоғига ўт —
Сен агар «ўт кетсин» дея қўзғалсанг...

ИШОНЧ ДАРВОЗАСИДА

Ишонч қўрғонини қуриб кетганлар,
Бу қўрғонда яйраб, юриб кетганлар,
Кимга заҳ қўриниб қўрғон ичи гоҳ,
Чиқиб ўнг ё чапга уриб кетганлар.

Уриб кетолмадим ёлғизгина мен,
Ишончингдан чиқдим. Қўрғон ёпилди,
Дарвозага боқиб ҳолсизгина мен
Ўлтирибман оёқларим чопилди.

Ҳаёт давом этар кулиб гулгун, шўх,
Бахтлар чорлайверар, имлайверар шон.
Бироқ, кетмоқликка менга оёқ йўқ,
Бир кун дарвозада беражакман жон.

ЧҮЛПОН ЭРГАШ

СЕН БОРСАНКИ...

Бир куй дарди ўртар дилимни,
Жон-жонимда қилар таманно.
Чимчиб-чимчиб ўтар тилимни,
Кимлигини билмайман аммо.

Кўрганларим эслайман бир-бир,
Саноғимдан ўтасан сен ҳам.
Сен бўлмасанг, ким бўлди ахир,
Ич-ичимни ўртаган санам.

Кел, кел, дилим қўзғатгувчи дард,
Эй, ширин ўй, эй, лочин туйғу...
Ёриб чиққин, агар бўлсанг мард,
Бир кўрайин, келмасдан уйқу!

Кўрганимиз қолар дунёда,
Меҳмоним бўл, мастона, бу тун.
О шўх хаёл, оҳ, мангу бода,
Сен борсанки, бахтлиман бугун!

ҚОРОНФИЛИК

— Ҳа, Эшмат, қалайсан?!

Тошматмисан ё?

Хириллайсан шамоллаб бевақт...

Орқангга яширган попук нима у?

Еб қўймасман, қани, бир кўрсат!

Кет... Ҳай... Чип... Ҳў, одамлар!..

Ким бор?

Дўстим дебман сени, касофат!

Доим шундай, Зар деб тутганим

Чаён бўлиб чақар, фалокат.

Олдимдан қийпанглаб чиқардинг доим,

Одам танитайсан бугун, биродар?

Тош отгандир, балки, шум биров...

Ҳар қорага ташланма, сен ҳам
Қоп-қорасан бугун, Олапар!
Мен бир лақма, кўру басирман,
Сен ҳид билар эдинг-ку, ошнам!..
«Ит — вафодор» эмиш,
Бекор гап,
Ишонмайман энди итга ҳам!

АЙТИШУВ

Ҳазил

«— Сен чиройинг очмасанг, хотин,
Менинг ичим қоронғи зиндон.
Қулоғингда яшнаган олтин
Ҳуснингга мос кулмаса — ёмон?»
— Қани олтин зирак у?— дейсан,
Кўкка чиқиб фиғонинг баттар.
— Жоним, ахир, шеър-ку — бу!—
дейман, —
Мен шоирман, эмасман заргар!

ОЙДИН ҲОЖИЕВА

ОЙБЕК

Тошкент шаҳрининг Тазетдинов
кўчасида Ойбек уй-музеи очилди.

Устоз, Сизга салом келтирдик бугун
«Тоғлар ҳавосининг ферузасидан»,
«Олтин водийларнинг шабодасидан»,
Давр қизларининг иродасидан,
Собит Муқонларнинг маърузасидан,
Устоз, Сизга салом келтирдик бугун!

Ажаб, тош виқорга дўнган не хаёл:
Сукут йилларидан изларми гавҳар?
Зарифахонимнинг қўллари — шамол,
Шивирлаб сочингиз силарми саҳар?

Қарайман: дунёдай кенгиш пешона,
Бутун доноликни жамлаган кўзгу.
Шу улуғ таваллуд куни баҳона,
Сўйлайин Сиз ҳақда не билсам эзгу.

Асрлар қаъридан миннатдор боққан
Навоийнинг ҳайрат кўзидир Ойбек,
Саҳрода каналдай гулдираб оққан
Қудратли халқимнинг ўзидир Ойбек!

Ўқийман бу файзли чеҳрада нидо:
Йўлчим, эрк элчиси кетяпсан қаён?
Шердай билакларинг — меҳнатга гадо,
Қордай яктагингни куйдирадир қон.

«Қизни суйганига бер» — деган-ку халқ,
Тарҳи тоза гулга жуфт бўлди алаф.
Гулнорим, тескари айландими чарх,
Дўзах оловини сабрингга қалаб?..

Баҳор ёмғирлари туққан камалак —
Ойбек қаламига туташган ёйдек!
Қизлар адирларда терса гулбаргак,
Наъматак гул бўлиб чорлайди Ойбек.

Ойбек ҳимматидан сўз кетгани чоқ
Жилғалар ўзида денгизлик кўрғай,
Ойбек назокати ёдга тушган чоқ
Харсанглар кўксида мунислик кўрғай,

Ойбек ҳалолликнинг комил дарсидир,
Меҳнатга фидолик шиори — Ойбек.
Ул буюк ақлнинг элга қарзидир,
Виждоннинг сутдай пок қарори — Ойбек!

Шеърят қасрига кирса қай бир зот,
Ойбек кўзларига боқа олсин тик!
Биз мудом шогирду сиз — абад устод,
Яшашни ўргатинг бизларга, Ойбек!

ҚИРҚИНЧИ ЙИЛЛАР

Уруш борар эди олис ёқларда,
Йўғ-ей, худди бизнинг шу қишлоқларда,
Оловни соғинган ерўчоқларда
Соғинч — тутантириқ, тоқат ёнарди.
Оналар — юраги ларзонлар хомуш,
Нонга алиш бўлган маржонлар хомуш.
Тўқайга ўт кетса, қўға, қиёқ, қуш —
Ҳўл-қуруқ баравар — ғорат, ёнарди.
Қоратол тагида Ҳикоят момо! —
Қизларга гап ташлар, тегишар гоҳо:
«Пучуқлар, кузақда еймизми ҳалво?!»
Кўксида тўрт ўғил — суврат ёнарди!
«Кўйингда сув таший ғалвирлар билан.
Бел боғлай найқамиш-чилвирлар билан.
Тахт урай гул уқа чодирлар билан!» —
Дард ичра не лутфу ният ёнарди!
Куй эзар қишлоқнинг саратонини,
Бўзлаган Намознинг Робихоними?
Жудолик куйдирса устихонини,
Ой кутса, йил кутса — муҳлат ёнарди!
«Ҳай, ёр, жангга кирсанг, яроқ бўлойин!
Қокилингга тилло тароқ бўлойин!
Чилдирма оҳидан сарҳад ёнарди!

¹ Беш ўғилдан тўрттаси жангда ҳалок бўлган.

От суриб кетдингми жангга, Зарафшон?—
Сувларинг тўпиқдан келмас, онажон!
Уроқчисин кутиб буғдойзор ҳайрон,
«Ҳар бошоқ — фронтга!»
Соат ёнарди.
Уроқ етмаганлар пичоқда ўрди,
Жужуқлар чумчуқдай машоғин терди,
Қоплар — елкаларда, йўллар югурди,
Рельслар маромида шиддат ёнарди.
Туршакми, талқонми, кўйлак, рўмолча,
Гоҳ жийда, гоҳида майиз, тоғолча,
Болалар уйига бақавли ҳолча —
Ёрдам!— деган буюк ҳиммат ёнарди.
Уруш — тегирмондан бутун чиққан халқ!
Дўст билан тиллари узун чиққан халқ,
Эй, сариқ вабодан устун чиққан халқ,
Азмингда Ленинча фикрат ёнарди!
Пўлатдан мустаҳкам журъат ёнарди!

БЕДОРЛИК

«Соғинсанг, шу ҳовлига сиғин, таскин
беради... Неъмат аканг жангга кета-
ётиб янганга шундай деган эди»
Онамнинг айтганларидан.

Утовлаган ойдек балқиб хиромон,
Мук тушиб каштасин олар келинчак.
Танчага бағрини бериб паришон,
Момо хом кўсакни қилади эрмак.
Қун бўйи юк ташиб ҳориган тулпор
Ухлолмас, қамишдай қулоқлари динг.
Ҳовлида етита йигитдай қатор
Оқ терак хўрсинар — шивирида мунг.
Дарчадан сирғалиб киради шамол,
Гўдак каби ҳайрон қолар пойгакда:
Шам каби нур сочиб бу соҳибжамол
Ўзин кўксигами игна урмакда?..
Маъюс мўлтирайди остонада ит,
Тумшугини қўйиб оёқларига.
Гуллар «ўсаверар», «жонланади» чит
Термулиб чеварнинг сиёқларига.

Қақ-қақ кулгуларинг қайда, келинчак,
Дутор торигами беркинди нозлар?
Хатга ўлтирасан — қўлларинг титрак,
Оҳуга айланиб қочар қоғозлар...
Узун тун, қадаминг бунчалар йўрға,
Бир тутам кундузлар мингга бўлингай.
Кундуз-ку хаёллар дилдан бадарға,
Дил хаёл тўрига тунда илингай...
«Булбули гўё»ни асрагандек боғ
«Ғалаба» шартини сўйлар эрта-кеч.
Еттита оғангдай тераклар уйғоқ
Етти йил кўзларин юмолмади ҳеч.
Сен дарё тубига тушган узукдай
Йиғлай-йиғлай кетдинг олис қишлоққа.
Уша тун тераклар қолдилар ухлаб,
Тоқат қилолмади улар фироққа.

РАУФ ПАРФИ

ЭДУАРД ВЕЙДЕНБАУМ

Денгизга чўкмоқда осмоннинг қалби.
Кўройдин. Шамолда аччиқ сукунат.
Чағалай денгизнинг армони каби
Чирқиллаб учадир гўё сўнгги хат.

Кекса заранг сесканиб ростлар нафас.
Заъфарон япроқлар узра булдуруқ.
Кўройдин. Теварак қоронғу қафас.
Денгиз мовий, осмон чексиз эмас. Йўқ!

Ҳарён сўнгги хатдир, бари сўнгги хат.
Кўройдин. Бу денгиз. Бу япроқ. Бу қуш...
Изғир ўзан, сўнгги сўзларин фақат

Санчар чивғин ичинда қувғин товуш —
Уйғон, юракларда сўнган муҳаббат,
Уйғон, эй озод руҳ, музлаб қолган ўч.

* * * -

Ухлама, сен, Ҳақиқат,
Чидам билан бориб қайт,
Оқ бўлсин босган изинг.
Суйиб айтгин, туйиб айт,
Ловуллаб турсин Сўзинг,
Куйиб айтгин, тўйиб айт,
Ухламагин, сен ўзинг,
Ухламагин сен фақат.
Мудроқ, қўрқоқ жонларни
Уйқудаги муваққат
Басирларни уйғотгин,

¹ Эдуард Вейденбаум — латиш инқилобий шоири.

Норасо маконларни,
Қасрларни уйғотгин.
Уйғотгин замонларни
Асирларни уйғотгин,
Ухламагин сен фақат.

Чидам билан бориб қайт.
Элни тўплаб уйғотгин,
Заҳар ҳўплаб уйғотгин,
Сўзларингнинг Қуёши
Аччиқ ёшга айлансин.
Ботирларнинг кўз ёши
Бир кун тошга айлансин..
Сен-да дам ол ўша пайт.

АБДУЛЛА ШЕР

УМР ОҚАВЕРАР ОЛМАДЕК ҚАЛҚИБ...

* * *

Умр ўта берар... Очилар гуллар.
Умр ўта берар... Гуллар сўлади.
Кеча товонингга осилган йўллар
Бугун манглайингда сендан кулади.

Ўйлайсан, ўйларинг ёмғир оралаб —
Чиққан камалакка ўқдек жойланар...
Гоҳ тонгни сезмайсан қоғоз қоралаб,
Чироғинг қуёшга аста айланар.

Гарчанд куз оқшоми иниб сурмадек,
Боғни путратса-да қузғун қаноти.
Сен куздан баҳорга қўнган турнадек:
Наздингда ҳеч эрур қишнинг ҳаёти.

Сен ҳамон ўйлайсан... ўйларинг балқиб,
Аёзли ойнага гуллар чизади.
Умр оқа берар... Олмадек қалқиб,
Шеъринг уфққа томон аста сузади.

ШОИРЛАР

Эркин Воҳидовга

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Ҳайиқмай тутдик биз Тақдир қўлидан,
Юлдузлар жунжиккан кечаларида
Ловуллаб қайтдик биз Сомон йўлидан.

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Тонггача кезарди бизга ҳамқадам

Дўстларнинг ижара ҳужраларида
Ижара ҳақисиз яшаган Олам.

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Шеър билан шом қўнди, ёришди осмон,
Миртемир ташбеҳин инжаларида
Яқинлаб куйлади олис Туркистон.

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Биз тирик ишқ бўлиб умрбод қолдик.
Бир қизнинг чўғ каби муччиларида
Йигит ёшимизни куйдириб олдик.

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Бизни тарк этмади кўсаклар ўйи.
Дунёнинг энг хушбўй ғунчаларида
Бу қадар ўткирмас Ватаннинг бўйи!

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Анграйиб мозийнинг Кўкалдошига,
Бугун, ётоқлардан андак нарида,
Не тонг, биз қоқилсак хотир тошига.

Тошкентнинг олчазор кўчаларида
Қадримиз гоҳ қиммат, гоҳида арзон, —
Шу бедор замоннинг миждаларида
Бир зийрак мардумдек яшаймиз ҳамон.

СУЛАЙМОН РАҲМОН

* * *

Бу қалтис йўллардан балки юргансиз,
балки тойгандирсиз, қоқилгандирсиз?
Ёки мункиб кетиб яна тургансиз,
ё учиб чалқанча йиқилгандирсиз?

Қимдир кўрсатгандир ўшал дам ҳиммат,
нохуш хижолатга ташламай, тездан
турғазиб қўйгандир сизни беминнат,
дўстона кўтариб қўлтиғингиздан?

Боққанмисиз шунда ўшал кимсанинг
ҳамдарду меҳрибон нигоҳларига?
Кўрганмисиз асл самимиятнинг
балқиб турганини дудоқларида?

Мададкор, халоскор қўлларида сиз
туйганмисиз қалби ҳароратини?
Биламан, ботиниб сўрамагансиз
ҳатто кимлигини, ҳатто отини?

Қулиб, далда бериб, омонлик тилаб
нари кетар экан нотаниш йўлдош,
боққансиз изидан балки мўлтиллаб,
балки филтиллаган кўзингизда ёш.

Балки тилагансиз шунда бу зотга
тақдир яна бир бор қилмоғини дуч,
Балки дуч келарсиз, ахир, ҳаёт-да,
балки дуч келмассиз қайтиб энди ҳеч.

Фақат... дуч келганда, қарз узай дея,
тиламанг шўрликнинг йиқилишини.
Доим йиқилмасдан олдинроқ суянг,
бу қалтис йўллардан юрган кишини!..

Таажжуб қилма сен, ел нафасида
 бўрон бор — яширин ғашлик бор, десам:
 қарилик бор десам қиз чеҳрасида,
 кампир чеҳрасида ёшлик бор, десам.
 Таажжуб қилма сен, сезсанг мабодо
 беш яшар ўғлингда фазлу камолот...
 Сенда ҳам рўй бериб қолар-ку гоҳо
 болага хос ҳолат — тескари ҳолат.
 Таажжуб қилма сен, битта кўк япроқ
 Қаттол қиш кўксидида уйғотган ларза
 бахт этса қалбингга баҳордан кўпроқ,
 баҳордан яхшироқ сурур ва лаззат.
 Таажжуб қилма сен, баҳор ҳам, куз ҳам
 бир гулга жо бўлса, бир рангда ёнса.
 Тонса бу дунёда одамдан-одам,
 дўстан-дўст, ғанимдан ғанимлар тонса!
 Таажжуб қилма сен, авжи баҳорда
 дарахт япроғини ташласа агар...
 Севаман, о, кимки шу оппоқ қорда
 баҳор ҳидин туйиб яшаса агар.

Сўзла шоир, сўзларингда ростими, ёлғони кўп?
 Рости кўп бўлса агар, билки, шоирнинг шони кўп.
 Гоҳи дам ҳайратдаман аҳли замонга кўз солиб,
 Билмадим доносими ёхуд анинг нодони кўп?
 Зеро, пайкал ичра ким ажрим этолгай дафъатан,
 Тўқми унда ҳар бошоқ, ё доим, ё сомони кўп?
 Ўрмонда минг жонзот яшар, ким синаб билгай, анинг
 Бегуноҳ оҳулари ёхуд ёвуз арслони кўп?
 Тушса эл бошига иш ҳатто одамлар ичра ҳам
 Топилур арслонлари, аммо, не тонг, қуёни кўп.
 Не ажаб, бор кимсалар: дарди йўқ, илҳоми йўқ,
 Эл суюб шоир демас, шеъри йўқ, унвони кўп.
 Феъли тор зотларга ҳам бағри кенгдир бу Ватан,
 Қилса ошён зоғу булбул боғи кўп, бўстони кўп.
 Давримиз нурли, бироқ бу нур фалакдан тушмаган,
 Ингранур тарих ҳамон: мажруҳи кўп, қурбони кўп!
 Тўймас қаноат ҳеч қачон, тўймагай инсон кўзи,
 Қанчалар орзуга етса, шунчалар армони кўп.
 Бўлма бадбин, эй, Сулаймон, толеингга қил шукр,
 Ул замонлар дарди кўпдир, бул замон дармони кўп.

АДАБИЙ МУТОЛАА

ВАҲОБЖОН РАҲМОНОВ

ҚАТРАДА ОЛАМ

Кўп маънолик — ўзбек классик адабиётидаги ғазал жанрининг ҳам асосий хусусиятларидан бири. Чунки лутфкорлик — бир сўзни икки ёки ундан ортиқ маъноларда қўллаш усули классикларимиз ижодига хос бўлган. Бугина эмас, махсус фикрий қарама-қаршилик; бир байтнинг ўзида икки хил — бир-бирига зид тушунча, қараш ва маъноларни ифодалаш ҳоллари ҳам сўз санъатининг ўтмиш материалларида учраб туради. Қизиғи шундаки, классик санъаткор бир байт шеърини китобхон учун ўзига хос ажойибхона ҳолида манзур этади. Бу «ажойибхона»га зеҳн сола олган жузъиётхон ўша фикр ва ўша образнинг гоҳ идеал, гоҳ салбий талқинларидан лол қолади. Ахир бир образнинг ўзи бир қарасангиз орзубоп санам, бир қарасангиз энгилтак аёл вужудида гавдаланса — бу сеҳргарликка ҳайрат изҳор қилмай бўладими?

Алишер Навоийнинг:

Ҳамано ёмон кўзга майл айладинг,
Алиф нил ила юзга ҳарён чекиб...

(Алишер Навоий. Асарлар, 1-жилд, 110-бет)

байтини шоир девони қўлёмасидан биз икки хил ўқиб чуқур ҳайратга толдик: эски ўзбек ёзувида «мил» ва «майл» сўзлари бир хил ёзилади. Шунинг учун юқоридаги мисраларни ҳозирги ёзувимизда қуйидаги тарзда ифодалаш ҳам мумкин:

Ҳамоно ёмон кўзга мил айладинг,
Алиф нил ила юзга ҳарён чекиб.

Ана шу деярли бир хил бўлган байтларнинг ҳар бири бир ўзгача оламдир. Буни изоҳлаш учун аввало биринчи ва иккинчи вариант текстлар мазмуни билан танишайлик.

Ҳамоно ёмон кўзга майл айладинг,
Алиф нил ила юзга ҳарён чекиб.

(нил — жайра дуги ёки махсус тайёрланган учи ўткир холчўп, сурма-чўп)

Ушбу мисралар мазмуни: алифдай нилни юзингни ҳар ёғига чекиб, ёмон кўзга ташланишга майл қилдинг.

Ушбу байтдаги маъшуқа образи: ўз юзига ҳусн ишлови бериб (нил билан юзларига хол қўйиб, кўзларига сурма тортиб) дарҳол ёмон кўзларга майл қилган енгилтак аёл.

Ҳамоно ёмон кўзга мил айладинг,
Алиф нил ила юзга ҳарён чекиб.

байтининг мазмуни: алифдай нилчўп билан юзининг ҳар ёғини тирнаб, ёмон кўзга мил тортдинг. (Мил тортмоқ — учи ўткир нарса билан кўз қорачиғини тилиш жазосидир.)

Ушбу вариантдаги маъшуқа образи: нилчўп билан ёмон кўзли киши юзининг ҳар томонини тирнаб ташлаб, кўзига мил тортган қатъият-ла баҳодир гўзал. Ўз ёрига садоқатли, ахлоқсизлар (ёмон кўз)га нисбатан аёвсиз мурасасиз ажойиб қиз!

Энди савол туғилиши мумкин: хўш, Навоий аслида нима демоқчи эди. Байт мазмунига нисбатан «майл» сўзи ёпишиб тушадими ёки «мил» тушунчаси қойиммақомроқ бўладими?

Бизнингча, байт мазмунига кўра ҳар икки сўз бирдай мувофиқ келади. Шоир ҳар икки ҳолатни назарда тутиб, китобхон идрокини ларзага солиш (истидрок шеъ-

рий санъати) усулини қўллаган. Дарҳақиқат, мазкур шеър классик шеърят анъаналарини яхши билган, эски ёзувда ўқийдиган китобхонга мўлжалланганини ҳисобга олсак, бунга дарҳол амин бўламиз. Мазкур байт мазмун жиҳатдан ранг-баранг товланишидан ташқари, бадий-тасвирий воситалар иштирокида зийнатлангани билан ҳам характерли. Навоийнинг ўзбек классик поэтикаси хазинасидан энг ўткир жозибали санъат—истидрокни олганини уқтирдик. Ўша истидрок санъатини яратишга шоирга ҳарфий мулаван (айнан: рангбаранглик, товланиш) усули ёрдамга келган.

Автор маъшуқа ишлатаётган нилни алифга ўхшатиб — сареҳ ташбеҳ санъатидан фойдаланган.

Ниҳоят одоб эвфемизмига амал қилган шоир фоҳиш, айшпараст ёки енгилтак киши ўрнида фақат «ёмон кўз» тушунчасини қўллаганки, бу ўша салбий киши ҳақида энг ишончли ассоциация туғдирадиган фикрий киноядир. Демак, «ёмон кўз» — сўз бирикмасида шоир киноя приёмини қўллаган.

Демак, шоир фикрий рангбаранглик билангина чекланмай, бадий нафосатга ҳам шунчалик катта аҳамият берган экан.

ШОҲБАЙТ МАЗМУНИ ВА БАДИИЙ НАФОСАТИ

Шеърят шинавандалари шоирнинг у ёки бу шеърларини ақлий ва эмоционал баён мўъжизаси сифатида тўлқинланиб талқин қиладилар. Ўзбек классик адабиёти иштиёқмандлари нафақат бутун бошли шеърга нисбатан, балки бир байт, ҳатто бир мисрага нисбатан ҳам шундай кучли ҳайрат изҳор этадилар. Зотан, классика билимдонлиги жузъиётхонликдан бошланади. Жузь — парча, бўлак демак. Шеърнинг парчаси, бўлаг — унинг мисра ва байтларидир. Жузъиётхон байт, мисрани ҳар томонлама талқин қила олувчи киши. У одатда байт ёки мисранинг мазмуни, мавзуи, ғояси, эмоционал эффекти, бадий зийнатларини бирма-бир кашф этиб берувчи ўзига хос адабиётшунос бўлади.

Алишер Навоийнинг:

Зулфу юзидин дам урманг, тун била кун чашмаси,
Ким бу сунбул бирла гулнинг ўзга обу тоби бор.

(Алишер Навоий, Асарлар, ўн беш жилдда, I-жилд, «Хазойин ул маоний», «Ғаройиб ус сиғар». Ўзбекистон ССР Давлат бадий адабиёт нашриёти, Тошкент, 1963 177-бет) байтида маънавий ва бадий фазилатлар ғоят фаровондир. Ушбу байт мазмуни:

Эй тун ва кун чашмаси, севгиғимнинг зулф ва юзига ўзингизни ўхшата кўрманг. Чунки у сунбул (гажак) ва гулнинг (чеҳра) ўзгача обу тоби (таровати) бордир.

Маҳлиё ошиқ севгилисининг зулф ва юзини табиатдаги, уларга рангдагина уйқаш тун ва кундан қизганиб: «Йўқ! Сунбул ва гулда маҳбубамнинг гажак ва юзидаги малоҳати не қилсин?!» — демоқда. Бошқачароқ талқин қилганда: ошиқ ўз ёрининг чеҳра ва зулфини сунбул ва гулдангина эмас, балки бу гўзалликлар булоғи — тун ва кундан ҳам ортиқ дея даъво қилаётир.

Маъшуқанинг зулфи тимқоралиғи билан сунбул ва тунга сифатдош:

Ер чеҳраси — оқ гул ва кундузга ҳамранг.

Бироқ, тирик вужуд гўзаллиғи яратувчи табиат (кундуз, тун) ва унинг яратган нафис мавжудодларидан (сунбул ва гул) ўхшатиб бўлмас даражада беқиёс юксак.

Ҳар бир ғазалхон тарҳол идрок этадиган ушбу маънолардан ташқари, байтдан яна бир талай поэтик гўзаллик — нафосат белгиларини кузатамиз. Энг муҳими шоир бу байтни тиклашда бадий тасвирий воситаларни шу даражада қалаштириб ташлаганки, эъжоз (классик поэтикада бир байтда у ёки бу санъат элементларини одатдаги ва имкондагига нисбатан бир қадар кўпроқ ишлатиш усули), яъни мўъжиза даражасига етказган. Фикримизни изоҳлайлик: аввало, шоир нега зулф ва юз учун бир эмас, бир йўла учтадан ўхшатиш тизиб келтирган ва улар қайсилар?

Зулф — тун, сунбул, тоб: зулф тундай тим қора; зулф-сунбулга ҳамранглигидан ташқари, ҳар иккиси — узунликда; ипаксимон юмшоқликда ўзаро ўхшашдир; зулф — қоралиқдан нафис товланади.

Юз — кун, гул, об (сув): чеҳра — кундуздай оқ, у гулга ўхшайди; юз сувдай оқ! Бу фикрларни биз классик поэзия анъаналарига қатъий таянган ҳолда изҳор этдик. Биз ўз мулоҳазаларимизни янада соддароқ, кўргазмали ҳолатда баён қилишга уриниб кўрамиз.

Биринчидан, зулфни тунга ўхшатилганига классик поэзиядан намуна:

Гавҳар оқсон ҳалқалар сиймин баногўшида банд,
Қўринур зулфи тунида субҳи содиқдек аранг.

(Фурқат)

Иккинчидан, зулфни сунбулга ташбиҳ берилганининг
исботи:

Менинг бу тори мў янглиғ тамимга тоблар солди,
Ул ойнанинг юзида сунбул киби зулфидаги хамлар.

(Бобур)

Учинчидан, зулф ва тоб муносабатига доир:

Топмоғим ўзни маҳол ўлмиш фироқинг шомиким,
Таб ародур хаста жисму тоб ул гисудадур.

(Навоий)

Энди юзга нисбатан уқтирилган ўхшатиш моментлари-
ни кўздан кечирайлик:

Биринчидан, юз ва кун таққоси, қиёси айтилган байт:

Дема туш вақти ул юз кундин ортуқтур, муни кўргил,
Ким ул ёндин ниҳоят бўлса, бу ёндин бидоятдур.

(Навоий)

Иккинчидан, юзнинг гулга ўхшатирилган моменти:

Баҳору боғ сайрин не қилайким, дилситонимнинг
Юзи — гул, зулфи — сунбул, қомати — сарви
хиромондур.

(Бобур)

Учинчидан, юзнинг сувга нисбат берилган байти:

Зулфи очилиб орази дилжу била ўйнар,
Ҳиндубачае шўхдурур сув била ўйнар.

Мазмуни: Ёрнинг зулфи очилиб юзи билан ўйнашяпти,
Гўё шўх ҳинду бола сув сочиб ўйнаяпти.

Шоир мазкур параллелда зулфни шўх ҳинду болага,
юзни сочилаётган оппоқ сувга ўхшатган!

Ташбиҳ (ўхшатиш) усулини бир эмас, тўрт қаватли қилиб келтириб, Навоий байт поэтикасида эъжоз санъатини намойиш этган. Ушбу нафосат мўъжизасининг мазмуни шундаки, автор бир предметга нисбатан битта ўхшатиш келтириш билан чекланмаган; икки предметни олиб биттадан ташбиҳга қаноат этмаган: икки предметга иккитадан ташбиҳ бериш билан ҳам қониқмаган: учтадан (олтита!) ўхшаган нарса толиб манзур этолган! Шеърятда бу усул — имкондан ташқари фавқулодда поэтик ихтиро — шоирнинг нафосат майдонидаги жасоратидир.

Байтда яна бир неча гуруҳ таносуб санъати намуналари мавжуд. (Таносуб — ўзаро даҳлдор тушунчалар ёки туркумдош нарса-предметларни байтда бирдан ортиқ келтириш усулидир.)

Чунончи:

а) инсон аъзо-узвларига асосланган таносуб: зулф ва юз.

б) табиатдаги сутка элементлари таносуби: тун ва кун.

в) ўсимликларнинг бир тури таносуби: сунбул ва гул.

г) ранглар таносуби: об (сув оқлиги ва тоб (қора нарсанинг оқариб товланиши). Таносуб санъатининг аҳамияти туркумдошлик оламига ўқувчи диққатини марказлаштиришдан иборат.

Навоийнинг шу байтида жонлантириш (ташхис — айнан шахслантириш) усули ҳам очиқ намоён, шоир кун ва тунга худди кишиларга гапиргандек мурожаат қилмоқда, яъни уларни жонлантирмоқда, гўё шахслантирмоқда.

Байтнинг кун ва тунига мурожаат тонининг ўзида нидо санъати сезилмоқда. Нидо усулининг сўз санъати сифатидаги моҳияти, текстда чақириш, кўтаринки мурожаат ифодалашдан иборат. Бу — байт ифодалилигини кучайтирадиган эвфоник усулдир.

Ниҳоят, байтда ўзбек поэтикаси мутахассислари тез пайқай биладиган лаф (йиғмоқ) ва нашр ёймоқ) санъатининг ажойиб намунаси бор. Байтдаги параллел ҳолатда турган сўзларнинг бир-бирига нисбатан аниқловчи — аниқланишлик (юқорида уқтирилгандек ўхшатишлик) функцияси бу санъат зуҳуридан нишонадир.

Зулфу юзидин дам урманг, тун била кун чашмаси,
Ким бу сунбул бирла гулнинг ўзга обу тоби бор.

Зулф	юз	тун	кун
сунбул	гул	тоб	об

Лаф ва нашрни маълум нарса-предметлар силсила-сига нисбатан, навбатдаги параллел, ҳар бир нарса-предметга мансуб этиладиган сифат (одатда ўхшатиш) лар деб англамоқ керак. Байтдаги лаф ва нашрни аниқлаш учун иккинчи мисрадаги предметларнинг биринчи қатордаги қайси предметларга алоқадорлигини идрок этиш керак бўлади. Лаф ва нашр аниқлаш — ғоят яхши адабий машғулотдир.

Навойнинг биргина байтида чуқур лиризм билан суғорилган ажойиб фикрлар ва бир қанча шеърӣ санъатлар мавжудлиги, албатта, ижодкорнинг беқиёс катта адабий даҳосидан дарак бериб туради.

ИБРОҲИМ ҲАҚҚУЛОВ

УЛМАС ОҲАНГЛАР

Улуғ форс-тожик шоири Абдураҳмон Жомийнинг «Хирадномайи Искандарий»сида шундай ҳикоят бор; дунёни эгаллашга қасд қилган Искандар, ниҳоят, бир шаҳарга етиб келади. Бу шаҳар — тенг ҳуқуқли, олижаноб фазилатли одамлар шаҳри. Жаҳонгирни у ердаги аҳолининг феълү атвори иттифоқо ҳайратга солади. Шаҳардаги барча одамлар тубан кимсаларга хос бутун иллатлардан йироқ. Уларнинг лаблари ғийбат ва бўҳтонларга юмуқ. Ҳамма фақат яхшилик ва эзгуликка сиғиниб яшашаркан. Унда «на бой бор, на гадо». Оғир меҳнатдан бели букиклар учрамайди. Давлат йўқ. Султон йўқ. Халқ озод. Қаноатли. Эркин. Искандарнинг, дили маърифатга тўла, донишманд, том маънода руҳан эркин бир шахс билан бўлган баҳсу мулоқоти янада характерли. Бу собир зот инсон ғурури, қадри ва қонейлик ҳақидаги теран мулоҳазалари билан зобит шоҳни лол қолдиради. Искандар шаҳар халқига уни подшоҳ этиб тайинлашни таклиф қилганида, у: «Мен марди озодаам. Ба роҳи ҳавас пой нанҳодаам... Надорам тамаъ ганжу симу зарат, Чу мор, аз чӣ ҳалқа занам бар да-

рат?» — яъни: «Мен озод кишиман. Ҳою-ҳавас йўлига қадам қўймадим... Ганжу сим, шўхрату зар тамаъм йўқ. Нега даргоҳингда илонга ўхшаб ҳалқаланиб тўлганишим керак?» — дея рад жавобини беради.

Албатта, бу идеал ғоя, орзудан яралган қаҳрамон ҳақиқати. Лекин дунё то ҳануз турли халқлар, элатлар толендаги қуллик, ҳали юраклардан қон силқитаётган тенгсизлик, забунликларга чора ахтараётган экан, ҳали мукамал инсон тушунчаси хаёлий бир тушунча бўлиб қолаётган экан, Жомий тасвиридаги бундай ғоя ва қаҳрамон эътиқоди ҳаётий кучга эга ва умидбахтдир. Бугина эмас. Шарқимизнинг энг истеъдодли, инсонпарвар шоирларининг қалб ва виждонида доимий бир дард ҳокимлик қилган. Бу — шахс ички ҳаёти, маънавий эркинлигини ҳимоя қилиш, инсон ўзлигини топиш, англаш йўлидаги ҳур қарашларини кучайтириш дарди. Айни шу ғоявий йўналишда гуманист санъаткорларнинг мақсад ва эътиқодлари бирлик топган, зулм, жаҳолат, ёвузликнинг ҳар қандай турига қарши шеърятнинг ягона кураш пафосини акс эттирган. Шунинг учун ҳам ўзбек демократик адабиётининг улкан вакили, маърифатпарвар лирик шоир Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Фурқат поэзиясидаги айрим фикру туйғулар, айтайлик, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоийга ўхшаш даҳоларнинг нуқтаи назарларига яқин, ҳамоҳанг бўлиши мутлақо тасодифий эмас. Фурқатнинг мана бу мисраларидаги маъноларнинг Жомий талқинидаги ўша идеал қаҳрамон тушунчаларига уйғунлигини кўринг:

Биз истиғно эли қичқирмоғон маъвоға бормасмиз,
Агар чинданки, хирман айласа дунёга бормасмиз.
Агар лаб ташна қолсак филмасал саҳройи оламда,
Малолат зоҳир этса мавж уран дарёга бормасмиз.

Ушбу сўзлар ўз қадрини ҳар нарсадан муқаддас кўрган, «ғурури порлоқ», «саҳройи оламда» лаб ташна қолганда ҳам, заррача бўлсин, руҳий ҳурлигига малолат чўктирмайдиган иродаси мустаҳкам халқ — зукко ажодларимиз тилидан битилган. Бу жуда муҳим, халқнинг номуси ва миллий шуурини адабий поклаб борадиган хислат. Табиатан теран, нияти холис, олижаноб фазилатларига ишончи зўр миллат вакилигина, «Агарчи мис эрурмиз қиммати тиллоға бормасмиз», — дейиши ва «ҳаво лойиға ботган моумонлик», маҳдудлик, худбинликлардан юз ўгирганлигини дадил изҳор этиши мумкин. Шеър давомида ўқиймиз:

Биз эллар — фақр элимиз, парча нонга сабр
айлармиз,
Ғараз дунё учун Искандару Дороға бормасмиз.

Ҳақиқий шоир учун руҳ устуни бўладиган худди шундай доно ғурур зарур. Ушандагина унинг тафаккури тиканли симлар чамбаридан озод, ҳақиқат маъноларига чиқади. Ушандагина у ҳуқуқсиз, бироқ эрксевар омма-нинг истак ва дилҳаракатларини поэтик сўзда маҳорат билан шакллантира олади. Фурқат шеърятининг энг ёрқин ва ибратли ғоявий-бадий жиҳатларидан бири ҳам мана шунда.

Фурқат ижодиётида «Уч хароботий эрурмиз» сўзла-ри билан бошланадиган бир мусаддас бор. Шоир унда уч шахс номидан сўзлайди ва уларни аввал «сокин майхона», «уч хароботий» кейин «уч аламкаш», «уч қаландар», «уч биродар», «уч мусофир», «уч адоий», «уч навойй», яъни навокаш, «уч ғарибий», «уч вафойй», «уч балокаш», «уч мукаддар» ниҳоят яна уч хароботий ҳолатида шеърхонга таништиради. Мусаддаснинг ҳар банди охирида:

Ёр бизнинг ёримиз, жонон бизнинг жононимиз,
Ушбу даврон бирла ўтсак йўқ эрур армонимиз,—

сатрлари изчил такрорланади. Хўш, бу қандай жафосиз ёру, армонлардан фориг қанақа даврон? Жаҳон кезиб, «офоқни сар-басар», «вафодин аҳли оламини беасар» кўрган, сухан айлаб «ҳаманинг кўзи кўру қулоғи кар»-лигига шубҳаланмаган ва:

Тамом сайр қилиб рўзгор боғини,
Мурод нахлини топдиму бесамар кўрдим,—

деган шоир, нега ушбу мусаддасида ғоявий позицияси-дан бир қадар чекинди экан? Фурқатшунос олимлари-миз бу мусаддаснинг шоир поэтик меросидаги бошқа асарлардан ажралиб туришини ўринли таъкид этганлар. Масалан, Мақсуд Шайхзода уни шоир лирикасининг «шоҳ асари саналишга лойиқ» деб баҳолаган эди.

Мусаддасда сўфиёна мазмундаги шеърларда тадбиқ қилинадиган сўз, ибора, анъанавий образлар анчагина. Лекин улар мутлақо бошқа мақсадга хизмат қилади. Шоир «уч қаландармиз, қаландархонада ҳамхонамиз» ёки «хонақоҳ кунжиға бориб ёки тоат айлалук» деган

Ўринларда шунчаки лутф оҳангида гапиради. Ахир, тоат-ибодатга ихлоси зўр кишилар «ёки тоат айлалук», дея маъно вазнини бу тарзда енгиллаштирмайди. Димоқчимизки, бундай вазиятларда сўзлагувчининг сўзига эмас, ҳолига боқ деган ҳикматга риоя қилишга тўғри келади. Мана ўшандагина руҳий моҳият очилади. Мусаддасда эса бош ҳақиқат — руҳ ҳақиқати. Унда эркинликдан «нашъа пайдо» қилган озод руҳ овози ва хаёлий манзаралари такрорланмас рангларда жонлантирган. Мана, тингланг:

Уч навоиймиз, келинлар, азми гулшан айлали,
Андалибга қўшулуб ул ерни маскан айлали.
Куйдуруб гул, шоҳу яфроғини гулхан айлали,
Чил танни на этармиз, ўзни чор тан айлали:
Ёр бизнинг ёримиз, жонон бизнинг жононимиз,
Ушбу даврон бирла ўтсак йўқ эрур армонимиз.

Бу — руҳий ҳолат, самовий ҳислардан ёришган руҳнинг озод парвози. Бундай руҳий эҳтироснинг қудратини ичдан туймаган, юракка сиғдирмаган одам тобе, чекланган. Бошқанингмас, ўзининг, ўз вужудининг тобеси. Фурқат аввало ана шундай қарамликка қарши.

Умуман олганда, мусаддасда риндона ҳиссиёт ва кайфиятлар етакчидай. «Уч аламкаш» — гоҳо уч ҳақиқий ошиқ, уч исёнкор, гоҳо дин ҳомийларига ва таълимотига ён бермас уч шаккок сиймосида ҳам кўзга ташланади. Буларнинг ҳаммасини инобатга олган ҳолда айтиш керакки, ушбу шеърнинг бош ва белгиловчи пафоси — эрксеварлик. Шеърда гуноҳкор замин, бўғиқ замон, гумроҳликларга кўмилган жамият, бир-биридан баттар ақидапараст кимсалар, хуллас, нобакор оламдан беҳад юқори эрк муҳити яратилган. Шунинг учун уни ўқиган киши қалбини, албатта, юксак сезади. Инсон руҳи дунёдаги энг озод қудрат эканлигига тўла инонади. Агар мусаддасдаги «Ҳолимиз дунё ғамидин фориғи кошонамиз», «На ҳирси домдурмиз, на асри донамиз», «Боқмалук дунё юзига, то анго ноз айлалук» шеър каби қаҳрамонлари характер мантиқларини таъкидловчи мисралар мазмуни ўша поэтик муҳитдан ажратилиб тушунилса, унда ҳур фикр бу уч биродар таркидунёчилик тарғиботчисига айланиб қолиши эҳтимол. Ҳолбуки, уларнинг қалб ҳоҳиши, асосий орзуси ҳижрон қафасидан қутулиб, ёр висолига эришмоқдир:

Уч вафойимиз, келинлар, азми гулзор айлали,
Боргали ёр олдиға ўзни сабузбор айлали,
Ёрни уйқусидин бир лаҳза бедор айлали,
Хоҳ беҳуд бўлоли, хоҳ ўзни ҳушёр айлали..

Бизнингча, мусаддасда анъанавий ёр ва ошиқ образлари Фурқат учун кўпроқ восита бўлган. Шу воситада шоир замонасидаги ўз-ўзича ғолиб, эркесвар тасликда бағоят ҳушёр, дарвешликда ниҳоятда оқил ва ориф кишиларнинг юрак оҳанглари, маънавий руҳий интилашларини поэтиклаштирган.

Маълумки, табиатни севмаган, коинотга бағрини кенг очмаган шоир, қалбан оламнинг улуғ гармониясидан ажралиб қолади, борлиққа шуурсиз, сўниқ нигоҳ ташлайди. Бу ҳам ўзига хос тутқунлик. Чекланиш. Чин шоирда коинот билан сирлашадиган тил, фазовий кенгликларда чарх урадиган руҳий қанот шаклланмоғи шарт. Машрабнинг «Руҳи жоним аршға етди мен ўзим осмониман», дейиши шунчаки гап бўлмаган. Фурқат ҳам ҳақиқий шоирларга хос савқи табиий билан ижтимоий муҳитдан топмаган эркинликни инсон борлиқ ва табиат бағридан топиши муқаррарлигини мукаммал ҳис қила олган. Табиат нима? Бу — биринчи навбатда, ҳаёт, тириклик тантанаси. Гўзаллик, нафосат манбаи сифатида табиат сира туганмас ва чегарасиздир. Унинг ўзи — шоир мусаввир ва тенгсиз меъмор. Шунинг учун ҳар жиҳатдан олим қалбини суяшда табиатга тенг қудрат йўқ.

Қадимги ҳинд эпоси «Маҳабҳарата» ҳикоятларидаги, бўғиқ муҳит толиқтирган, ёвузликлардан қалблари зада баъзи қаҳрамонлар табиат бағрига қочишлари, эркинлик истаб ўзларини табиатнинг она қучоғларига ташлашлари бежизмас. Қизиғи шундаки, улар ҳатто росмана кийимларини ҳам алмаштириб, тоғ, ўрмон, дашт ўтларидан тўқилган кўйлақлар кийиб юришади. Бунда рамз борлиги, шубҳасиз. Аслида инсон табиатни эмас, табиат инсонни оқ ювиб, оқ тарайди. Табиатнинг турфа ранг либосларидан «кўйлақ киймаган» юрак яланғоч ва бағоят файзсиз қолаверади. Инсонни мана шу бадбахтликдан муҳофаза қиладиган, шу бахтсизликка қарши тинимсиз курашадиган Қаҳрамонлардан энг фаоли — Шеърят. Фурқат поэзиясида ҳам табиат ва инсон, инсон ва табиат муносабатлари анча кенг, жонли ва чуқур ифодаларини топган. Фурқат мусаввир шоир, сўз сувраткаши. У бир қатор шеърларида дилбар табиатли

юрт манзараларини ёрқин чизади. Байтлардаги лавҳалар нафис. Жозибадор. Сиз уларда субҳидам шабнамларидан хуррам яшноқ сабзаларни кўрасиз. Гул уза абри найсонлардан тўкилаётган томчилар сасини тинглагандай бўласиз. Қумриларнинг хонишидан кўнгилайрайди. Булбулнинг чаҳ-чаҳлари хаёлий нурлантиради.

Кийди кўк қилиб сунбул зулфини паришонлар,

дейди шоир. Қандай кўркам тасвир. Хаёлни эгаллайди. Ёки мана бу чақинвор садолар-чи:

Бир саҳар эдим уйғоқ: ўт тутошди оламга,
Тоғлар чекиб ларза, титради биёбонлар.

Жонлантириш, кишини ҳодисанинг жонли иштирокчисига айлантириш санъати бундан ортиқ бўлади дейсизми? Фурқатнинг бундай ғазалларида сўз табиат унсурлари тимсолига кўчади. У—бир ҳолатда, навбаҳор шамолли—шўх, хушбўй, эрка. Бир байтда—мисоли сунбул, паришон. Сал кейинроқ сайроқи булбуллар оҳанглари ни акс эттиради. Фурқат ушбу овоз ва оҳанглардан таркиб топган ягона муаззам мусиқани юзага келтирадики, бу музика руҳни уйғотади, ғофил инсон ақлини аллақандай тутқунлик, биқиқлик ғуборларидан тозалайди. Фурқат «Навбаҳор айёми бўлди, келинг, эй аҳбоблар», «фасли навбаҳор ўлди кетибон зимистонлар» мисралари билан бошланадиган ғазалларида одамларни фақат табиатдан завқланиш, ҳаётий баҳра топиш ёхуд гўзалликлар салтанатигагинамас, балки эркинликка, эрк шавқларини суришга ҳам чорлайди. Бу шеърлар умри «ранжу ғуссага» ботганларга қаратилган поэтик таклиф—ҳурлик нашъасидан ҳузурланишга таклифдир. Шунини ҳам қайд қилмоқ лозимки, инсон эркинлиги ва табиат, коинот ва шахс озодлиги Фурқат дунёқарашида айтарли битта тушунча. «Гулшан», «чаман», хусусан, «сахро» образининг шоир лирикасида фаол қўлланиш сабаби ҳам шунда. Жамият тараққиёти қонуниятлари, озодликнинг ижтимоий-сиёсий йўлларини атрофлича билишгача бориб етмаган Фурқат шеърларида эрксеварлик мотивлари у ё бу шаклда асосан она табиатга боғланади. Шоирнинг зулм ва зўравонликка қаҳр ҳислари билан йўғрилган, эрк ва озодлик ғояси фавқулодда таъсирчан пардаларда тараннум этилган машҳур «Сайдинг қўябер, сайёд» мусаддасини эсланг. Унда оҳу—тутқунлик рамзи.

Ҳуқуқсиз, хўрланган кишилар тимсоли. Шоир оҳунинг золим ва ситамкор сайёд бандидан буткул халос бўлиб, озод яшашини тилайди. Бу эркинлик қандай зоҳир бўлиши мумкин! Муаллиф тасаввурига кўра: тоғларга чиқиб у ёри билан пайваста кезганда, «ёмғир суви тўлганда, тоғ лолани жом» қилганида: «тоғда очилиб лола, ер сабза баҳор ўлса», анга оламни тор этиш бедодлигига барҳам берилса. Ҳеч шубҳасиз, бу шеърӣ далиллар оҳу образи характер талаби ва моҳиятидан келиб чиққан. Аммо улар классик поэтикадаги таъхис усулида шундай шахслантирилганки, ўқувчида беихтиёр «ҳижрон ўқидин жисми кўп ёра», «куйган жигари — бағри садпора» ғуссакаш одам эркинлиги ҳам бевосита мазкур омилларга алоқадор, деган таассурот қўзғалади.

Фурқат шеърӣяти — инсоннинг ўз-ўзини чеклайдиган ички қуллик, якранглик ва онғни бўғадиган фикрий кишанлардан халос қилишга актив ҳисса қўшадиган соҳир шеърӣят. Заминнинг қайси бурчагидаки, ҳақсизликдан мардумнинг дарди ичига сиғмаётган бўлса, демак Фурқат эрк сайёдларини лаънатлаётир. Демак, унинг шеърларидан бахтсиз кишиларнинг қайғу ва армон сўзлари эшитилмоқда. Шу маънода Фурқат ўтмишининггина эмас, бугуннинг, бир миллатнинггина эмас, кўп халқларнинг ҳам шоиридир.

АҲМАД АЪЗАМ

ЮРТИМ ҲАҚИДА ЁЗОЛМАГАН ШЕЪРИМ

Эски шаҳарнинг эски бир ҳовлисида тураман.

Дўппидек ҳовлича, ёзув-чизувим билан унга сиғмай, тепага болохонага чиқиб олганман; деразадан фақат томлар, томлар орасидан бошини чиқарган дарахтлару онда-сонда учиб ўтган қушлар кўринади; офтоб нури тўғри мен ёзадиган қоғозларга тушади, кўзимни қамаштиради: шовқин йўқ, ҳаммаёқ осойишта — сенга нима етишмайди, истаганингча, тўйиб-тўйиб ёзмайсанми, дейман ўзимга.

Лекин ҳеч кўнглим тўлмайди, нимагадир бўм-бўш;

болохонага чиқиб олган бўлсам-да, пастдаги рўзгоримдан баландда эмасман, турмуш ташвишлари худди қўрдан учган қурумдек келиб қоғозларимга тушаверади — ёзганларимда майда-чуйда кўп, баландлик йўқ.

Осмон тоза, офтоб ҳамишагидек, чарақлаган бир кун эди, деразадан қараб шуларни ўйлаб ўтирган эдим, бирдан томлар кўзимга бошқача кўриниб кетди: ҳаммаси туташ, бир-бирига кифтини тираб, пастда яшаётган оилаларнинг аҳил ё аразлашганига қарамай, келишувчилик билан ястаниб, қуёшнинг нурида биргалашиб исинаётгандек туюлди: мисоли эрта кўкламда офтоб-шувоққа ёнбошлаб, ундан-бундан иноққина гурунг қурган; олтовлон ола бўлмаган оға-инилардек... Бир-бирининг шу дунёда борлигидан, қаторлари камаймаганидан қувониб, шу қувончларини ҳангомалашиб ўтирган, ҳали ҳам забардаст, ҳали ҳам чорпаҳил чоллардек... Хуллас, бир-бирини кўрса юзи яшнаб кетадиган одамлардек.

Дарахтлар ҳам томлар орасидан бўйнини чўзиб, шамолда аланглаганча, бир-биридан ҳол-аҳвол сўраётгандек кўринди.

Яна биридан бирига нур ўтаётган қувватсимларнинг томлар бошини қовуштириши; кечаси ҳовлиларнинг бирида чироқ ўчса, ҳаммаси зимистон ичида қолади, ёруғ оқиб келса, баравар бўлишиб олади...

Ҳозир ҳаммасининг тепасида чарақлаётган битта қуёш, баланд-баландларда кўкиш товланаётган ягона осмон!

Томлар бир-бирига соя ташламайди, осмонни, қуёшни бир-биридан қизганмайди; бўғотларда жой талашиб чирқиллашаётган чумчуқларнинг кунчковлигига бепарво. Гўё томлар аҳил, атроф тинч бўлиб, ташвишланадиган каттароқ гап топилмаганидан зериккан чумчуқларга майда-чуйдадан бошқа ташвиш қолмагандек...

Юксаклардан ўтиб қолган катта қушлар томларга соқчи, осмоннинг кўкрагига расм чизаётган қалдирғочлар — хабаркаш...

Бу кўринишда...

Эҳ! Айтиб беролмайман.

Шу ўтирган жойимда, болохонам, ҳовлим, қоғозларим билан бирга, ўзим ҳам шу кўринишнинг бир бўлаги эканман; кўриб турибман, кўрганларимни уқяпман: ҳали бу ҳаммаси эмас, кўз олдимдаги кўриниш тасаввуримга сиғмаётган жуда катта, чексиз-чегарасиз манзаранинг бир бўлаги, бир парчаси, холос, деб ўйлаяпман.

Бу — тириклик, мен ҳам унинг ичида тирикман шулар бўлмаса, мен бўлармидим!

Ғалати бўлиб кетдим.

Мен бу манзаранинг ўртасида ўтирибман, агар ҳозир болохонам томига чиқиб, чор-атрофга назар солсам, ҳаммаёқда шу манзаранинг парчаларини кўрар, худди ҳадсиз-ҳудудсиз, яшноқ гиламнинг ўртасида, унинг рангларида кўзи қамашиб, унинг чексизлигидан ақли шошиб қолган чумолидек, анқайиб тураверар эдим.

Кўнглим орзиқиб, қани эди-я, шуларни ёзсам, деб ўйладим. Ичимдаги шу туйғуларни қоғозга туширсам ёзганларимни ўқиганлар уларда шу томларни, дарахтларни, осмонни, офтобни ва шу устивор кенгликка қараб қувониб ўтирган ўзимни ҳам кўришса, ўқиётиб менга ўхшаб қувонишса...

Э, шоир эмасман-да! Агар шоир бўлганимдами!

Лекин шоирларга ўхшаб ҳаяжонланиб кетдим. Ҳаяжонимни ёзмоқчи бўлдим, майли-да, шеър бўлмаса ҳам, кўнглимга яраша:

агар тўрт деворни битта томга жуфтлаб,
оламга кириб-чиқиладиган эшик очилса —
уй бўлади; уйнинг деразаларидан осмон
оқиб киради; агар уйлар бирлашиб, бет-
ма-бет турса — кўча, кўчалар бир-бирига
уланса — қишлоқ бўлади; қишлоқнинг йўл-
лари бошқа қишлоқларга оқиб чиқади;
агар қишлоқлар қўшилиб, томлар бир-бирига

кифтини
тутса, чорраҳаларда бошини бошига тираб кўчалар
гурунглашиб ётса — шаҳар бўлади; шаҳарнинг
уйлари офтобга қараб ўсаверади, йўлларидан
яна-яна қишлоқлар оқиб келаверади;
агар шаҳарлар, қишлоқлар, далалар, қирлар,

яйловлар,
сахролар, чўллар, тоғлар, дарёлар, уйлари,
дарахтлари, ўт-ўлани, сувлари, тупроғи, тоши,
шамоллари, жонзотлари ва одамлари билан битта
қуёш, ягона осмон остида бирлашиб кетса — Ва-
тан бўлади — к а т т а!

Бу тирик ҳақиқатни ўзимча шундай англадим. Ватан кўз олдимга келди, рўй-рост кўринди, унинг бағрида ўзимни ҳам кўрдим, кичкинагина ҳовлимнинг устида қўндирилган каптархонадек болохонада ўтириб-учиб, Ватанимнинг поёнсиз суратини ойна-кўнглимга сиғди-

ришга уриниб турган ҳовлимда унга қўшилиб-бирлашиб кетган эканман.

Мен Ватаним берган бошпанада яшаб, у берган неъматлардан жон, ҳавосидан нафас олиб ўтирган эканман.

Зувалам ҳам унинг тупроғидан, қариб-чурисам ҳам шу тупроққа қайтаман!

Ҳатто шу гапларни ёзаётган қоғозларим ҳам Ватаники — унинг ўрмонларида ўсган оғочлардан олинган экан. Мен эсам шу пайтгача бу қоғозларга қайдаги майда-чуйдаларни тўкиб...

Энди шукронамни шеърга солмоқчи бўлдим.

«Уҳ-ҳў, қанчалар бепоеён экансан, Ватан!» деб ёздим, қуруқ гап бўлиб қолди; Ватанга қуруқ гап айтиб бўлмас экан.

«Эрка ўғлингман, Ватан», деб ёздим, аммо ёшим қирққа бориб ҳам, ҳалиям боладай эркалик қилиб юрсам, ярашмас-ов, деган андишага бордим.

«Ватан, сен — уйлар бир-бирини суяйдиган, йўллар бир-бирини улайдиган, қўшиқлар бир-бирини тинглайдиган, сувлар бир-бирини излайдиган, мақсадлар бир-бирини сизлайдиган бузрук маъвосан, лекин юрагимга сифасан», деб ёздим, тузукка ўхшади, аммо шеър бўлмади.

«Ватан — мен сенинг...», деб ёзаётиб шартта тўхтаб қолдим: боядан бери Ватанни таърифлайман деб, нуқул ўзимни тиқиштиряпман экан, худди Ватан ҳамма-мизники эмас, битта меникидек.

Кейин «Ватан — онамиз», деб ёздим, лекин қишлоқдаги онамнинг ҳолидан хабар ололмаганимга икки ой бўлгани эсимга тушиб қолди, онасига бепарво одам, қандай қилиб Ватан — она ҳақида оғиз тўлдириб гапирарман, деб ўйладим.

Бошқа ёзолмадим, ўйлайвердим, ўйлаганим сари Ватан катталашиб, ўзим кичрайиб боравердим...

Қарасам, қоғозга термилганча, қаламни қийнаб, фақат бир сўзни шивирлаб ётибман: «Ватан», «Ватан», «Ватан...»

Шу сўзни товушимни чиқариб, баралла айтиб юбордим.

Айтдиму...

Бирдан дераза кенгайиб, осмон ёнимга келди, ўзим қуёшнинг ёнидан жой олдим...

Уша ёқдан туриб Ватанга қарадим: томлар томларга, йўллар йўлларга улашган, қишлоқлар қўл ушлаш-

ган, тоғлар оқ қалпоқли бошини кўкка тираб, ҳа, шунақа баландмиз, деб туришибди, ўрмонлар нафасида тозаланган ҳаволарни шамоллар одамларга ташиб кетяпти, шамолларнинг шаффоф оқимларида қушлар чўмилиб юрибди, одамлар бир-бирларига қараб бош ирғашяпти, саломлашишяпти шекилли, яхши нарсаларни маъқуллашяпти шекилли — буларнинг ҳаммаси кўнглимда бўляпти экан!

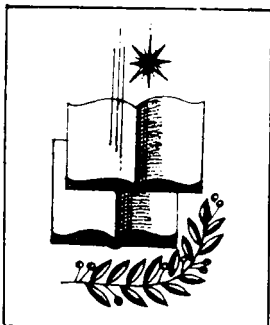
Алқисса, шундай: одам Ватанни англаши учун доим уйда ўтиравермай, сал баландроқ жойга, осмонга бўлмаса ҳам, ҳеч бўлмаса, уйининг томига чиқиб, чор-атрофга узоқ тикилиши кифоя.

Аввал ўзига қараб...
Агар унинг кўнгли ойна бўлса...
Бу ойна тоза бўлса...

Шоирлик қилолмаганимга шу таскин бўлди.
Энди билмадим: ёзишимнинг буёғи қандай бўлар экан?

Бу туйғу ярим давлатми ё бутуними?

ХОТИРА

САИДА ЗУННУНОВАНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

АБАД ҚУРИМАС БУЛОҚ

Халқ ҳамиша йўлда. Шу улуғвор халқ оқимининг бир зарраси сифатида биз ҳам йўлдамиз.

Йўлда кетаётганингда бир лаҳза тўхтаб орқага назар ташлар экансан, босиб ўтилган манзилларда ҳануз порлаб ёниб турган ва уларнинг ўткир нури сенгача етиб келаётган чироқларни кўриш, ҳис этиш кўнглингни иситади.

Бу чироқлар ёруғидан баҳра олиб, йўлингнинг бехатарлигига ишончинг ортиб қайтадан олдинга қараб йўлга тушар экансан, ортда қолаётган, аммо жами нурини йўлингга сочиб сени кузатиб келаётган чироқлар қадрини кўксингга жойлаб, умр тақдирингни шу чироқлар тақдири билан бойлаб кетасан.

Адабиёт оламида маъсумгина ёниб қолаётган, биз — кейинги авлодлардан узоқлашиб бораётганлари сари ёрқинроқ порлаб онгимиз, шууримизга ўрнашиб олаётган шундай ёрқин чироқлардан бири Саида Зуннуовадир.

У шеър ёзди. Зотан шеър... шеърятнинг эзгу муроди яшаш тарзи минг йиллар оша ҳам, ўша-ўшалигича қолаверади. У — ота-боболаримиздан табаррук мерос — буюк муҳаббатни ардоқлайди,

ёмонликка беомонлик, эзгу, идеал туйғуларимизнинг камоли учун курашади.

Ҳар бир гиёҳнинг, ҳар бир одамнинг бетакрорлигини тушунишга, чуқурроқ тушунишга ундайди. Бир сўз билан айтганда, инсонни инсонийлаштиради бу туйғу, бу шеър!

Сен баҳра олган ҳаволар, сени ёзишга ўргатган устозлар деганда айрим бир-икки одам ҳақида фикр юритиш унчалик тўғри эмас, менингча.

Адабиётда бу ҳол — устоз-шогирдлик ўзгачароқ, ботинийроқ кечадигандек.

Ҳеч бир истеъдод тақир ерда бирданига гуркираб қад кўтарган дарахт эмас. Бугунги адабиётга кириб келган, кириб келаётган ҳар бир истеъдод тафаккурида муайян маънода классик намояндаларимиз, Шарқ, Ғарб адабиёти вакиллари билан бир қаторда севиб сифинган ўз тоғларимиз — Абдулла Қодирий, Ғафур Ғулум, Абдулла Қаҳҳор, Ҳамид Олимжон, Мақсуд Шайхзода, Ойбек, Зулфия, Миртемир, Саида Зуннуовалар яшайди.

Бизнинг муҳаббат ҳақидаги машқларимиз дунёга келишида ҳеч шубҳасиз жуда кўп таъсирлар, жумладан, устозларимизнинг шеърлари туртки бўлган бўлиши мумкин, деб ўйлайман.

«Саидахон ўзи дуч келмаган, ўзи шоҳид бўлмаган, ўз бошидан кечирмаган воқеаларни қаламга олмасди» деб хотирлайди эсдаликларида ҳурматли ёзувчимиз Саид Аҳмад.

«Ҳамма эски нарсалар эскирган ва ҳамма янги нарсалар прогрессимиз учун хизмат қилади, деб бўлмайди»,— дейди қозоқ шоири Улжас Сулаймонов. Шу нуқтан назардан қараганда, биз — бугуннинг шоирларида ҳам янги, аммо ўсишимиз учун хизмат қилмайдиган шеърлар кўп. Рост бўлгани, ҳақиқат бўлгани учун бундан кейин ҳам Саида Зуннуованинг ижод сабоқлари бизга мактаб вазифасини ўтайверади.

...Бўлса ҳақиқат гуҳаридин йироқ,
Ришта сўзин сўзламаган яхшироқ, —

дейди улуғ Навоий.

Саида Зуннуова ҳар бир шеърни, ҳаёт тарзи, ҳар бир босган қадами билан ҳалоллик, камтарлик, мардлик тимсоли эди. Бундай одамлар куюнчак, кўпроқ ўзини эмас, ўзгалар ғамини ейдиган одамлар бўлади. Улар ҳамма нарсани хусусан, шеърятини, халқини, фарзандини ўйлаб жон чекиб қайғуришлари мумкин, аммо ўзлари ҳақида ўйламайдилар!

«Мен шеърятга узоқ, жуда узоқ, жуда секин йўл босиб келдим, — деб ёзади Саида Зуннуова 1974 йили ўз «Танланган асарларининг сўзбошисида. — Салкам қирқ йилдан бери шеър ёзаман. Йиғсам жуда ҳам кўпайиб кетса керак, — деб ўйлардим.

Қирқ йиллик меҳнат, мана, енгилгина бўлиб қўлингизда турибди».

Бу камтарона дил изҳорини ҳар гал ўқиганимда, бўғзимга нимадир тиқилгандай, қанчалар ларзага тушаман.

Саида опа Сиз-ку, камтарлик юзасидан «секин, жуда секин юриб келдим», дедингиз. Лекин бизнинг адабиётимиз аҳли, хусусан, танқидчилик Сиздан ҳам «секин, имиллаб» юрдилар. Қўксингиздаги ғалаёнларни пайқамадилар ҳисоб. Нега шундай? Нега биз баъзи ижодкорларнинг бошида мақтов қўнғироқларини шундай коллектив бўлиб чаламизки, бундай шовқин-суронлардан кейин бу ижодкорнинг қулоқлари ҳеч нарсани эшитмай қолади.

Бошқа бирлари эса адабиётга кириб келадилар. Ижодкор сифатида шаклланадилар, етиладилар! Умид, заҳмат билан 40-50 йиллаб игна билан қудуқ қазигандай қалам тебратиб, элга берадиганларини бериб, «қарзларини узиб», дунёдан ўтиб кетадилар ҳамки, улар ҳақда чурқ этмаймиз. Кейинги авлод нимадир сабаб билан уларни суриштириб қолса, тўлиқроқ маълумот олиш учун салмоқлироқ мақола ҳам тополмайди. Нега?

Ўзини ўйлайдиганлар-ку гуркираб ўсаверадилар. Лекин ўзини ўйламайдиганларни — бошқалар, хусусан, бевосита алоқадор одамлар ўйлаши керак-ку!

Турли жанрларда ижод қилган Саида Зуннуова айниқса шеъриятимиз тараққиётига сезиларли ҳисса қўшди. Унинг қаламини элга муҳаббат, катта ижтимоий туйғулар тебратади. Чуқур ватанпарварлик, инсонийлик ғоялари билан суғорилган «Рух билан суҳбат» достонининг мана бу парчаларини фикримизнинг далили сифатида келтираемиз:

Йигирманчи асрнинг ғолиб туғида
Қалбимиз қони бор, буюклиги бор.
Ойни кафтга олган фан ютуғида
Биз силаган бошнинг тиниқлиги бор.

«Ўликлар қучоқлаб ётса-ю маҳкам...» Бу — жафокаш еримиз учун тирикларимизгина эмас, ўликларимиз ҳам қайғуриши «маҳкам қучоқлаб ётиши»дай катта, ижтимоий-фалсафий фикр бу саҳар сабосидай осойишта, маъсумгина ижодкор талантининг яна бир қирраси — ўткир, қилич дамидай кескир фикрлар айта олиш имконини кўрсатади.

Саида Зуннуова фикрларининг қамрови кенг, эътиқодида собит, тушган йўлининг тўғрилигига ишонган ижодкорлардан эди. Мана бу тиниқ, залворли сатрлар шоиранинг Коммунистик партия-мизга миннатдорчилиги бўлиб қоғозга тўкилди:

Оддий қалб ташаккури қанча оддий бўлса ҳам
Самимияти билан шунча қадр баланддир.

Эй, менинг жоним, шоним, саодатим партиям,
Бутун бахту шодлигим ёлғиз Сенинг биландир.
Сен борсанки, келажак қуёш каби мунаввар,
Сен борсанки, келажак қуёш каби мунаввар,
Гулшанимга малъун ёв яқин келмас, йўламас.

Халқ эҳтиёжлари, партия даъватларига ҳозиржавоб шоира, адиба Саида Зуннуновани даврининг муҳим, кескин масалаларини ўртага қўйган қиссалари, ҳикоялари, дostonлари, шеърлари, хусусида сўз кетар экан, унинг яна бир жанр — қўшиқ устида жиддий ишлаганининг гувоҳи бўламиз. Унинг барча ўйноқи ғазаллари, қўшиқларини бароридан келган, ўзига мос оҳангни топган дейиш мумкин.

Мен ақлимни таниган пайтларимда кечалари радиодан бир ширин алла эшитиб ухлар эдим. Фақат хаёлимни чулғаб олган бу сеҳрли аллани мен кейинроқ фарзандларим бешигини тебратиб ўтирганимда айтдим. Сел бўлиб, дунёни унутиб айтдим. Ҳали-ҳануз вақти-вақти билан ўша аллани хиргойи қилиб юраман:

Қундузим десам-да оз,
Юлдузим десам-да оз,
Дунёда нима гўзал
Бўлса, ундан унинг соз.
Ором ол, қўзим, алла...

Она сутни орқали гўдак жисмига тириклик, ҳаёт сингганидай она алласи оҳанглари орқали ҳам гўдак онгига энг эзгу туйғуларимиз сингади. Тан олиб айтиш керакки, биз — Саида опадан кейингилар, бирортамиз ҳали гўдагимизга бундай жонбахш ўз алламизни айтолмадик.

Ҳақиқий ижодкор, воқеаларни олдиндан кўра билади, дейишадди. Бунга ишонганим сабаб Саида опанинг қатор қиссалари, ҳикояларида бугунги муаммоларни дадил кўтарилганлигига дуч келишим бўлди. Партия бугун болаларга ғамхўрлик, аёлниинг жамоат ишларида актив қатнашиш билан биргаликда унинг аёллигига, оналигига урғу бериш, унга ҳамма томонлама шароитлар яратиш устида қайғурипти. Кадрлар психологиясини қайта қуриш устида ўйлапти. Саида Зуннунованинг қатор прозаик асарлари, айниқса «Ёлғизлик» ҳикоясини ўқиганимда мен шу ҳақда ўйладим.

Эркагу аёл ўртасида меҳр-муҳаббат, бир-бирига қайишиш, бир-бирига жони куйиш туйғулари устун экан, бошқа шарт-шароитлар шундан келиб чиқади.

Биз кимлигимиз, қандай лавозимда ишлаётганимиздан қатъи назар, аввало — аёлмиз, онамиз. Фақат ўзимизнигина ўйлашга ҳаққимиз йўқ. Аёл шунинг учун ҳам улўғки, унинг дилида, тилида

эркакларни руҳан юксалтира оладиган, сафарбар эта оладиган табиий куч бор. Аёл яна шунинг учун ҳам улўғки, унинг бугун еру кўкка ишонмай кўксига босиб, кўтариб юрган бир парчагина мурғак гўдаги эртага дунё тақдири, уруш, тинчлик муаммоларини ҳал қилувчи масъул одамга айланиши мумкин. Ҳамма гап шу аёлнинг гўдакка берадиган тарбиясининг мазмунида. Муносабат, тарбия масалаларини бошида аёл — Муқаддас аёл туради. Момоларимиз, оналаримиздан мангу, муқаддас мерос — бу аёл тақдири юкини биз оғринмасдан, сезиб кўтармоғимиз керакки, бусиз «Ел-ғизлик» ҳикоясининг қаҳрамони Иқболхоннинг ҳаётидай ҳаётимиз издан чиқади. Кўнглимиз бўм-бўш уйдаи ҳувиллаб қолади. Аёллар прозасининг биринчиларидан бўлган Саида Зуннунова ҳамма замонлар учун сувдай, ҳаводай зарур бу масалани бундан роса 20 йил олдин кўтарганди.

— Мен Саида Зуннуновани муҳаббат ва садоқат куйчиси дегим келади, — деб ёзади ўзбек халқининг яна бир улўғ, юксак истеъдодли фарзанди Ҳалима Носирова. — У ҳаёти билан ҳам, ижоди билан ҳам бу фикрни исботлаб ўтди. Унинг ёрқин, покиза ҳаёти ёш аёлларимизга намуна бўлишга арзирлидир.

Бу ҳаққоний фикр тўла маънода ўз ижод йўлини халқига ҳурматан «Қизингиз ёзди» номли садоқатли китоб билан бошлаган Саида Зуннунова ижодига ҳам тааллуқли. Ҳаммамизнинг арслонвор устозимиз Ғафур Ғуломнинг ТошГУ студентларига бағишланган, кўпчиликка ёд бўлиб кетган шеърларида мана бундай сатрлар бор:

Сиз агар осмонга чиқмоқ бўлсангиз
Мен нечун елкамни тутиб бермайин.

Саида опа эса бундай ёзгандилар:

Қушлар парвозига солиб зеҳнини
Биринчи мартаба хаёл сурган ким.
Зиналар, зиналар, буюк зиналар
Сизсиз улғаймади тарихда ҳеч ким.
Битта поғонангиз бўлсам кошкийди,
Кимдир босиб ўтиб олдинга юрса
Ҳеч қандай умрга келмасди рашким,
Унутилган битта поғона бўлиб,
Шарафли, муборак шу йўлда турсам.

Бутунисича олганда маъно жиҳатидан бир-бирдан жуда ўзоқ бу шеърларда мана шундай ҳамоҳанг мисраларни илғаб қолдим. Кўнглимда ғалати, фаҳрга ҳам ўхшаш ҳис уйғонди. Одамизод фарзандлар, келажак йўлида авлодлари йўлида «елка тутиб ту-

ришга, битта поғонадай қолишга» рози экан, қодир экан бу ҳаёт,
бу халқ завол топмагай!

Шундай. Абад қуримас, тиниққина булоқдай курашчан туйгу-
ларингиз билан, юқорида айтганимдай, маълум маънода Сиз биз-
нинг ҳар биримизда янашда давом этасиз, азиз Саида опа!

Ҳалима ХУДОЙБЕРДИЕВА

САИДА ЗУННУНОВА

* * *

Қошки билсанг эди ўртанганимни,
Қалбимда бир жаҳон ўтнинг борлигин.
Қошки билсанг эди, сенингсиз менга —
Яшамоқ азобу олам торлигин...

* * *

Кўзларингни қанча севсам ҳам,
Кўрганда бир марта тик боқолмадим.
Гарчанд занжирланган бандидек ўзим,
Шу қувноқ кўзларнинг асири эдим...

ФИСҚУ ФУЖУР УЯЛАРИГА

Иложи бўлса-ю, кўксимни очиб,
Мисоли кўзгудек кўрсатсам сизга.
Билган бўлардингиз қанча разилсиз,
Балки туфлардингиз ҳунарингизга.

Майлийди, юракнинг афти-ангорини
Кўришдан баҳолаб бўлса инсонни.
Фақат ориятим, обрўйимни, деб
Фидо қилмоққа ҳам тайёрдим жонни.

Ҳурматни алишманг муҳаббат билан,
Тўғрилиқ сиғмайди муғомбирликка.
Биларсиз, ҳеч кимса тингламас ҳам
Ҳунари: вақирлайверади ҳакка.

Агар муҳаббатни билмас экансиз,
Унинг тўғрисида лоф ура кўрманг.
Эҳ-ҳа, билсайдингиз шоир юрагин,
Мутлақо билмайсиз, аттанг...

* * *

Гўё ойга тегиб тургандек,
Кўринади қаршимда адир.
Юзларимга урилиб муздек,
Майин шамол эсади ғир-ғир.

Ҳув, пастликда жимирайди сув,
Енбағирда қуюқ арчазор.
Кўринади жуда хомуш у,
Гўё биров бергандек озор.

Ёки у ҳам бирор кишига
Илинарми шу манзарани?
Ё янгилаб қўйдими билмай
Қалбидаги эски ярани?..

ОНАЖОН

Аччиғланма, она, койима зинҳор,
Мен уни қанчалар севаман, билсанг.
Кўзимдан ҳеч нари кетмас кўзлари,
Қошкийди унутмоқ иложин қилсанг.

Сен менинг онамсан, гапирмагил, қўй,
Қуриб кетсин ўша чиройи, моли.
Узганинг олтини, жавоҳирдан,
Мен учун ортиқроқ унинг хаёли.

Майли, оғир эмас, ўтабераман,
Одамлар гапига ҳеч солма қулоқ.
Ҳаётга, меҳнатга ва муҳаббатга,
Онажон, қизингнинг кўзи билан боқ.

Укаларим ўсар, орзу-ҳавасни,
Кел, сақлаб турайлик шулар тўйига.
Бирга ўстирайлик, бирга севайлик,
Бирга қувонайлик қадди-бўйига...

ДУСТ ЕДИ

Юсуф Шомансур билан мен 1953 йилда танишганман. Уша вақтда биз 7-8 синф ўқувчилари эдик.

Лабзак кўчасидаги Николай Островский номли пионерлар саройида атоқли шоир Ғайратийнинг тўғарағида қатнашиб, қизғин шеърини гурунглаб ўтказардик. Юсуф орамизда энг ёш, қорача, жиккак бола эди. Меннинг кўз олдимда ҳали-ҳануз унинг ҳаяжондан тутилиб-тутилиб, новдадек жуссаси буралиб-буралиб шеър ўқиши туради. Юсуф Шомансур шеърининг фидойиси ва заҳматкаши эди. Шеърини қайта-қайта ишлаб сайқал беришни яхши кўрарди.

«Тиниқ сувда нирллаб сузиб кетди қайиқчам, Солнининг қайиғидан ўзиб кетди қайиқчам» ёки, «Ундай деманг, мен ўзим жуда яхши боламан, барабанини сиз фақат ухлаганда чаламан», сингари содда ва самимий, равшан мисраларини у ўша тўғаракда қатнашиб юрган вақтларда ёзган эди.

Юсуф Шомансур қисқа умрида адабиётимизда муносиб из қолдирди. Бир қанча шеърини ва насрий асарлар битди.

Юсуф Шомансур ҳаётдан бевақт кўз юмиб кетмаганда, унинг кўнглидаги орзу-ниятлари рўёбга чиққанда, бугунги кунда у эллик ёшга тўлар, кўзга кўринган адилларимиздан бири бўлиб, қаторимизда юрган бўларди.

Шоирнинг марҳум дўсти Хайриддин Салоҳга бағишлаб ёзган чуқур дард, изтироб тўла шеъри бор. Шеърда, у Хайриддин Салоҳ сиймоси кўз олдимизда ҳаминша ёш шоир бўлиб қолади, деган фикрни ифода қилган. Қисматни қарангки, шу сўзларни айтган шоирнинг ўзи ҳам боқий навқиронлик билан хотирамизда қолди.

Эркин ВОҲИДОВ

ЮСУФ ШОМАНСУР

ЮРАҚДАГИ НУСХА

Санъаткор яратганда
Қаҳрамон ҳайкалини,
Гўзалларнинг ҳусну жамолини чизганда мафтун,
Мафтун этар гоҳо бутун жаҳон аҳлини,
Мангуликка кириб борар номи
Енгиб

замона

забтнн.

Қуёш нури денгиз тўлқинида чил-чил сингани
Шундоқ жозибали тушмиш қоғозга,
Кўз ўнгингга келар рассомнинг қай оташда ёнгани,
Сукут сақлаб қоласан,
Ҳожат йўқдай бу дунёда гап-сўзгаю овозга.
Ё мусиқа тинглаганда
Томирларинг ичра эриб оқар шундек беозор бир чўғ,
Бастакорин
Даст кўтаргинг келар тилла лаганда,
Бу оламда мўъжизадир сен учун
Фақат шул қўшиқ.
Ёки оқшом чоғи
Мук тушасан сатрларга кўз тикиб,
Вужудингни жимирлатар нақ жаннат қўнғироғи,
Шеър ўқийсан илк висолга ошиққан ошиқ каби
Энтикиб-энтикиб...
Хаёлингни шундоқ ардоқлаган жойида
Эгилмоққа шайсан шоирга.
Аммо, биласанми?
Ўша шоир, ўша рассом, ўша бастакор
Қониқмайди ўзининг шоҳ асаридан ҳам.
Пушкиннинг ҳам,
Моцартнинг ҳам сиймосига боқ такрор:
Кўзларида бир ўт ёнар: «Оҳ! Нимадир кам!»
«Юракдаги нусха тушгандайди қоғозга!» —
Деган армон
Буюкликка кўтармиш кўп буюк зотларни.

Юракдаги нусха
Шайлангандан бери парвозга
Яхлит,
Буюк бир ғазалнинг минераларидай
Бирлаштирди қанча-қанча миллатларни,
Элатларни,
Юртларни!
Ҳамон юракдаги нусха юракда армон,
Ҳамон тушмай келар қоғозга тўлиқ.
Демакки, нафосат замонма-замон
Ўтиб бораверар ўлмас ва туганмас
Бир армон бўлиб!..
Дарвоқе, ўзим ҳам тамомладим сўзни...
Тамом бўлди шеър,
Аммо тушмади-ку юракдаги тўлиқ нусха, тўлиқ қўр.
Гарчи буюкликка даъво қилмайман пича,
Бироқ юрак қолар экан юраклигича...

МАСОФА

Ҳал этувчи омиллар кўп ҳаётда,
Масофадир биттаси.
Масофани одамзод қувлаб келар пиёда, отда,
Поездда, самолётда муттасил.
Масофани қувмоқликнинг тагида
Ётар эди ракета.
Бугун энди найзадор ракеталар
Самовотда ғужғонки,
Ойнинг, Марснинг қулоғи қар —
Саҳролари уйғонди.
Аммо масофа масаласи
Ҳал бўлдими, мутлақо?
Масофа —
фақат йўлмас, чамаси,
Масофа —
фалсафаки, ҳар нуқтаси муаммо.
У шундайин маънавий бир оралиқ;
На бақироқ арслон, на мўминтой бир балиқ
Туша олур бемалол:
Йўлда кўндаланг шаксиз: «Қайга!» деган бир савол.
Ҳозир мана ўтирибман ўз ўйимда, ҳовлида,
Хаёлларим Чилида.
Қани энди пайдо бўлсам шу онда

Зах босган ўша узоқ океан орти-зиндонда.
 Кўкрагини ўқ тешган коммунист маслакдошимни
 Қучоқласам,
 Бошларига қўйсам бошимни.
 Хўш, тилимда қандай тўсиқ, қандай гов?
 Уртада боғлар, ўрмонлар,
 Уртада тоғлар, уммонлар,
 Вулқонларки, ёғдирар олов.
 Хуллас, битта касофат:
 Масофа!
 Масофами?! Эҳ-ҳе, масофа ҳеч гап.
 Қитъадан қитъаларга ҳозир йўл-ку бир қадам,
 Инсон билан инсон феъли тушган йўл кўп мураккаб,
 Баъзида
 Дил билан дил ораси,
 Қўл билан қўл ораси —
 Шундай мушкул масофаки, ожиз қолур ракеталар
 ҳам!
 Ҳал этувчи омиллар кўп ҳаётда,
 Масофадир биттаси...

ТУН НАШЪАСИ

Боғимнинг четида, баланд сўрида
 Юлдузларга кўзим қадаб ётаман.
 Мен бору юлдуз бор олам бағрида,
 Бошқа ҳеч қандай зот йўқдай батамом.

Шариллаган анҳор шаршарасини
 Тинглайман ер қалби гупиллашидай.
 Тимқора кечанинг манзарасини
 Жонга сингдираман кўз билан кўрмай.

Оҳанг... оҳанг бўлиб сингир юлдузлар,
 Гиёҳларнинг ҳиди сингир наводай.
 Кундузи кўрганим райҳон, нарғизлар
 Вужудимдан ўтар гўё қултум май.

Кипригимни хиёл, ним жуфтлаштириб
 Ором шимдираман, демакки, кўзга.
 Демакки, дунёни кундузи кўриб,
 Тунда тингламоқнинг нашъаси ўзга...

ШЕЪРЛАР

УСМОН АЗИМОВ

БАХШИЕНА

Туркумдан

У, биродарлар, айрилиқ курсин! Ойтуман Элбекни соғиниб, юрак-бағри қоврилиб, хаёлини йиғолмай, кўз ёшини тиёлмай — чидаёлмай дардини кечалари бешикдаги боласига сўзлаб шундай алла айтар экан:

Ойлар тўлганга ўхшар, алла, болам, алла-ё,
Шамол елганга ўхшар, алла, болам, алла-ё,
Шамолларга қўшилиб, алла, болам, алла-ё,
Армон келганга ўхшар, алла, болам, алла-ё,

Шамол гупуриб ўтди, алла, болам, алла-ё,
Ерни супуриб ўтди, алла, болам, алла-ё,
Шамолларнинг ичида, алла, болам, алла-ё,
Биров ўкириб ўтди, алла, болам, алла-ё.

Толим-толим соч шамол, алла, болам, алла-ё,
Ўлмагин, топгин камол, алла, болам, алла-ё,
Шамол бўлиб кетаман, алла, болам, алла-ё,
Менсиз топмагин завол, алла, болам, алла-ё.

Шамол қўшиқ айтадир, алла, болам, алла-ё,
Жўшиб-жўшиб айтадир, алла, болам, алла-ё.
Дўмбиранинг торига текканмикан, алла-ё,
Ғамни қўшиб айтадир, алла, болам, алла-ё.

Чўлда тўзон тургандир, алла, болам, алла-ё,
Қумдан қўрғон қургандир, алла, болам, алла-ё,
Ойтуман, деб от суриб, алла, болам, алла-ё,
Бегим йиғлаб юргандир, алла, болам, алла-ё.

Соғинч ҳаддан ошибди, алла, болам, алла-ё,
Йўқ, хаёлим шошибди, алла болам, алла-ё,
Ҳеч ким келган йўқ, қўзим, йиғлайвергин, алла-ё,
Ой девордан ошибди, алла, болам, алла-ё.

Жон биродарлар, у пайтларда оналар болам
ухласин
дебмас, уйғонсин деб ҳам алла айтишар эканлар.

БИТИҚ ТОШЛАР ХАЁЛИ

Қоғозларга ёздим... Қоғозлар ёнди.
Бу сирни ўйладим — топдим, ниҳоят:
Мен Усмон эмасман, Алптегинман — мен,
Энасой бағрида тўлғанган ғоя.

Қоғоз ярамайди менинг кунимга,
Қоғозга кўчмайди ёнаётган юрак,
Шалвираган қоғоз керакмас менга,
Дардимни битгани менга тош керак.

Шамоллар қуритди кўзимдан ёшни,
Йиллар қатларидан охир отди тонг.
Асрлар шафақдай чулғади бошни,
Мияга ўқ каби санчилди-ку онг.

Менга бир тош керак осмон каби кенг,
Ғазаб каби оғир, ғамдай бенаво...
Менга бир тош топиб беролмадинг, сен —
Тошлари тупроққа айланган дунё!

* * *

Вақт келар — дунёнинг боғчаларидан
Тутундай тарқайди ўлик хитоблар.
Замоннинг юксак дид тоқчаларидан
Йиқилиб тўшади ёлғон китоблар.

Иилларнинг олдида алдоқлар хордир,
Мангулик — қалбларда ярқ этган ҳаёт.
На унвон, на шуҳрат, на мансаб бордир,
Фақат ҳаёт бордир, эй, Адабиёт!

Ҳақиқат шамоли гувласа шитоб,
Тўзгиса, ёрилса мақтов кўпиги.
Кўринар — бешафқат сатрлар аро —
Ётгани кимларнинг қони тўкилиб.

Узининг суратин танийди ҳаёт,
«Бу — мен...» деб энг одил сўзни айтади.
Кимдир эшитгиси келмаган баёт
Унинг тилларига ўйнаб қайтади.

Ўша кун беш қўлдай бўлади аён —
Четга қочолмагай ҳеч ким талпиниб —
Кимлар эл-юртига бахш этгандир жон,
Кимлар ўлдиргандир она халқини.

Сизнинг вақтингизни олмайман бекор,
Ахир, ҳар бир сатр сўмли, тийинли...
Аммо шеър сўнгида бир саволим бор:
Виждон билан яшаш шунча қийинми?

ОЙБЕКНИНГ УЙ-МУЗЕЙИДА УЎҚИЛГАН ШЕЪР

Бу ерга келарда
Ишондим,
аниқ:
Ойбекнинг муқаддас остонасида
Ёлгон ўлса керак
Уятдан ёниб,
киролмай шоирнинг
шеърхонасига.
Биламан,
Бу уйда яшайди ҳамон,
Ойбекнинг қалбидан мерос диёнат.
Аммо келаримда
ишондим,
аён,
Шу эшик олдида ўлар хиёнат.
Бу ерга келарда
яна ишондим;
икки юз борлар кўчада қолар,

Шоирнинг
Бронза
кўзига боқиб,
Шеър ўқир бир қалбу
Бир юзи борлар.
Шоир,
Сизга ўхшаб,
Соддалигим бор.
Ҳануз бу дунёнинг ўйини чалкаш.
Покликнинг ёнида
ана,
бахтиёр —
Ёлғон таъзим қилиб,
жилмаяр яккаш.
Кўзимга қадалар —
Виждон ёнида.
Хиёнат турибди —
соғлиги хўп соз.
Ҳатто нутқ айтмоқчи,
Шоир шаънига,
Тилига ёғ суртиб,
сўзига пардоз.
Ана,
мухлисингиз — ўйчану ғамгин
Сиздан
улгу олган
ўткир кўзини.
У нечун безовта?
Пайқадимикан
бирор бир кимсанинг
минг бир юзини.
Бу гапни айтмоқчи эмасдим асли,
Бироқ йўлчилигим...
Бу сиздан мерос.
Поклансин дейман-да
Бу одам насли,
Сизнинг уйингизга келганда,
Устоз...
Бу ердан кетарда
яна ўйлайман,
Ойбекнинг руҳидан мадад ол, юрак!
Тилим тутилгунча
Энди куйлайман,
Тилим тутилса ҳам...
куйлашим керак!

ХУРШИД ДАВРОН

ҚУЗҒОЛОН

Туркумдан

Жиззах қўзғолонининг 70 йиллигига

1. МУҲАББАТ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Аёл туни билан ухламай
Пахта солиб қавиди чопон.
Қуёш ерни нурга беламай
Эркак кетди жанггоҳга томон.

Тошқўргоннинг деворларини
Босган ўтни қўмитар шамол,
Худди шундай рўмолин силкиб
Уксиб-ўксиб йиғлади аёл.

Қачон битар бу Ватанда жанг,
Босқинчи ёв бўлурми яксон?!
...Эркак ётар, боши чопилган,
Қонни шимар пахталик чопон.

2.

Жиззах майдонида
Бир бола ётар —
Қип-яланғоч,
Ҳаммаёғи қон.
Итлар оч —
Итлар боладан кўзини олмас,
Итлар унинг гўштига тиланар.

Аммо тигдор милтиқ кўтарган
Шопмўйловли семиз бир солдат
Бола мурдасини қўриқлаб турар,

Одамлар олиб кетиб кўмишмасин деб.
«Шу ерда ириб кетсин,
Токи эрк деб бош кўтармасин».

Солдат билмас —
Уни кўмадиган одам қолмаган —
Итлар қолган,
Итлар оч...

Исён майдонида
Бир бола ётар
Ариқ ёнида
Қиппа яланғоч —
Узоқдан қарасанг
Худди югуриб келиб
Чанқаб сув ичаётгандек
Ёзганча қулоч...

3. ЯРАДОР БОЛАНИНГ УЛИМИ

— Яна тунми?
— Йўқ, ўғлим, тонг.
— Нега қора ранги унинг?
— Кўзларингда қотган бу он
Қора тундек қора қонинг.
Ухла, ухла, ўғилгинам,
Нафас олиб ухла, йўқса
Ўлиб қолдинг, деб қўрқаман.
Мен кетаман, агар ўлсанг?!

— Оловдан сал нари тургин,
Она, ёниб кетяпман-ку.
— Бу оловмас, қонингдаги
Ўлимнинг муз нафаси бу,
...Шамол қўрқиб-қўрқиб чайқар
Дарахтдаги арвоқларни.
Силкигандек худди чайир
Кучга тўлган бутуқларни.
Оқиб юрар осмонда қон,
Оқиб юрар сўнгсиз алам.
Оқиб юрар доду фиғон:
«Воҳ, болам-а, воҳ, болам.

ВАТАН

(Триптих)

1. ДАРЁ

Ҳув, тоғлардан шарқираб
Саҳролар тинчин бузиб,
Гиёҳларга сув тутиб
Оқиб келарди
Дарё.

Балиқлари бор эди
Тойчоқлардек ўйнаган,
Бақалари бор эди
Булбуллардек куйлаган,
Кемаларни ютувчи
Гирдоблари бор эди,
Шаҳарларни юувчи
Тўлқинлари бор эди.

Шу дарёнинг номини
Олиб қасам ичардик,
Қийналсак — қирғоғида
Ҳўнгири-ҳўнгири йиғлардик.

Саҳролар ўртасида
Менинг дарём бор эди.
Энди ўша дарё йўқ.

Энди унинг сувини
Чанқасам ичолмайман,
Ҳатто унинг қаърига
Чўколмайман ҳеч қачон...

2. ДЕНГИЗ

Бу денгиз бор эди деб
Энди биз болаларни
Қандай ишонтирамиз?!
Чағалайлар — армоним,
Ҳамон учиб юрарлар.

Балиқлари — қувончим
Кетиб қолди қайларга?!
Қирғоғи тўлиб кетди
Дардларимни айтгувчи
Узун-узун найларга...

Баъзан келиб йиғлайман
Кўзларимни юмганча:
Ушанда кўз ёшимдан
Тўлиб кетади денгиз.
Қирғоғидан тулпордек
Ошиб кетади денгиз.

3. ЕР

Энди тупроқ кўзини
Ким очар, ким даволар?
Қулоғи қар — ҳеч қачон
Уйғотолмас наволар.
Бу ерни кўмиб бўлмас...
Юрагимга сиғса-да
Сиғмайди тобутга у.
Биз уни заҳарладик,
Энди заҳар тутар у.

Боболар шу ерни деб
Тўккан эди қонини,
Шу тупроққа тенгларди
Боболар имонини.
Қуйдиради қўлимни
Пахтанинг оқ толаси,
Гўё улар еримнинг
Энг сўнгги дил носаси.

ШАВҚАТ РАҲМОН

БАХТЛИ ДАҚИҚА

Машҳур мусаввирнинг
шоҳ асарини
таъмирлов пайтида очилди бир сир —
фош бўлди юз йиллаб ним қоронғида
асрдан-асрга ўтгувчи тилсим.
Қиролнинг гердайган қиёфасидан
йилларнинг изларин артаётган чоқ
ялт этиб кўринди ёрилиб кетган
бўёқнинг тагидан бошқа бир бўёқ,
Шунда таъмирчининг титроқ дастидан
хиралашган қатлам йнтаркан, тўзиб,
чорчўпдан қиролмас,
боқарди ўйчан,
улуғвор сиймоли мусаввир ўзи.
Қани у дабдаба,
кибру шон, қани
дурру забаржадлар қадалган либос?!
Қани у салтанат равоқларидан
оламга таралган қалдироқ овоз?!
Бари зумда тўзди,
гўё мусаввир
мустабид қисматин олдиндан билган,
бир эзгу иш қилмай, абадийликка,
интилган қиролни масхара қилган.
Гўзал ҳақиқатнинг бир дақиқаси
буюк мусаввирга бўлди мадаккор —
демак бу дунёга зарурроқ экан
мустабид қиролмас,
зукко санъаткор,
Бу буюк қувликдан уқдим бир маъни,
бир доно лаҳзани очди синоат:
қироллар,
давронлар ҳамиша ожиз,
кимда кучли бўлса агар диёнат.
Аммо айтиб қўяй

бу суврат битта,
минг йилда бир бўлар бундай мусаввир,
сувратлар тагидан суврат ахтариб,
бекор куч сарфламанг дейман-да, ахир,
чинданам берилиб таъмирчиликка,
нен-не музейларга келтириб ғорат,
бошқа суврат излаб суврат тагидан,
қанча шоҳ асарни бузмоқ на ҳожат?

УЧАЕТГАН ОДАМ

Тобора тушларим қизиқ тус олар,
тобора қисқарар қуш тушларидай,
кўпинча учаман,
узоқ учаман.
шундоқ теракларнинг уч-учларида.
Сезаман,
тиғдайин шоҳлар жисмимни
ўзимнинг қонимга бўяр, алҳазар,
юрагим қамалган қушдай потирлар,
қувар қон ҳидини олган қалхатлар.
Шундоқ бир шум ҳолат исканжасида
ернинг тортиш кучин енгмоқчи бўлиб,
силкийман қонталаш қанотларимни,
минг бор тирпламан,
минг бора ўлиб.

Юксакда бир олам — мовий рангларда,
озод руҳлар учун бошпана берган,
учиб кетолмасдим,
гўё жисмимни
кўринмас ришталар боғлаган ерга.

Шундоқ бир шум ҳолат исканжасида
юрак ўйноғидан совуқ тер босиб,
уйғонар эканман,
ойлаб ўйлайман
гаройиб тушларнинг таъбир, маъносини.
Нега мен учаман,
қайга учаман,
нега такрорланар гаройиб тушлар?
Демак, қачонлардир қанотим бўлган,
демак аждодларим тўралган қушдан,
Ҳафталаб ўйлайман,

ойлаб ўйлайман,
не учун қушларга тортар қонларим?
Қачондир баҳайбат қуш эдим, десам,
нега сиз куласиз, оғажонларим!

Қуш эдим,
ўт билан ўйнашган бир қуш,
балки ўт куйдирган қанотларимни,
Шу холос, йилларча уриндим бекор
ўқийман деб, қуйган ёдим хатини.

Мен қушман,
қачондир ерга қулаган,
кейинча заминга мослашган жисмим,
ғаройиб тушларим эса, шубҳасиз,
ёдимнинг куймасдан қолган бир қисми...
Гоҳ эса ўнгимда
куймасдан қолган
хотирам парчаси сабаб бўларми,
гавжум шаҳарларнинг кўчаларида
қанотдай ёзилиб кетар қўлларим.
Қайга учиш керак,
билмайман, аммо
биларсиз бемалол ухлаётганлар —
қушдан тўралгансиз десам, устимдан
силкиниб-силкиниб қулаётганлар?!
Билсангиз,
шу тобда жисму жонимни,
заҳарга айланиб, ёқар қонларим.
Қушдай бўзлаб учдим бошларингизда,
қушлигин унутган, оғажонларим!

Зора эсласангиз,
зора тилагим,
балки насиб бўлар сизлар-ла учмак.
Ҳозирча кечирдим, сақламадим кек,
чунки мен одаммас,
чунки мен қушман.

МУҲАММАД СОЛИҲ

ЭНГ ШИРИН ЖОН

Мен ҳаётга ўчман, ҳаётга хасис —
Тангри энг ширин жон берибди менга,
Шу қадар ширин жон, шу қадар азиз,
Ҳатто қурбон қилса арзир Ватанга!

ОЙДИНЛИКДА

Аёлга ўхшайди бу оппоқ булут.
Бир пайтлар севилган,
Севган аёлга,
Орзу-армонига эришиб,
Тақдирдан мамнун аёлга ўхшар...
Айнан шу аёлга ўхшаса булут,
Айнан шу аёлга ўхшаса агар,
Демак, ой,
Булутнинг пойида ётган ой —
Ташлаб юборилган кўзгудир,
Уша аёл ташлаб юборган кўзгу.

ФАРҚЛИ УЛАРОҚ

Сиздан фарқли ўлароқ, ҳар хил
Йўлларин биламан овунишнинг мен.
Сиздан фарқли ўлароқ, мени
Вояга етказар етишмовчилик.
Узоқда милтиллаётган шамчироқ — нафрат
Кўпроқ ёритади йўлимни
Меҳр қуёшига кўра дўстларнинг.
Агар ҳеч ким мени ерга урмаса,
Кўкка қандай сакрай олардим?
Оддий ўсимликман, хуллас:
Қанча кўп сув қуйсалар тагимга,
Мен шунчалик гуллаб-яшнаймам.

ТАЛАФФУЗ

Турибман. Унутдим кўксимдаги юк
Тош эмас, бир ҳовуч юраклигини.
Унутдим, ким эди жаҳонда буюк
Ва кимдан қўрқшим кераклигини.

Кўзларим олдида туман тарқалди.
Турибман — кўрсатмас ҳеч ким йўл-йўриқ.
Ҳосилин тугатди, ҳувиллаб қолди
Бултур ёлгон учун очилган қўриқ.

Бари бир, рағбат йўқ менда ўлишга,
Талаффузи бузуқ келгинди, сайёр —
Мен ҳар сўзим учун кулгу бўлишга,
Масхара бўлишга турибман тайёр.

ОНАНИНГ ДЕГАНИ

Сен ҳам ўша йўлдан кетдинг-а, болам,
Қайт, дедим, қайтмадинг, энди кеч, эвоҳ —
Ром этди сени ҳам лаънати оҳанг,
Ром этди юртидан ҳайдалган арвоҳ.

Ахир, ўша йўлдан кетдинг-ку, ахир,
Энди гуллар эмас, тикон босгайсан.
Сен ҳам арвоҳ янглиғ юргайсан фақир,
Ўз тилингни сен ҳам шифтга осгайсан.

Ўшал эски йўлдан кетдинг-а, болам
Қўрқмай тикилдинг-а қоронғи ғорга —
Эвоҳ, бошгинангни урарсан сен ҳам
Арвоҳ бошин урган ўша деворга!..

ТАБИАТ МУҲОФАЗАСИ ҲАҚИДА

Сенга нима бўлди, жоним, Қорақум —
Қайга ғойиб бўлди буюк шамоллар,
Улуғ исён қани, қани талотум,
Жайронлар қаерда, қани жалоллар?..

Бир қошиқ қопимдан кечсанг, айтаман:
Қорақум, сен — қумсан, оддий қумсан — бас!

Сени ташлаб кетди ёввойи саман,
Сени аллақачон тарк этди йўлбарс!..

Тоғларим, сизга-да бир бало бўлди.
Салобат йўқ бордош¹ қуришингизда.
Кўрдиму қўзимга жиққа ёш тўлди —
Тоғларим, шиддат йўқ туришингизда...

Агарда айбга буюрмасангиз,
Сизга ҳам чин гапни айтай шу нафас:
Бугун ҳеч ким қўрқмас гулдирасангиз,
Бугун хўмрайсангиз ҳеч ким чекинмас!..

¹ Бордош, мордош — шевада «Чордона» дегани.

АЗИМ СУЮН

ҲОЛАТ

Оқшом. Оқ шом. Қатта боғ.
Ҳовуз. Супа. Шаббода.
Юлдуз... Юлдуз... Ой бедоғ
Нурдан узатар бода.

Қучиб олишга сени
Етмас менда жасорат, —
Ёнгинамда ийманиб
Турсанг ҳамки, муҳаббат.

Осмон четида чақмоқ
Ногоҳ унсиз ярқ этди.
Олдинг мени қучоқлаб, —
Қўйиб юбормам энди.

Оқшом. Оқ шом. Катта боғ.
Ҳовуз. Супа. Шаббода.
Юлдуз. Ой. Ой — бир қучоқ.
Ҳовуз тўла оқ бода.

ЎЗБЕКИСТОНИМ МЕНИНГ

Нур каби оқиб ётар Амударё, Сирдарё,
Нигоҳларимда савол: қани Кайхисрав, Доро?

Сирдарё, Амударё гоҳи жўшқин, гоҳ равон,
Товланар хаёл янглиғ ва лекин қани юнон?

Амударё, Сирдарё оқиб ётар гувиллаб,
Қани митадай мутаб, гувиллаб келган араб?

Сирдарё, Амударё қўшўғилдир манглайли,
Қўшўғил сувларига тупурган Чингиз қани?

Амударё, Сирдарё тўлқин-тўлқин отадир,
Бу тўлқинлар тубида не ғанимлар ётадир!

Сирдарём, Амударём жоним-жаҳоним менинг,
Амударём, Сирдарём — Ўзбекистоним менинг!

В О Л А

Суйган суйиб-суйиб айтар, суйган ўзим, суйган ўзим,
Куйган куйиб-куйиб айтар, куйган ўзим, куйган ўзим.

Қум устига бино қурдим, мисоли тоғ кўкрак кердим,
Лекин қулаб тушди—кўрдим, кўрган ўзим, кўрган ўзим.

Қалбим қийр осмон эрур, ғам қушлари чархлар урур,
Толе қушин топмай зуҳур бўлган ўзим, бўлган ўзим.

Гулзор излаб йўлга чиқиб, тиканлардан алам чекиб,
Дил даштига умид экиб юрган ўзим, юрган ўзим.

Дунё билан ишим бўлмай, шон-шуҳратни кўзга илмай,
Рақибимга завол ўлмай, сўлган ўзим, сўлган ўзим.

Ошиқларнинг тили бўлиб, маъшуқларнинг эли бўлиб,
Бағрим тилим-тилим бўлиб, кулган ўзим, кулган ўзим.

Дардлар борки йўқдир даво, гоҳи ҳижрон, гоҳи видо,
Бу дунёга сирли нидо урган ўзим, урган ўзим.

ЙУЛДОШ ЭШБЕК

Х А Б А Р

Барчинойдан бир чопар келди,
Хабар келди мушфиқ паридан,
Йироқдаги мусофир Бекнинг
Кўзлари тўрт муштипаридан.

Хабар келди — чайқалди сукут.
Хабар келди — буюк ҳаяжон.
Хабар келди — қўзғолди вужуд.
Хабар келди — тўлғонди осмон.

Қирлар ортда қолди думалаб,
Йўллар пастда қолди ўралиб.
Қўлларини чўзди думалоқ
Осмони бор Қўнғирот аҳли.

Тоғларида, боғларида, шан
Тонғларида туш курар ҳали.
Қўлларини чўзди бепоён
Замини бор Қўнғирот аҳли.

«Барчинойга қилинган таклиф
Ҳақоратдир меним элимга,
Ғанимларнинг муроди маълум
Завқ туймоқдир чашми селинган.

Етиб борсам, қалмоқлар, билинг,
Сизни қамаб-қамаб қирарман.
Хуш қол, Бойсин-Қўнғирот элим,
Қайтиб келсам даврон сурарман».

Билакларга сиғмади ғайрат,
Торлик қилар ғазабга қалби,
Отилмаган ўқмиди нафрат
Қонларида тошади алпнинг.

Осмон етти букилур,
Юлдузлар-да тўқилур,
Бир оҳ урса Алпомиш
Тоғлар лос-лос сўкилур.

Йўл сол энди жуда баландга,
Чиқар энди тулпорим қанот!
Хуш қол энди, қонли аланга —
Она шаҳрим! Аҳлим Қўнғирот!»

Наъра тортди алп йигит биринчи бор,
Булутларга найза бўлди Бойчибор,
Атрофида шамол эсди ғув-ғув,
Мард юракни босиб келди бир қўрқув.

«Наҳот энди Барчинойга кечиксам,
Мусофир бу йўллар аро ичиксам,
Бойчиборим, ўқ бўл қойил қилойин,
Қалмоқларга бориб қирон солойин!»

Учар отнинг учқурлиги жуда ҳам оз кўринди,
Қўрқув реза тер бўлдию, манглайда боз кўринди,
Бу бир шундай қўрқувдирким, бу бир шундай хавотир,
Бундан кўра шум йўлларда ўлгани соз кўринди.

Улим билан дўст тутинар ботирлар,
Элларини кўз тутқизар ботирлар,
Фақат душман ёмон хабар, ночорлик,
Фақат душман ёмон ўй, хавотирлар.

Шундай қўрқув ботирларни тарк этмасин,
Шундай қўрқув дилларига доим тўлсин,
Биздай нўноқ бу қўрқувни шарҳ этмасин,
Бу қўрқувга олам-жаҳон шараф бўлсин!

ТОҲИР ҚАҲҲОР

* * *

Қўрқма, юрагим, қўрқма, ўлимдан қўрқма
ҳечам:
Ҳар не фоже — ўткинчи, тўфон, қиёмат кечар,
Биз абадий яшаймиз, фақат ўзни маҳкам
тут —
Фақат мени куну тун фикрлашга мажбур эт!

* * *

Кўл бўйи. Ёлғизмиз. Бегона кўз йўқ.
Узоқларда қолди — душман йўқ, дўст йўқ.
Қуёш ботди. Энди йўқдир соямиз,
Биз энди фазомиз, йўқ ниҳоямиз...
Кўл бўйи. Ёлғизмиз. Бегона кўз йўқ.
Севаман демоққа тилларда сўз йўқ.
Ҳатто ўйламаймиз севги ҳақида —
Ахир қимматлидир ҳар бир дақиқа:
Жим термулишамиз, шунинг ўзи бас,
Бас, битта ҳаводан оляпмиз нафас...

* * *

Биласанми, сен ўтирган жой,
Боғ кўзининг қорачиғидир:
Ёнингдаги отқулоқ — бир ой,
Майсазор бир черик туғидир.
Биласанми, сен ўтирган жой,
Боғ кўзининг қорачиғидир;
Хаёлларим — бўзлаётган сой,
Узоқлардан келган йиғидир.
Биласанми, сен ўтирган жой,
Боғ кўзининг қорачиғидир:
Шамол — сўзим, қулоқ бергил, ҳой,
Қун дардимнинг сўнмас чўғидир...

ОРЗУ

Ўтиб кетди кўп кунлар:
Тамаки тутунидай
Қатта шаҳар бағрига
Сингиб кетдим бутунлай.

Анча бўлди, тоғларни
Яқиндан кўрганим йўқ,
Хилват дарё бўйида
Ёлғиз ўтирганим йўқ.

Бир туш кўрдим: тош бўлиб
Сув остида ётибман.
Ой айтарки, мен гўё
Орзумни йўқотибман.

Ўткинчи, тутиб бўлмас
Елларга қўл тутибман,
Юксак орзуларимдан
Узоқлашиб кетибман!..

Қайтди Орзу...
Қанийди
Соҳилда хаёл сурсам,
Толғин оёқларимни
Сувга солиб ўтирсам...

МАТНАЗАР АБДУЛҲАКИМОВ

ШОҲСУПАДАГИ ЛОЧИН

Дўстим Жуманазар Урганч аэропорти
олдида кўргазмага қўйилган самолётга
бағишлаб бир шеър ёзинг, деди...

Шухратдан маст бўлиб тўхтаган довул
Хурсангбанд қилинмай шу ерда,
Экилган бўлсайди фақатгина гул
Зирқираб турмасдим, эҳтимол, шеърда.

Энди кўкда қилмас бу лочин сайр,
Энди ўз-ўзини кўз-кўзлар фақат.
Унинг учун осмон — шу бир парча ер,
Шу баланд шоҳсупа эса — нафақа.

Мустар турибди у, турибди толиб,
Нолон юлқинмайди, чекмайди нидо.
Учмайди-кетмайди кўтариб олиб
Шоҳсупани лаҳм ўлжа ўрнида.

Воз кечиб ғазабнок бўрон баҳсидан,
Қишанланиб қолган турғун омадга.
Сафдошлар учса ҳам нақ тепасидан
Унинг қулоқлари келмас қоматга.

Майдоннинг гавжум ва сўлим экани
Уни боғлаб қўйган. Буни билмайди.
Парвоздан бошқаси ўлим экани
Ҳатто хаёлига келмайди.

Агарчи шарафли кечмиши мавзу
Мангу жаранглаган минглаб навога,
Ичида инсон йўқ. Англай олмас у
Гурур душманлигин кибру ҳавога.

Лочин ўтмишга ўч бўлмаслиги шарт,
Лочиннинг бўлиши зарур бугуни.

У эса осмонни унутиб яшар,
Кечаги обрўга карахт юкуниб.

Сокин хаёлларга солмас қалдироқ,
Уни сармаст қилмас энди мовий ранг.
Ҳавас қилмай бўлмас лочинга, бироқ,
Лочин бўлсанг бундай лочин бўлмасанг.

Шундай лочин бўлсанг, қилганда ҳамла
Изингдан осмонни бошласанг олға.
Шоҳсупани эмас, толганинг дамлар
Кимсасиз қояни қилсанг қўналға.

Шундай лочин бўлсанг, қўзғунларга кенг
Осмонни абадий қилиб қўйсанг тор.
Тутсанг ўзни қумри, булбул билан тенг
Бир қанотинг — номус, бир қанотинг — ор.

Илтифот кутмасанг бирон-бир жондан,
Қудрат вужудингни ногоҳ тарк этса —
Қанотингни шартта йиғиб, осмондан
Юракларга қараб шўнғисанг — кетсанг!..

ТОҒ СОҒИНЧИ

Кунлар ўтаётир мисли йилдирим,
Сен ҳақда индамай куйлар ҳар тошим.
Айрилиққа қаттиқ ғазаб билдириб
Уқрайган қўшиқдир менинг бардошим.

Муқаррар бўл, эркам, бамисли баҳор,
Ном-нишон қолдирма қаҳрларимдан.
Лойиқдир эриса бошимдаги қор,
Чечаклар унса ёнбағирларимда.

Шунда пинжимдаги қушлар, оҳулар
Йўлингга мен билан тенг термилади.
Асрлар дастидан қуламас тошлар,
Тоғлар жудоликдан емирилади...

НИҲОЛЛАР

Бу боғда бемаҳал эсан довуллар
Қўп ниҳолни қуритиб кетган.
Қолган уч-тўрт дарахт вазмин шовуллар,
Илдизлари сувларга етган.
Улғайган тераклар, улғайган толлар
Боғни гоҳ шамол,

гоҳ қуёшдан тўсар.

Хатога экилган мурғак ниҳоллар
Бир-бирини суяшиб ўсар.
Уларнинг илдизи омонат ҳали,
Танаси омонат, барги омонат.
Улар ўсаверар сайил маҳали
Уриниб-туртинган болалар монанд.
Заминда, фалакда не сиру савдо —
Бир нозик сукутда кузатар улар.
Бу боғда бўш жойлар қолмагай асло,
Бир кун хатоларни тузатар улар.

* * *

Сумбула сойидай кечмоқда умр,
Дўллари, селлари ҳамалда қолган.
Қалб энди қафасни бузолмас ахир,
Қалб энди беимкон... қафасда қолган.
Най саси келади олис бир жойдан,
Хотира сингарни ҳазин, дилошуб.
Интиҳом қаерда, ибтидом қайдан,
Қайдан келяпман ой ошиб,
йил ошиб?
Ўттиз йил арзимас вазлар сабаб, бас,
Қаерда.
кимларга,
нега эгилдим?
Нега мен издиҳом олдида эмас,

Қоронғу хилватдан халққа тикилдим?
Кўксимга «бахтлиман!» — деб урдим муштлар.
То ҳамон кўкрагим, жоним оғрийди.
Ул агар меники бўлмаса дўстлар,
Кимнинг жони эди, кимнинг бағрийди?
Оҳ, энди ўйласам; бундай янглишим
Осонми?

Кечалар кўзим ёшланди.
Халқим, сени таниш, сени англашим —
Ўзимни танишдан бошланди.
Бахтингдан бахтлиман, дардингдан магар
Оламни бузмасман ўкрагим билан.
Тўсаман сен томон пайкон отсалар,
Бугун моматалоқ кўкрагим билан.

* * *

Мовий дунёлардан бир насим келур,
Маним бу насимга ҳавасим келур.
Жисмим бунда менинг, руҳим ундадир —
Мовий дунёлардан нафасим келур.
Менинг хотиротим — заминдек қадим,
Ёшим баробардир Қуёш ёшига.
Лекин ҳеч бепарво қарай билмадим
Хилқатнинг ҳар битта гулу тошига.
Гуллар ўзлигини англадим, бас,
Тош ҳам тошлигига иқрорми бугун?..
Чап кўкракда санчиқ ҳамон босилмас,
Икки қош ўртаси тугундир, тугун.
Тошлар чатнай бошлар, гулларда титроқ.
Сегоҳ оҳангида эсади насим...
Ҳали бу дунёда яшайман узоқ,
Ҳали бу дунёдан қайтмас нафасим.

МИНҲОЖИДДИН ҲАЙДАР

* * *

Теракни шарт кесиб, чашма бўйига
Олма кўчат экди қай куйдирма жон.
Терак тўнкасидан униб чиққан сурх,
Олма ниҳоли-ла ўсди ёнма-ён.

Кезди икки ниҳол томирларида
Яшаш, кураш, сабот аталган туйғу.
Бир хил туш завқидан барглар серчапак,
Бўлди камолига соф чашма кўзгу.

Беадад нофармон олма гуллар-ла,
Бўғчаси очилди Баҳор қизининг.
Гулчироёғга чўмган олма дарахтдан
Терак эса узмай қўйди кўзини...

Олтин қўшиқлари бўлиб дарахтин,
Олмалар стилди.. Қирмиз олмалар!..
Тош отдилар унга: ёшлар, катталар,
Воҳки, ҳатто не-не бели толмалар...

Терак шохларини шарт кесиб қай кас,
Олмадор шохларга қилворди тиргак.
Кесилган қўллар-ла тар олмаларни
Ушлаб турганига шукр қилди терак.

Кеч кузда зорланди олма дарахти:
«Мева тугмай тўғри ўсмоқлик — осон.
Одамлар мевам еб, шохим синдириб,
Бисот, чироимни этдилар пайхон...»

Чашма чуввос солди: «Қанорам тўла
Терак эди... Эслаб кўнгил ғашлашар.
Тўғри ўсмоқлик ҳам осонмас, дўстим,
Тўғрини кўпинча кесиб ташлашар...»

Шу чоқ ушлаб турар терак тушида
Кесилган қўллар-ла тар олмаларни...

ҚИШЛОҚДАН ЧИҚҚАН ШАҲАРЛИК

/Фарғонача ҳазил/

Кўзин очиб қолгач бир оз қаламим,
Торгина дунёмдан тушди аразга.
«Қулундай кишнамай, тушовингни уз!..»
Деб етаклаб келди мени марказга.
Илм... Сабоқ... Сўнг, ўтли мисралар битди
Қаламим эврилиб ишқ хомасига:
Қизлар ичра энг ёш, содда, қўйинг-чи,
Дала гулларин бир чучмомасига.
Келин ҳам қўғирчоқ ўйнолмай, жуда
ўкситган эканми ёшлик чоқларни.
Шунданми, ташлади у қалаштириб
ширин-ширин жонли қўғирчоқларни...
Бир сатанг келинга берибди дашном:
— Туққан — Сизу — мени тутади тўлғоқ,
Ёлғиз гўдагимга тутмадим кўкрак —
Сийнамда орзулар турсин, деб яшноқ...
Йил бошу йил сўнги топсақ чақалоқ,
Ул хонимга тошар экан учуқлар.
Менга қолса гар йил ўртасида ҳам
Биттага кўпайса дейман жужуқлар.
Мени-ку биласиз: кўзим гавҳари —
Болаларга Ватан то мен ўлгунча.
Болам-мас, қонатса шеърим бурнин ким,
Солишаман ёқа вайрон бўлгунча.
Кўпқават уй мўъжаз хоналарида
Улар улғайишар яйраб, қувнашиб,
Улғайишар гўё: аквариумда
Тилла балиқчалар мисол қувлашиб.
Қай кун меҳмон бўлдик тоғли қишлоқда,
Олсин-чун болалар ҳаво алмашиб,
Туғма рангларнинг шўх камалагидан
Қолди болаларнинг кўзи қамлашиб.
Келишгандай олис галактикадан,
Сўрашди қўй-қўзи маърашигача.
Сўрашди тоғларнинг қизи — Офтобнинг
Заррин сочларини тарашигача.
Кўриб улоқчалар шўх ирғишлашин,

«Жонли мультфильм» деб боқдилар ҳайрон.
Такани кўрсатиб «дадаси» дедим,
Бурама шохларин мақтадим обдон.
— «Йўқса, Сиздаям шох бўлганми, дада?—
Қенжам илинтирди тилимдан, қаранг.
— Бўлган эди... фақат... — тутилиб дейман, —
Шохимни синдириб ташлаган аянг...
— Ҳамма дадаларнинг шохин аялар
синдирворишганми? — сўрар қақажон.
— Шундоқ... — Дейман савол беришин англаб:
Шошма, сенгаям шох битади чунон!..
— Ура! Шох чиқаркан менгаям, ура!.. —
Сўнг уни етаклаб келди бир армон:
— Дада, шох синдирса — хотин олмайман!.. —
Кула-кула дейман: — О, қўрқма, лодон!..

Хуллас, Тоғқишлоқни қалбларга жойлаб,
Ул кеч, бизлар шаҳар томон қайтардик.
Тоғқишлоқ — зил армон...

Биз яшаяпмиз
ном олиб: «Қишлоқдан чиққан шаҳарлик...»

САЪДУЛЛА ҲАҚИМ

ОДАМГАРЧИЛИК

Турли боғланишлар кўрдим дунёда,
Ажабки, бирига ўхшамас бири.
Нозик боғлаб турар арзу самони
Ёмғир нурларию
 нурлар ёмғири.

Замин қайда,
Офтоб қайдадир,
 алҳол
Қуёш қавми эрур дарахтлар асли.
Шохлари шиғалаб чўгланар ол-ол
Булбуллар гулларни уйғотган фасли.

Бу не боғланишдир,
Бу не саодат:
Ҳаттоки тушида кўрмаган одам,
Феълу аъмолингни этса-ю, одат,
Сендек жони куйса чумолига ҳам.

Қачонки ўртаниб доғланишлар бор,
Минг баҳор ҳиддати юракда пайдо, —
Сафоли, вафоли боғланишлар бор:
— Ҳай, дод, — дегинг келар шавқланиб. —
 Ҳай, дод!

..Бу кун улкан қалбнинг ҳар бир буржида
Содир булаётир гуррос покланиш.
Кўраман бу ёниқ ҳаракатда мен
Тарихий инқилоб билан боғланиш.

Бу сафда гулхандек ёнар ҳар юрак,
Бу сафда хас каби қовжирар риё.
Бу сафда ҳар бир сўз олмос юлдуздек
Қоронғи ерларга экади зиё.

Боғланиш гар дилдан бўлмаса содир,
Бегона айлар дўст-дугоналарни,
Гоҳ у кўп ғалати ишларга қодир;
Мансаб боғлаб турар бегоналарни.

Нафс учун топишган кимсалар озми,
Тама кимларнидир боғламиш ёмон,
Бундай тирикликнинг баҳридан воз кеч,
Боғлансанг жон билан боғлангин, эй, жон!

ЖОНИБЕК СУВОН

КУЗ МАНЗАРАЛАРИ

Симёғоч зириллар тиш оғриғидай,
Симларга осилган совуқ томчилар.
Улар бир-бир эриб заминга қулар,
Хўб пишиб етилган куз уруғидай...
Томчи — моддийликка айланган вақтдир.

Икки оёғидан кўра асога
Кўпроқ умид боғлаб бораётир чол.
Ҳали ўлчамоққа бордир масофа,
Не бир манзилларни тусайди хаёл.
Асо — жиддийликка айланган вақтдир.

Сойнинг шовқунида савр шашти йўқ,
Зиллолик касб этган асов пўртана.
Қирғоқни кемирган дағал қасди йўқ,
Тошлар орасида ирмоқ ўртанар...
Сой — бу оддийликка айланган вақтдир.

Турналар бир маром қуру-қурулар,
Ҳасратли нидоси сўнар тоғ оша.
Болакай карвонни кузатиб қулар,
Бу унга шунчаки қизиқ томоша.
Бола — содаликка айланган вақтдир.

Юрагимнинг қай бир нозик буржида
Узилиш сезарман мушак торида.
Инсоннинг дардлари кузда урчийди,
Аллаланиб кузнинг маҳзун зорида.
Куз — бу қатъийликка айланган вақтдир,

УЧРАШУВ

УСМОН ТЕМУР

Уш

БИР ЙИГИТ

У туғилган кунидан бошлаб,
Қийиқланиб, кўзини ёшлаб,
Тобе этиб борди ўзига,
Нима керак — йиғласа унди,
Ун беш ёшда машина минди,
Қирди ҳамма айтган сўзига.
Бугун ногоҳ отаси... ўлди!
Қўрғон туман одамга тўлди,
Ҳамма ҳайрон боқди юзига —
Қолганмиди батамом тугаб —
Ота ўлиб ётса ҳам бу гал
Еш келмасди ўғил кўзига...

* * *

Тўнғичидан айрилганда ҳам
Онам қора кийим киймади...
Шундай қилди кейинроқ холам,
Бошқалар ҳам уни суймади.

Уйга олмас бун бирор жон,
Уроқ ўрар, ғўза чопилар.
Тансиқ бўлса ҳатто қора нон,
Қора кийим қайдан топилар!..

Ҳар дил ўзга марсия тўқиб,
Қўз ёш кўтар, аммо қўл ишлар.
Хўл ёстиқлар остидан чиқиб
Оппоқ сеҳрин кўрсатар тушлар!

Оппоқ эди эл кутган зафар,
Оппоқ эди жасорат, тоқат.
Қора эди... ёмон гап, хабар,
Қора эди... фақат қора хат!..

* * *

Яхшилик ҳар қачон умр
мазмуни!..
Қим билар, аллаким тушунмас
Инсон қўз юмади — ҳаво, сув
Қалбида яхшилик тугаган куни,..

бунъ
эмас —

БОЛА ВА ЗАМИН

Қичқиради:
— Айтинг, дадажон,
Нега новча анови дарахт?
Нега майса оёқ қитиқлар,
Нега бўлмас қуёшга қараб?..
Ойи, сўзланг, ҳамма жойда ҳам
Осмон зангор,
Кўкатлар кўкми?
Ер юзида ойи-дадаларми
Ё биздақа болалар кўпми?..
Савол...
Жавоб...
Тушуна борар
Табиатни, ҳаётни, бизни...
Ўз қалбида дунё яратар
Атрофига териб юлдузни!

Усар, яйрар тўлдирган сари
Уз оламин биронта камин.
Уни суяр,
асрар,
авайлар
Узи портлай, деб турган Замин!

ҚУЛДОШ МИРЗО

Уш

* * *

Сени юлдуз дедилар,
Юлдуз ёнар осмонда.
Сени қундуз дедилар,
Қундуз сузар уммонда.

Сени ой ҳам дедилар,
Ой ойда бир тўлади.
Сени гул ҳам дедилар,
Гул-чи тезда сўлади.

Сен ҳамиша тўлинсан,
Порпирайсан дийдамда.
Ҳар фаслда сўлимсан,
Сенинг жойинг сийнамда.

ҚУРБОН САТТОР

Уш

ТОҒДАН УСМА КЕЛТИРДИМ

Тоғдан ўсма келтирдим,
Қошинг қаро бўлсин деб.
Асли ўзи қаро-ку,
Кўнглинг ризо бўлсин деб.

Қолди изим тошларда,
Сенга ўсма ахтариб.
Дардимга ўсма зора,
Чин мўмиё бўлсин деб.

Оху қолди оқ йўл тилаб, —
Агар ёринг олмаса,
Майли, ундан тўғрилиқ,
Сендан хато бўлсин деб.

Бахтиёрман, қошларинг,
Меҳримни рад этмабди,
Заҳматни чеккан ошиқ
Қалбимга жо бўлсин деб.

Ошиқ Қурбон миннатдор
Таъзим айлар қошингда,
Толемга ўсмаси,
Тез-тез адо бўлсин деб.

БОҒДА ҚҶРДИМ

Боришингни боғда кўрдим,
Келишингни кўчада,
Ақлим олиб майда сочинг,
Тўлғанарди белчада.

Икки кўзинг — икки чашма —
Ташна дилга жуфт хумор.
Юзларингни гулда кўрдим,
Лабларингни гунчада.

Хол бўлайми, юзгинангга —
Доно холинг жуфт бўлсин,
Не сабабдан бир седана —
Икки ширмой кулчада?

Изларингдан гул унарму,
Сўзларингдан дил кулар,
Ўн саккизми, ўн тўққизми,
Айт-чи, ёшинг нечада?

Рози дил бўлсанг агар,
Қурбон вафодоринг бўлиб,
Қундуз изинг кўзга суртай,
Сочларингни кечада.

ОТА-БОЛА УХЛАР..

Ота-бола ухлар!..
Уйга жамлик тўлган..
Шундай ухлар уларнинг қанча-қанчаси..
Отанинг панжалари, ажаб, мушт бўлган,
Ёзиғлик турибди бола панжаси!

Нега энди бундай!
Наҳот ухласа ҳам
Панжа ёзиб, ором ётмаса ота?
Балки у тушида энг золим одам —
Малъун Пиночетга муштум кўрсатар?!

Балки Ливан ерин эзиб,
босиб юрган
Босқинчига дўлаядир бу он муштуми?
Ё унинг —
ўз халқини ёв чорлаб қирган —
Дювальенинг турқиға кўзи тушдими?!

Бола-чи?
Беш қитъадай панжасин ёзиб
Осойишта ухлар,
ухлар сокин,
тинч...

Ҳали ҳозир қайғу
ёш кўнглин эзиб,
Азага айланмаган дилидаги севинч!
Унинг учун оқ танли, қора танли йўқ.
Иккига бўлинмаган бу улкан олам.
Қулоғига чалинмаган америкача дўқ,
Фаластинлик тенгдошининг фарёдлари ҳам...

Унинг қалби беғубордир пахта каби оқ
Шундай оқдир ниятлари бизда ҳамманинг.
Шундай маъсум!..

Хаёлига келмайди бу чор
Нималиги нейтрону
 атом бомбанинг!..
Ота-бола ухлаб ётар..

Панжалар ҳар хил...
Бири — ҳаёт,
Бири эса — бахтга зувала.
Эй одамзод!
Тақдирингни бир ўзинг ҳал қил:

Ухлаётган ота — сенсан,
Болангдир — бола!

ЗУЛФИЯ БОБОЕВА

Ленинобод

ҒАМГИН ҚИЗЧА...

Ўзим сендан, кел, ўргилай,
Ғамгин қизча, бошни кўтар.
Пақирчангга қуйиб берай,
Сув ахтариб, бўлма музтар.

Кун ўтади, омонат бахт,
Ажойиб дам, шон дафъатан.
Бўй чўзади, бўлар дарахт,
Қақшаган шу ниҳолчанг ҳам.

Ялтираган қуллар сари,
Эриб тушар тоғлардан қор.
Наҳанг балиқ масканлари,
Дарёлар мўл, денгиз бисёр.

Ёлғиз ташлаб кетиб қолма,
Зерикканда ниҳолчани,
Ёнғоқмиди, ўрик, олма,
Гулга кирсин кўрай қани.

Бари бир мен кирдим жангга,
Синглим сени кулдираман.
Сув топмасам пақирчангга,
Ёшим билан тўлдираман.

* * *

Бенаволик еримдан кетсин,
Армон менинг шеъримдан кетсин.
Майдалаб қуй бошимдан ёмғир,
Айир оққан ёшимдан ёмғир.

Армонларни шаксиз ўлдириб,
Нафас олай кўкрак тўлдириб.
Кўкларда янаям сеҳр уйғонсин,
Тоғларда мен учун меҳр уйғонсин.

Жўшқин юраклари уриб ҳавасда,
Ажиб толеимга туриб ҳавасда.
Йигитлар тебратиб гоҳ бош ўйшасин,
Қизлар сирғасида қуёш ўйнасин.

Қуй майдалаб бошимдан ёмғир,
Айир оққан ёшимдан ёмғир.
Бенаволик еримдан кетсин,
Армон менинг шеъримдан кетсин.

ҲАҚИҚАТ

Оддийгина бир сўзим бордир,
Бешикдаги гўдакдек содда.
Токи сизга бу ҳаёт ёрдир,
Сақланг уни, сақлангиз ёдда.

Оддийгина бордир бир сўзим,
Етилади кунбакун нурдан.
Тажрибамда кашф этдим ўзим,
У туғилди кўз ёш, шуурдан.

Шу сўз менинг ердан улушим,
Қисмати кўп ҳар вазиятда.
Шу сўз билан мумкин ўлишим,
Ё яшашим абадиятда.

ОЛЛОЁР БЕГАЛИЕВ

Ленинбод

Қ И Р Д А

Эҳ, нақадар ибтидоий тонг,
мудроқ босган сонсиз даврлар...

Гирдимдаги тепалар гўё
ухлаётган динозаврлар.

Ҳамма нарса беўхшов, улкан
Ишонч—йўқдир, бордир—қўрқмоқлик.
Энг қизиғи ким солди экан
эгри-бугри бу тор сўқмоқни...

Атрофимда бир дунё — тилсим, —
кашф этмадим ҳали бир СУЗни —
ҳали унга қўймасдан ИСМ
Инсон дея олмайман ўзни.

Ҳали тонгдай пок хотирамга
из солмаган қувонч ва қадар.
Ҳали йўл кўп олдимда, олис
Муҳаббат ва Нафратга қадар.

Эҳ, нақадар ибтидоий тонг!
Кеча нелар кечган — унутдим.
Бугунимга яна янгидан
ўғирлашим керакдир ўтни.

Мен шу ҳол, турибман ёлғиз
ярим — тангри ва ярим — йиртқич..
Шу тонг каби ўтмишсиз, номсиз
кўтарилар улкан Ёритқич.

АВЛИЕХОН ШУҚРУЛЛАЕВ

Ленинбод

* * *

Манов гул
кечагина ғунча эди-ку,
очилиб кетибди ярқ этиб тунда!
Биз ухлаб қолибмиз,
сезмадик, ҳатто
нима мўъжизалар туғилди унда..
Бу гапларни нега сизга айтяпман?
Ахир,
тинглашга ҳам фурсатингиз кам.
Кўрмасдан қоласиз,
қайси бир куни
бу Гулнинг
мунғайиб сўлганини ҳам,
гарчи кўзларингиз
бўлса-да
очиқ!

КУЗ МАНЗАРАСИ

Айрилиқ олдидан япроқлар секин
сарғайиб, сарғайиб бораётирлар:
Анови саф тортган тутлармас гўё
жангдан қайтаётган ҳорғин ботирлар...
Шамол унгурларда Бўрон исмли
тўнғич фарзандини ҳали йўргаклар,
Ҳали тушларининг адоғин билмай
осмонни кўтариб ухлар тераклар.
Дала ўртасида кимсасиз шийпон
тек қотган... Ҳозир у куйлаб юборар.
Чоллардек хўрсиниб, сўқмоқ оралаб
қартайган дарахтлар ўйланиб борар.
Турналарни маъюс қолар кузатиб,
энг сўнги қўйлақда музлаган гиёҳ,
Тилла либосларга алданиб қолган,
боғлар бирдан чекиб юборади оҳ...

ИБОДУЛЛА САЪДУЛЛАЕВ

Ленинбод

БИР ДАРСДА

Йигирма миллионни санай олмайман,
Афв этинг, устозим, афв этинг мени...
Йигирма миллионга чидай олмайман...
Куйдириб юборди томирларимни.

«Еш эди, алп эди тоғам қайтмади,
Урушдан шербилак оғам қайтмади».
Йигирма миллионни санай олмайман...
Йигирма миллионга чидай олмайман...

Мендан хафа бўлманг, санай олмайман,
Йигирма миллион бу — қирқ биринчи ёз...
Келингиз, шу дарсга бор овоз билан
Тинчлик деб сарлавҳа қўяйлик, устоз!

Шунда сиз дедингиз, қилолмай тоқат,
«Очиб қўйинг ҳисоб дафтарларини
Йигирма миллионнинг ўрнига фақат,
Чизамиз Пикассо каптарларини».

Тинчлик деб сувратга ном қўйдим суйиб,
Энг сўнгги губор ҳам кетди ўйимдан.
Дафтарларим эса каптарлар бўлиб,
Учиб кетар эди менинг қўлимдан.

ЯНГИ ШЕЪРЛАР

СИРОЖИДДИН САИДОВ

МУИИ БСИСУ МОНОЛОГИ

Мен дунё овозиман. Буюк Дард зурёдиман,
Юракнинг парвозиман, тилакнинг мурудиман,
Борим, йўқлигим бирдан тирикликнинг ёдиман.
Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.

Умрим менинг минг битта аламларда турланди,
Қалбимнинг зиёсидан не зулматлар нурланди.
Шеърлар айтдим — виждонлар тозаланди,

хурланди.

Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.

Қўз олдимда уринди неча тиллар, элатлар,
Ўзлигини тополмай сарсон юрган миллатлар.
Одамзод ичра юрган одамсифат иллатлар.
Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдиман — самоларда жон бердим.

Бу нокаслар — бу хаслар ўз қонини ўйлайди,

Сени хор кўрмагунча тубан кўнгли тўлмайди.
Алар бор ерда яшаб, ҳатто ўлиб бўлмайди.
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бердим.

Арабистоним менинг — харобистоним менинг.
Булбулидан абадий айро бўстоним менинг.
Сени қутқаролмади шеъру дostonим менинг,
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бер, им.

Бу Замин — менинг элим,
бу Замин — менинг дилим,
Бу Замин — менинг онам,
бу Замин — менинг синглим.
Оғир тушмасин унга ҳатто сўзсиз ўлимим...
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бердим.
Мен Замин фарёдидман — самоларда жон бердим.

* * *

Сенинг нигоҳинг бор ҳар бир гиёҳда.
Сенинг нигоҳинг бор сувда,
зиёда.

Сенинг нигоҳингни сезмай,
бехабар

Қандай яшар эдим мен бу дунёда?

Қандай яшар эдим?

Наҳот, яшардим

Сен туғилган кунни билмай абадий?

Нима бўлар эди сен бўлмаганда?

Ҳаётим музлайди қаҳратон каби!

Нима бўлар эди?

Руҳимда менинг

Чақинлар чақнайди.

Соҳил.

Оқ отлар.

Бир бола кезади тоғу тошларда,

Унга нима бўлди, самолётлар?!

Барча яхши кунлар,

Барча қувончлар

Сенинг қўзларингда —

Бунчалар тиниқ!

Мен қандай яшардим улар бўлмаса?
Сокин сувлар янглиғ кетардим тиниб.
Бу йиллар,

бу гуллар

бунчалар тоза!

Еруғ йўлаклардан олиб келяпсан,
Сен ўз лабларингда кулгулар эмас,
Менинг кунларимни олиб келяпсан.
Юрак осмон бўлиб боқади сенга!
Бугун кийиб келган кўйлагинг оқдир.
Боқдим.

Тошқинларнинг севинчи билан

Тоғларим

севгимга

севиниб

боқди.

Боқдинг.

Нигоҳингда жамийки қувонч,
Покликка элтгувчи барча армонлар.

Боқдинг,

шамолларнинг сочлари аро

Қиприклар

умримга

битди дostonлар.

Дунё!

Сен ҳам боққин.

Ҳаваслар қилгин!

Биркам дунёликнинг ташвишларидан,
Дунё, сен бизларни халос айлагин,
Фақат Севинч қолар севишганлардан.

ЮСУФ ЖУМАЕВ

ШОИР ДУСТЛАРИМГА

Кунларим михланиб кабинетларга,
Тунлар не ёзсам деб, ўй сурасиз жим.
Шеър излаб кетасиз хилват кентларга,
Шеър ёзолмай қолган шоир дўстларим!

Уйлайсиз: шеърят хилватлардадир,
Тундаги кимсасиз бекатлардадир,
Йўқ, асл шеърят эгатлардадир,
Шеър ёзолмай қолган шоир дўстларим!

Тунги шамол билан далага елинг,
Деҳқон дарди билан қалбларни тилинг,
Пахтакор халқимга яқинроқ келинг,
Шеър ёзолмай қолган шоир дўстларим!

Ушанда ҳақиқий дардманд бўласиз,
Кибрдан, ҳасаддан баланд бўласиз,
Она-ватанимга пайванд бўласиз,
Шеър ёзолмай қолган шоир дўстларим!

Шеър йўқ, унутилса Ватан — онангиз,
Унинг дардларидан асло тонмангиз,
Оппоқ дала бўлсин ижодхонангиз,
Шеър ёзолмай қолган шоир дўстларим!

* * *

Мақтабга кетишдан бурун, саҳарлаб
Далага чиқардик, қўлларда кетмон...
Эрта уйғотарди онам, шу сабаб
Шўрликни кўрардим ёмондан ёмон.

Билдим: уйқу-ғафлат, онамдек эрта
Уйғотгим келади тош қотганларни.

Бу ҳол баъзиларга ёқмас, албатта,
Улар ёмон кўрар уйғотганларни.

* * *

Гар менга гул берсанг айтасан, бироқ
Айтмайсан сен мендан боғ олганингни.
Мабодо тош берсанг айтасан, ўртоқ
Ва лекин айтмайсан тоғ олганингни.

Қилганинг қилгандир ҳамиша миннат,
Яна дўстлармиз, деб ичасан қасам.
Берганингни айтма, айтмагин минбаъд,
Магар айтсанг айтгин олганингни ҳам!

* * *

Биламан: менда йўқ зарра истеъдод,
Ажинли юзимда йўқ каби ҳусн.
Ул буюк қисматдан қисгандир ҳаёт
Қуёшдан бебаҳра қолган каби тун.

Йўқса нечун ҳар кеч ўлтириб бедор
То тонг оқаргунча қорайтмак қоғоз,
Менинг юрагимда Ўзбекистон бор —
Шеърга арзигулик дардим бор, холос!

МУҲАММАД ЮСУФ

СИНГЛИМГА ХАТ

Қачон хат ёзгандим сенга билмайман,
Қофия билан банд бугун тош кўнглим.
Ёлғиз аканг бўлиб ёнингда юрмайман,
Кечир мени, синглим.
Кечир мени синглим...

У ёқда шотутлар тўкилар сувга,
Қовунлар ёриллар, сен йўл қарайсан.
Тупроқ кўчаларда,
Муштоқ кечаларда,
Ёз — мени соғиниб сарғайган майса.

Умримни юлқилаб кунларим ўтар,
Юрак йиғлайдию айтмас дардини.
Шеърларим қўлтиқлаб кун бўйи излайман
Адабий ходимнинг битта мардини.

Бирига қандайдир туроқлар дастак,
Бирин ўйлантирар ҳали ёшлигим:
Нега бу шеърингиз отлар ҳақида,
Уларни ёқтирмас дейди, бошлигим...

Гоҳ тўлиб кетаман, қандай гап ахир
Қўйгил мени дейман эй, ширин азоб
Қуёшга термулай,
Ерга босай бағир,
Яллалар айтишга бошқа одам топ!

Яна қайсар руҳим жонимни чўқир,
Ёз, дейди.
Сингилжон, қўрқай нимадан?..
Энг гўзал шеър — сенинг ёрилган қўлинг.
Ҳамма бошлиқларнинг бошлиғи — Ватан!

Қайдан келди менга бу дард, билмайман,
Юрак йиғлайдию айтмас арзини.

Шеъримни етаклаб кун бўйи излайман
Муҳаррир зотининг битта мардини...

Кейин яна шотут тўкилар сувга,
Беҳилар ҳидига тўлади хонам.
Айвонда, хирмонда, Анжон томонда
Куз — мени соғиниб сарғайган онам
Йиғлайди — бу йил ҳам келмади, болам...

Қачон хат ёзгандим сенга билмадим,
Қофия билан банд менинг тош кўнглим,
Ёлғиз аканг бўлиб ёнингда юрмадим,
Кечир мени синглим,
Кечир мени синглим...

ТУҒРУҚХОНАДА

Мана қандай экан оталик бахти.
Турибман гулларим билан панада.
Бир маҳалла бўлғуси файласуфлар,
Олимлар чинқирар туғруқхонада...

Апрель, айланайин ялпизларингдан.
Айланайин осмон кўзлари зангөр.
Дунё бугун менга туюлди бирдан,
Чақалоқлардан ҳам мўмин, беозор.

Ҳамшира имлайди: келинг яқинроқ,
Ана у, ўғилми — қизми билмайман...
Ойнадан термулиб сочингни силайман,
Юзингдан ўпаман докадек оппоқ.

Кейин жим кетаман исмлар излаб,
Тақдирингни ўйлаб йўқдир оромим.
Майли ўғилмисан — қизми бари бир,
Юлдузинг ёруғми менинг давомим?..

Тонгим кулгу эди,
Шомим хавотир.
Дунёда нима гап дея бўйлайман.
Атомлар асрида кун бўйи шод юрмоқ —
Жуда катта бир бахтлигин ўйлайман...

Яна сен ёдимнинг ойинасида,
Кўлингда боламиз — Мўмин Чақалоқ.
Олам тинч. Хўрсиниб сочингни силайман,
Юзингдан ўпаман пахтадек оппоқ.

ФАРОФАТ КАМОЛОВА

ЎЗБЕКИСТОН

Ёруғ тўкар сенда ҳар жисм,
Ватан, нурлар билан йўргаклик,
Сенга Қуёш танлаган исм
Ва Табиат берган гўдаклик.

Шамол — Вақтнинг беланчагида
Қулиб ётар алвон гулларинг,
Муҳаббатнинг илк чечагида,
Юракларда ўзинг гулладинг.

Тоғларингдан кетмади қорлар,
Боғларинг бор — тўкин эртақдай,
Тўрт томонга ошиққан йўллар
Ўтиб кетар бизнинг юракдан.

Тонг мисоли осойиш, сокин
Қишлоқларинг гулга бурканган,
Сени севган фарзандлар учуй
Севгига ҳам сизмас экансан...

* * *

Оқиб кетар булутлар бу кеч,
Қутилмаган ҳислар кўчкини.
Четлаб ўтмас ҳеч кимни севинч,
Қайғу эса эзмас ҳеч кимни.

Меҳр сўрган нозик кўкатдек
Юрагимни орзиқтирар Бахт.
Шамоллардан омон дарахтдек
Ишонч билан ўсар Муҳаббат.

Мен кираман, менинг хонамда
Ҳамма нарса сурат каби тинч.

Фақат жимжит ўша оламда
Мени жуда кутади Соғинч.

Бундай кунда ҳар бир дақиқа
Сахийроқдир узун кундан ҳам.
Сен келмайсан. Бугун мен хафа
Бўлолмайман ҳатто сендан ҳам.

* * *

Юлдузлар акс этар кўл ойнасида,
Осмон чексизлиги кўлларга кўчар.
Нарсалар хаёлнинг бир соясидай
Уларни ёнма-ён қилар бу кеча.

Жимгина туради ҳар битта дарахт,
Бир ажиб ойдинлик эзар жисмини.
Бугун табиатда кезиб юрар бахт —
Эҳтиётлар ҳар бир гунча исмини.

* * *

Қишлоқда барча йўл тортар далага,
Тўкин кузни севар меҳнаткаш қишлоқ.
Излар бошлаб борар оппоқ йўлларга,
Пахталар очилар — тасаввурдай оқ.

Савол ташлаб кетар бунда Вақт балки,
Уни севолмаган ёш аёлларга.
Аммо бу қишлоқда аёллар борки,
Севар, вафо қилар шўх шамолларга.

Вақт силар бир оғир кўл билан секин,
Оқариб кетади сочлари бирдан.
Сирлигича қолиб кетарлар лекин,
Яшаб фақат кенглик севгиси билан.

Қўшиқ айтиб чиқар бунда одамлар
Оппоқ далаларга, бошланар тинч кун.
Қўшиқ кенгликларда йўқолиб кетар,
Аммо у қўшиққа ачинмас ҳеч ким...

ЭРТА ҚУҚЛАМ ШЕЪРИ

Куламан, йўлимда гуллар кулади,
Йиғлайман, кўз ёшим гўёки шабнам,
Боғлар юрагимга яқин келади,
Шу кўклам сингари ўзим ҳам шодман.

Оҳиста тўкилар ўрик гуллари,
Гўё бир йигитнинг кўнгил изҳори.
Қўлларимга олиб бахтли бўламан
Ёридан хат олган қизлар мисоли...

* * *

Хаёлимда гуллаган бир боғ,
Билмам, ундан қайси кун ўтдим.
Кўнгил қўйдим унга қайси чоғ?
Хотира ҳам алдайди, дўстим.

Хаёлимда мовий бир денгиз
Орзу қилдим, яратдим мен ҳам.
Ўйлаб кўрсам баъзида эсиз,
Хаёл бизни алдайди экан.

Шундай, дўстим, хаёл ва кечмиш,
Адаштирдим ўзим ҳам уни.
Сен ҳақдаги ўйлар ҳам балки,
Хотиранинг гўзал ўйини...

ТАЪСИРЧАНЛИК

Қайғу билан ёруғ қувонч чегарасида
Турибман, жим, ўхшаб гўё кузги япроққа.
Бундай ажиб масъудликнинг ҳар лаҳзасида
Юракдаги нотинч шивир таралар боққа.

Қайғу билан ёруғ қувонч чегарасида
Қўшиқ гоҳи бахтли қилар, бузар кўнглимни.
Мен Ҳаётни кўрмоқдаман ранглар рақсида,
Сояларнинг шарпасида кўрдим Ўлимни.

Ҳар қандай сас қулоғингни йиртиб кетгудай,
Сокинлик ҳам вужудингга ботади қаттиқ.

Хар қимирлаш юрагинга бориб етгудай,
Қўрқинчидир шамолларнинг бу ҳаракати...

Ҳ О Л А Т

Сен сўзлайсан. Эшитаман мен,
Ниманидир сўзлайсан куйиб.
Кетмоқдаман. Тугамас йўлим,
Кетмоқдаман, ёнингда туриб.

Бошимизда осмон — кўзгу.
Бир юлдуздай ўтарман ундан.
Дўстим, дилнинг йўллари узун,
Кетмай туриб кетарман сендан.

Азоб берар одатда одам
Юрагига яқин бўлса ким.
Туманлидир бахтнинг йўли ҳам,
Кетмоқдаман шу йўлдан ўзим.

Кейин... Кейин жим қолдинг сен ҳам,
Сўзламайсан ортиқ куйиниб.
Кўзларингда янгиланиб Ғам
Кетмоқдасан, ёнимда туриб...

* * *

Шафқат қила олмас ҳеч ким
гуллардек
Ўзининг шафқатсиз
душманларига.
Душманин қўлида бамайлихотир
Гуллардек очилиб кетолмас ҳеч
КИМ...

АБДУВАЛИ ҚУТБИДДИН

САВОЛ

Музлаган сут қайнаб тошар пақирдан,
Гулшанлар барқ урар дашту тақирда.
Шақирлаб занжирлар гапирар бирдан,
Севдингми?

Тандирда кечалар ётар қалдироқ,
Оловнинг оҳидан қизийди ўчоқ.
Шамойил қидириб учади пўчоқ,
Севдингми?

Тегирмон тошини эзади буғдой,
Тепкидан чинқариб метинлашар лой.
Элакдан ўтказар кулгуларин ой,
Севдингми?

Зулайҳо энтикиб топгани — Юсуф
Жисмида ошиқлик туяди макруҳ.
Дунёни тинч қўйиб сўрар файласуф:
Севдингми?

ҲИЖРОН

Ҳижрон аёздан ҳам чўзилганида,
Тунлар осмон бўлиб узилганида,
Ёшим пиёладан сузилганида,
Соғинчдан дил тўлиб бузилганида —

Қапалак қонини топинглар менга.

Еллар судраб кирса мени боғларга,
Сарғайиб тўкилган тиллар қарғаса.
Мени остонада чанглар тупуриб,
Висол келтирмаган йўллар қарғаса —

Қапалак қонини келтиринг менга.

Хайру эҳсонларин тўқканида ёз,
Ҳидлаб буғдойларни семирса август.
Чумоли инида йўқолган хасдай
Қолсаму ҳеч кимса тутинмаса дўст.

Қапалак қонини беринглар менга.

Тоғларнинг дахани бўлса агар ғор,
Тоғларга чирмашиб ўрласа буғи.
Бу қадар армонга чидай олмасам,
Қўзимда муз каби эриса йиғи.

Қапалак қонини ичиринг менга.

БИР ГЎЗАЛ

Чирмандачи сабо теккизганда қўл,
Думалаб ҳангу манг ўйғанади йўл.
Дарғомнинг қўйнидан қўйлаклари ҳўл —
Бир гўзал чиқмоқда,
Бир гўзал.

Шоҳлар тирилади ҳар бир қояда,
Тебратар гўрларни нурли доялар.
Суяклар қисирлар, бўзлар соялар —
Бир гўзал келмоқда,
Бир гўзал.

Тапиллаб йиқилган олмалар, фақир,
Ҳаллослаб чопган боғ шиппакларидир.
Қўчалар анграйиб тўқнашар, ахир —
Бир гўзал ўтмоқда,
Бир гўзал.

Зарафшон сапчийди фиғони-фалак,
Чўчиб Афросиёб беради дарак.
Дод солиб майсани йиғлатар кесак, —
Бир гўзал кетмоқда,
Бир гўзал...

ЭШҚОБИЛ ШУКУРОВ

СУЮНЧИ

Ер каби қуёшдан айланай,
Тунларим ойларга беланур.
Бир ажаб тўйларга шайланай
Юрагим шодликка тўладур.
Суйганларим суюнчи беринг.

Айланай гулларнинг тилидан,
Кўзларимга ранглар тўлмоқда.
Юрагимнинг узун йўлидан
Ширин-ширин кунлар келмоқда.
Суйганларим суюнчи беринг.

* * *

Сочлари сумбул-сумбул...
Сочлари...
Келбат кериб келаётган келиной,
Ой билан очиб кўнгил... қошлари
Ойнинг камин тўлаётган келиной.

Сочингизнинг савдолари бошимда,
Ичингизда сирлар кетди сиз билан,
Дардларингиз қолди менинг тошимда.

Хилъати тарақ-тарақ, хилъати
Ярақ-ярақ келаётган келиной,
Сарв ила бас бойлашиб келбати
Сарвнинг камин тўлаётган келиной.
Сарв қадингиз савдолари бўйнимда,
Очилмаган гуллар кетди сиз билан,
Бир қучоф чўғ қолди менинг қўйнимда.

Сочлари сумбул-сумбул... Сочлари...

Ойсултон, Ойсултон, хушбахт бўлурмиз...
Сочинг тўлқинида ойлар сузарлар.
Эшилиб юлдузларнинг зар ёллари
Кўзинг осмонини безарлар.

Ойсултон, Ойсултон, хушбахт бўлурмиз,
Лабингдан ранг тилар тоғ лолалари.
Тошдай садоқатинг ҳақда куйлайди,
Торлардай тебранган тош толалари.

Ойсултон, Ойсултон, хушбахт бўлурмиз,
Ёстигинг ичига гуллар тўладир.
Сенинг шодлик рангли лабларинг билан
Менинг кўзларимда дунё кулади.

Ойсултон, Ойсултон, хушбахт бўлурмиз.

Кўнглимни тошга ёрдим,
Тошлар синди-я, чил-чил.
Сув ичгали кўзимга
Қушлар қўнди-я, бир-бир.

Тушимни сувга айтдим,
Сувлар ёнди-я, лов-лов.
Чўғ тергали тилимга
Қишлар қўнди-я, бирров.

Дардни ёмғирга айтдим,
Ёмғир тинди-я, сим-сим.
Гул тергали кафтимга
Қизлар қўнди-я, лим-лим.

Ишқимни ойга айтдим,
Ойлар тўлди-я, гул-гул.
Куй ичгали кўнглимга
Сўзлар қўнди-я, бир-бир.

Сув устида, сувлар устида
Юракларим чисирлайди-ей,

Ишқ дастидан, ҳижрон дастидан
Суякларим қисирлайди-ей.

Ўт устида, ўтлар устида
Қўз ёшларим дарё бўлди-ей,
Ишқ қасдида, ҳижрон қасдида
Бардошларим адо бўлди-ей.

Тош устида, тошлар устида
Қўнглим эрир ой каби маъюс.
Ишқ фаслида, ҳижрон фаслида
Йиғла, Баҳор, менинг исмим — Куз.

Йўл устида, йўллар устида
Оёқларим юрак бўлди-ей,
Ишқ касридан, ҳижрон касридан
Умрим фақат тилак бўлди-ей.

ЗУЛФИЯ МУМИНОВА

ЛЕНИН МУЗЕЙИ

Ишга ўтаётиб бундан ҳар сафар
Кўрдим, бир хил ҳолат, кўрдим бир хил ҳол.
Зиёратга кириб чиқади саҳар
Деворларни артиб юради шамол.

Бунда, ичкарида Разлив кўли бор,
Чайла бор, устини ёпган саволлар.
Бунда ҳақиқатнинг ёлғиз йўли бор,
Саргайган қўлёзма — яшил хаёллар.

Қўлёмалар омон: дейман, кулгимдан
Тарих томирингда зорлар тинади.
Тонг, Музейга қараб туриб, кўнглимга
Бемаҳалда ёққан қорлар тинади.

Минг бир илтижо-ла пичирлайди лаб:
Сен мени дард тўла шеър қил, ҳақиқат.
Бундан ўтарканман ҳар субҳ — эрталаб
Ёлғон ёзар бўлсам кўр қил, Ҳақиқат.

ЯХШИ ОДАМ ҲАҚИДА ОДДИЙ САТРЛАР

Фойдаланар ундан аллаким,
Баъзан ҳеч ким тушунмас уни.
У-чи, санар умидвор ва жим,
Турналарнинг қайтар кунини.

Кимдир эшик-эшикда юриб
У ҳақида «достон» ёзади.
У-чи, қонли уфқни кўриб
Юрагини ушлаб озади.

Жуда пишиқ, деб қўяр биров,
Гийбат қилар ичиб май, чоғир.

У сўроқлар, тоғда қиш-қиров,
Чўпон, ҳолинг эмасми оғир?

Сўзларига асал суртилган
Мунис қизни соғинар абад.
Онасининг ғамлар ортилган
Кўзларига сиғинар абад.

Юрагини ташлаб кетолмас
Йўргакланган муқаддас ғамлар,
Орқасидан чопиб етолмас
Оғзи билан юрган одамлар.

МАҚСУД БЕКЖОН

ДУШМАН

Менга оғир ботар сенинг шивиринг:
гўё, фақат иккимизга тегишли бир сир
бизни бошқалардан тумордай асраб
тургандай, шипшийсан қулоқларимга.

Не гуноҳ иш қилдим-ки, шивирлайсан сен
Менинг қулоғимга ўз сирларингни?
Сенинг ишончингни қачон қозондим:
Мен қачон қуладим бундай жарликка?

САРХУШ

Боши айланади заминнинг тинмай.
Гўё сайёралар базмида кеча
Қўп ичиб қўйган у меъёрни билмай,
Энди сархуш ётар, қувватин тежаб.

Бетиним айланган бу сархуш бошга
Тушлар кириб чиқар ранг-баранг.
У гўё турганмиш омонат тошдай
Тубсиз бир ўпқоннинг четида аранг.

Унинг бошидаги беш миллиард фикр,
Беш миллиард эзгу ва қонхўр ўй, хаёл.
Ё хунук алфозда тушарлар зикр,
Ё сузиб юрарлар чўпдан ясаб сол.

Ухлаб ётар экан, уйғонмоқ истар,
Халос бўлмоқ истар ёмон тушлардан.
Тезроқ уйғонай деб, йилларни қистар
Ва нажот ахтарар сирли кучлардан.

Тинмай айланади заминнинг боши.

СЕН ВА МЕН

Сен яхши биласан қишнинг хислатин,
Ва қишга ҳозирлик кўрасан энди.
Мен эса, кузакдан ёзни изладим,
Бугун дея билдим Эртаги кунни.
Сен яхши биласан ўрнингни доим,
Жойингдан қилт этиб қўзғалгинг йўқдир,
Мен эса, ўрнимни билмайман, жойим
Қай ерга интилсам, ўша ердадир.
Сен яхши биласан, қанотларинг йўқ,
Қўқларга учишни қилмайсан орзу.
Мен-чи, қанотимга теккан каби ўқ,
Ярамнинг битишин кутаман интиқ.

ТУНГИ ЗИДДИЯТЛАР

Хомуш
хониш қилар
шамол
тун ичра,
Дардли чайқалади
Шамолни тинглаб,
бир етим фонус.
Соялар
рақсга тушар
ўринсиз...
Сен эса жўр бўлмайсан шамолга,
Қўшиқдан фонусдай таъсирланиб сен
чайқалиб турмайсан бир маром,
ёки сурбет соялардай ўйнамайсан ҳеч,
Тундан ташқарида турибсан лоқайд,
деразаси қошида туннинг.

* * *

Учар гилам эмас, бу яхши гилам,
У баҳосиз эмас, учар гиламдай.
Баҳоси баланддир ушбу гиламнинг.
Қалпоқ ҳам сеҳрли эмасдир асло,
Қундузнинг ажойиб терисидир бу,
Сеҳрли қалпоқдай кўримсиз эмас.
Сенинг кўксингдаги юрак эмас, йўқ,
Нега «юрак» дея таҳқирлай сени —
У хушбахт умрингни сановчи соат,

НУРИЛЛО ОСТОНОВ

САМАНТА БИНАФШАСИ

*Грузияда бинафшанинг янги бир турига
Фожiali ҳалок бўлган америкалик
қиз — Саманта Смит номи берилди.*

Бўзлашдан чарчади қисқа тўлқинлар,
Минг турли тахминлар яшамай сўнди.

Ҳаётни юракда қайта уйғотиб
Олис бир қишлоқда бинафша унди.

Чўмилди қуёшнинг ёмғирларида,
Самога суяди мурғак қаддини.

Олис бир қишлоқда қайта уйғотди
Ун уч навбаҳорнинг сўнган қалбини.

Саманта — юракнинг безовта гули,
Саманта — беғубор тонглар садоси.
Саманта — тинчликка қўл қўйиб кетган
Йигирма миллион руҳлар нидоси...

* * *

Хева бу Дишондир, Ичон қалъадир,
Ҳар ғишти азобдан тўлганган шаҳар.
Хева бу тарихнинг битикларида
Бир ухлаб қайтадан уйғонган шаҳар.

Кўп кездим айланма зиналарида
Самога юксалган Хўжаминорнинг
Ва қизлар хўрланган кенг супалардан
Фарёдин тингладим қонли бозорнинг.

Мен Ичон қалъада узоқ айландим,
Юракда тикладим деворларини.
Эсладим нақшинкор кошинлар аро
Аламли куйлаган меъморларини.

Хева бу Дишондир, Ичон қалъадир,
Ҳар ғишти азобдан тўлганган шаҳар.
Хева бу тарихнинг битикларида
Бир ухлаб қайтадан уйғонган шаҳар...

* * *

Ёмғир ёққан йўлларда
Ёр қадами гулласин.
Шўх томчилар шивиллаб
Сочларингни ҳўлласин.
Ҳар титроғи оҳангдор
Қўшиқ бўлсин япроқлар.
Илдиз отиб сўзингдан
Гулга кирсин тупроқлар.
Шунда сени танисин
Баҳорнинг илк гуллари.
Изларингдан талпинсин
Майсаларнинг қўллари.
Қадрдон тупроғингдан
Бўлсанг ҳамки йироқда,
Онанг соғинчларини
Сезиб тургил юракда.
Ёмғир иси гуркираб
Вужудингда яйрасин
Ва ногоҳ куйчи булбул
Юрагингда сайрасин...

* * *

Кимдир ўтса кўчангдан сархум
«Муножот»ми, «Ушшоқ»ни куйлаб,
Ярим тунда уйғониб кетсанг
Бу оҳангдан юрагинг ўйнаб.

Чиқиб кетсанг инграб кўчага,
Вужудингга сизмай қолса жон.
Ва қўшиқнинг маҳзун байтлари
Лабларингдан учса беимкон.

Юрт дардини юракка жойлаб
Шундай куйласангки... куйласанг,
Одамларни тошдек уйқудан
Ярим тунда суғурса оҳанг.

Келаверса одамлар селдек
Юрагида балққанча қуёш.
Инқилобнинг мангу даъваткор
Қўшиғига бўлиб оҳангдон...

Ярим тунда уйғониб кетсанг...

ЯҲЕ ТОҒА

ШОИРГА ЁЗУВ ДАСТГОҲИ ҲАҚИДА

I

Тиним билмас ёзув дастгоҳинг,
қўли темир, тили темирдан.
Парчинланар қоғозга оҳинг,
мук тушиб ўтирган одам,
мук тушиб ўтирган одам.

II

Оқ қорларга из тушар гўё
Бойчиборнинг туёқларидан.
Бу тулпорнинг тақаси тилло,
жудо фақат оёқларидан.

Қанотлари қоғоз, турна — шу,
силкинади қирдай елкаси.
Фақат учиб кетолмайди у,
фақат муқим эрур ўлкаси.

Учиб кетмас Юксак дарахтлар
шоҳларига қурғали уя.
Қушмас гарчи қанотлари бор,
учмас гарчи эмасдир туя.

Бироқ, сайрайберар «булбул»нинг
бармоғингнинг ҳаракатидан.
Дилни қайрайберар ғулғула,
мук тушиб ўтирган одам,
мук тушиб ўтирган одам.

III

Қовушади қондош лаҳжалар,
тирилади бу темир бадан.
Қўзларингда Рангин лаҳзалар,
лаҳзалар-ки, ғубор инмаган.

Тилимизнинг зарраларини
зарб этар у сўнгги имлода.
Бир кун юрак қирраларини
ошкор этар бутун дунёга.

Балки, шулдир Гуллаётган тош,
барглар унар ҳар зарбасидан.
Ҳосилидир киприкдаги ёш —
кўтаргани «томорқа»сидан.

«Қулинг» чидар оҳта, унларга,
чидасин-да юраккинанг ҳам,
Омон етгил Очиқ кунларга
мук тушиб ўтирган одам,
мук тушиб ўтирган одам.

IV

Кўкайингни ўгирар оққа
Оқ кўйдаклар тикиб қоғоздан.
Сенинг Макканг — шу темир ҳуққа
Қудуқдаги ойни қутқазган.
Соҳир сўзинг — сенинг шажаранг —
қисматингдан ёдгор насл.
Тўртта фасл — тўртта панжаранг,
қопқанг эса Бешинчи фасл.
Эшитилар Валфажр такрор
Шаффоф уйнинг туйнукларидан.
Узинг муслим, ўзингсан қаҳҳор,
мук тушиб ўтирган одам,
чўк тушиб ўтирган одам,
Йиғиниб ўтирган одам,
сигиниб ўтирган одам...

СЕНИ БИР КУН...

Сени бир кун сотарлар-да,
шул кун мени отарлар.
Мол-дунёга ботарлар-да,
Қорунбойдай ётарлар.
Сеторлар-да, дуторлар-да
кўкайима ботарлар.
Мен чўккан кунботарларда
юз очмас тонготарлар.

РАВШАН ФАЙЗИЕВ

Қ И Ш

Мен ҳақда кўнглидан кечган гапларни
Эланиб-эланиб ун бўлиб айтар.
Мендай қаттиқ қулоқ, мендай тош карнинг,
Қулоғига қуюб, қуюлиб айтар,
Фақат тингламайман ўзимни-ўзим
Ҳаммадан комирон кўравераман.
У гап уқтиради қулоғим чўзиб,
Мен бурнумни тортиб юравераман.
Орқамдан гапирмас кўнгли, кўксини,
Уртага солади юз-кўзим демай
Баъзан ёниб айтар, баъзан ўксиниб
Мен яшайман унинг қадрига етмай.
Гоҳи йўлларимни яхмалак қилиб
Ҳаётда юришни ўргатар чунон.
Шундан уни ҳатто шумният билиб,
Содиқ дўстлигига қилганман гумон.
Лекин у кулмайди, кулдирмайди ҳам.
Ачитиб-ачитиб, чимчилаб айтар.
Ҳақиқатгўй, кескир сўзлари билан
Мени энгиб қўяр учрашган пайтлар.
Бари бир одатим қилмайман қанда,
Ўзимни ҳаммадан биламан тугал.
Шунданми... бечора, кетаётганда
Йиғлаб хайрлашар мен билан ҳар гал.

Д А Ш Т

«Тоғлар чўкиб кетган бу ерда...»
Муҳаммад Солиҳ

Келдим. Топиб келдим. Турибман йўқлаб.
Қўлимда, йўлимда кўчим, кўроним.
Мени танидингми жувонмарг кўклам,
Мени эсладингми озод бўроним?

Бағри ер, бағри доғ битта бўлагим,
Тўрғай-тўшларимнинг чарх урар жойи,
Ҳали мен айтмаган маҳзун ўланам,
Азиз тоғларимнинг муқаддас пойи.

Қўйнингда энтикиб югурар шамол,
Суришиб юрмасдан йўлларда тошга.
Ётибсан (кенглигинг мисоли хаёл) —
Қўмилиб музаффар бобо қуёшга.

Ҳайқирсам ҳеч нарса бермас акс садо
Гарчи қуёш каби баланддир дамим.
Биламан, нафасим етмайди, аммо,
Сени куйлаш керак серавж ўланам.

Турибман, кўксимда муқаддас бир шашт,
Мақсадим — куйламоқ кўнглимни ёзиб.
Лекин соғинч каби чексиздирсан, дашт,
Ҳайқирсам пойингга етмас овозим.

УШАЛ КУН КЕЛАДИ

Мен унинг қошига бормасман сира,
Унинг ўзи келар бир кун умримга.
Тонгларки бор экан бахмал, бокира
Астойдил ишондим шу умидимга.

Қай фасл ёмғирни томоша қилгум
Дераза ва ёки айвондан боқиб.
Шунда кириб келар йўловчи бир Кун,
Кийими ҳўл бўлиб, қўли совқотиб.

Ва қадрини тиклар менинг умримдан,
Мен эса ул Кундан топарман паноҳ.
Қейин маълум бўлар ҳаммага бирдан,
Менинг уйимдаги буюк иттифоқ.

Мен Кунни қўймасман беркитиб, ўраб,
У ҳатто ҳовлига чиқиб юради.
Қейин кун-кунора кунимни сўраб,
Уйимга тоғлар ҳам келиб туради.

* * *

Нега, капалагинг кетганча учиб,
Бекордан-бекорга фиғонинг фалак?
Ҳуда-беҳудага тиккайиб сочинг,
Тинмай чарх урасан думларинг гажак.

Бу дашт барчамизга бирдай-ку ахир,
Мана, қўйларимни боқиб юрибман.
Сен, боғингга подам тушгандай дилгир,
Юз-кўзим очирмай қиляпсан гаранг.

...Дуркун буғдойларнинг қаддини эга,
Ҳар йил дала-даштга бош қўйса июнь,
Тоғимни менгариб қўйгандай, нега,
Тўпалон қилишни бошлайсан қуюн?!

ГУЛЧЕҲРА МУРОДАЛИЕВА

ВАТАНГА МУҲАББАТ

Қачон замин узра асрий ғам қолди —
Тош қотган юрак ҳам дард, алам олди,
Аждодлар сиғинган муқаддас хокда
Қимдан оёқ қолди. Қимдан... шон қолди,
Душман ёш танани қилганда бўлак,
Нидога айланган энг сўнги тилак —
Ватансан!

Инсон деганлари — меҳр-муҳаббат,
Инсон деганлари ёнмоқлик, демак!
Сизга инсонликни соғинганим пайт
Вужудга мангу чўғ тиладим фақат...
Оташга айланган курашчан юрак —
Ватансан!

...Яна тун кетидан оппоқ тонг келди.
«Кураш. Фақат кураш!» — деган бонг келди.
Қип-қизил уфқдан фидожон келди —
Гастелло юраги монанд жизғанак
Аёвсиз оловга бош бўлган фалак —
Ватансан!

* * *

Оппоқ қор юзингда сирғалар,
Шамоллар ўйнайди ўйларинг...
...Кетасан. Бепарво оқликка
Тўлишиб кетади кунларим!..
Оппоқ қор тунларни беркитмас.
Бир куни шамоллар тинади...
Кетаман...
Бепарво оғриқлар
Қўксингни аёвсиз тилади...

* * *

Атиргуллар оқар ҳавода...
Намгин саҳар сени этдим ёд.
Бу — кўзлари денгиз маъвода
Соғинчлардан ўлмаслик — гуноҳ.
Намгин саҳар сени этдим ёд...

Ёмғирларнинг бўйлари кезган
Дилгинамнинг куйи жаранглар.
Мен — ёмғирдай, ишқдан тўкилсам —
Бағрингизга олинг, дарахтлар...
Дилгинамнинг куйи жаранглар.

Оёғимга осилар барглар —
Заминий бахт. Ташлаб кетолмам...
Мен умримнинг бор бўйи билан
Тонглар, сизни суйиб улгурдим...
Заминий бахт. Ташлаб кетолмам.

Атиргуллар оқар ҳавода...

АБДУЖАЛИЛ ХУЖАМОВ

СУВЧИ

Сувчи юрар пайкал оралаб,
Совисин деб, чайлади чойни.
Кескир кетмонида парчалаб
Эгатларга оқизар ойни.

Ниҳолларни тонгга элтувчи
Пушталарга қўнар намхуш тун.
Ҳисоб берар осмонга сувчи
Ойнинг ҳар бир томчиси учун.

Уватларда ўйнар саратон,
Дамбаларда изи қолади.
Сувчи ногоҳ уфқларда тонг
Еришганин сезиб қолади.

Кескир кетмонида парчалаб
Эгатларга оқизиб ойни.
Сувчи шийпон кетар етаклаб
Ҳорғин шамол — ўйноқи тойни...

* * *

Енгил ёмғир ёғди руҳимда,
Юрагимда гиёҳлар унди.
Музлар эриб томирларимда
Хаёлларим гуллайди энди.

Қўзларимда гуркирайди бот
Дарахтларнинг зангор япроғи —
Бир тиниқиб уйғонган ҳаёт,
Оловланган ўзбек тупроғи...

* * *

Қувраган тут шоҳлари аро
Лахча чўғдай чатнайди ҳилол —
Ўт кетмоғи учун бу тутга
Қифоядир бир елпим шамол...

* * *

Поёни йўқ кўм-кўк бедазор,
Қапалаклар учар турфа ранг.
Бедазорнинг бир бурчагида
Мен ўй суриб ётибман, қаранг...

Чайқалади сўнги ўроқдан
Омон қолган бутанинг боши,
Нечун ҳар кун биздан йироқлаб
Бормоқдасан, эй куз қуёши?

Неларнидир шивирлаб шамол
Сочар қувонч зарраларини.
Тинглаб, сезиб ётибман яққол
Ернинг юрак зарбаларини.

Кун тиғида — тупроқ тафтида
Эриб битар бор-йўқ армоним.
Майли, энди сарҳуш танимдан
Чиқиб кетсанг ҳамки, эй жоним!

Узоқлардан учиб келару
Куйга чанқоқ кўнглимни хушлар
Бедазорнинг зангор осмонин
Шўх навога тўлдирган қушлар...

ЖАМОЛ СИРОЖИДДИН

ЁБОНЛИКЛАР

(ёки Ватан ҳақидаги ҳар қандай
ҳайқириқлардан ҳоли баллада).

Панжакентда бир қишлоқ бор,
«Ёбон» дея номланур,
Дейдиларки, бу қишлоқлик
Кўрар қирқ йилча умр.

Атрофида баланд тоғлар,
Ва пойида Зарафшон.
Бунда ҳануз яшаб келар
Ўн, ўн бешта хонадон.

Айтишарки — «Бу қишлоққа
Қарғиш теккан азалдан,
Ёв келганда тоғ бошида
Пойлоқчиси ухлаган.

Муғ қалъаси гулхан ёқиб
Огоҳ этса хатарни,
Ёбонликлар ўзгаларга
Еткизмаган хабарни.

Ёғий босиб келган гуррос,
Тоғу-тошни бўяб қон.
Жасад сонсиз,
Ўзи ювиб,
Ўзи кўмган Зарафшон.

Шундан буён ёбонликка
Осмон баланд, ер чақир.
Бу дунёда қарғишдан зўр
Қандай жазо бор ахир?!»

Инкор этар ҳар ёбонлик
«Бу ривоят ёлғон, — деб,

Уша соқчи қирқ ёшдайди,
Ухлаганмас, ўлган, — деб.

Қарғишданмас, эл бошига
Епирилган бу офат,
Бизнинг тоғда бир маъдан бор,
Ушандан бу касофат.

Ачинганча ён-вер қишлоқ
Қишлоқ аҳли «Келинг, — дер, —
Истаганча серут яйлов,
Ҳам боғу роғ олинг, — дер.

Ҳашар чорлаб, ҳашаматли
Уй-жой қуриб бергаймиз.
Бизнинг ерда қирқ йил эмас,
Юз йил умр кўргайсиз».

Қўп узоқмас қўшни қишлоқ,
Бор-йўғи уч чақирим.
Ебон тоғдан эр йигитчун
Бир наъра ё бақирим.

Қизиқ, аммо тарқ этмади
Ўз қишлоғин бирор жон,
Бунда ҳануз яшаб келар
Ўн-ўн бешта хонадон.

Меҳмон қўнмас бу қишлоққа
Меҳмон бўлдим то саҳар,
Меҳмон учун моли тугул,
Лозим бўлса бергай сар!

Дил сўзларин сочди менга
Уй соҳиби Мирсайид.
Мен ўттиз ёш навқиронман,
У ўттиз ёш мўйсафид.

— Узга юртнинг юз йил яшаб
Бўлгунигча подшоси,
Ўз ерингни қирқ йилгина
Бўлиб ўтгин гадоси.

Қайтарканман, амин бўлдим
Ебонлик-чун не Ватан,
Ва кўрдимки, Ебон тоғда
Ёнар эди зўр гулхан.

МАРЗИЯ ЭРДОНОВА

ДЕНГИЗЛАРГА БЕРИНГИЗ ТИНЧЛИК

Денгизларга тинчлик керак.
Тинчлик денгизларда бўлмас экан,
ер юзида ҳам ҳеч қачон бўлмайди

(Монн Боргезе)

Денгизим,
томирингда
оққан барча асрлар,
Мангулик ташлаб ўтди,
Ташлаб ўтди буюклик.
Аммо бу кун кўксингда,
Ҳаёт қурир, чирсиллар,
Кўрганинг нима бўлди,
Йигирмаъчи асрдан?
Сен йилларки, дунёнинг
Тинглаб ҳасрат ғамини,
Барисини жимгина ютдинг,
ютаверасан
Ва борингдан тўлдириб,
Юртнинг йўғу камини
Эвазига, денгизим, тинчлик кутаверасан,
Бу уммонлар юз йиллик,
Узоқ умрларини
Бир кунлик озод, эркин
Шиддатга алишганда,
Одамлар, не учун биз қовуштириб қўлларни
Гоҳ нолиймиз,
тинчиймиз
Бўронлар олишганда,
Денгизим,
Сенинг бемор, хаста тўлқинларингда
Озодлигинг чайқалиб,
Эркинг оқаверади,
Ҳамон биз тинглолмаган

сенинг мажруҳ қалбингда
Яна минг бир дардларинг
Уқтин ортаверади.
Аммо бир куни тонгда
Югуриб чиқди нурдек
Жаҳонга Боргезенинг
Қуёшдек ёрқин қалби:
«Одамлар, денгизларга эрклик, озодлик беринг,
Одамлар, дельфинларга берингиз ахир, тинчлик!»
Бугун Никарагуа,
Портларида учмас қуш.
Дельфинлар асраёлмай қолмоқда жонларини.
Бугун қушлар ҳам билар,
Бу қандайин сўз — уруш.
Дельфинлар яхши билар
Сув ости жангларини.
Мен — Қуёш ўлкасининг
Бошда дўппили қизи.
Атлас кўйлаklarимда
Юрагимнинг нақши бор.
Боргезе хитобига
Жўр бўлиб айтар сўзим:
Одамлар, ер юзини қуёш айланар бедор.

БАҲОРГА

Юрак титрар...
Қўллар қалтирар,
Қўзларимга қарама ҳозир!
Унда ёқаяпман битталаб қор тагида қолган
Хазонларни —
Армонларни!
Юрагимга тегма!
Бу — уч фаслни аранг енгган соғинч титроғи...

МАЙСА

Бу — турнанинг оёғидан тўкилган баҳор,
Қуёшнинг мўъжазгина эрка дарахти.
Ундан кулманг, унда ҳам буюк исён бор,
Эртага у адирларга ҳоким бўлади.

БАҲОДИР ИСОМОВ

* * *

Кўнглимда лолалар очилди,
Кўкарди баҳорий майсалар.
Юракка оҳиста санчилди
ҳаётбахш, нурвужуд найзалар...

Кўнглимда яралди дарёлар,
Юксалди эзгулик тоғлари.
Қоплади жизғанақ саҳролар
ўрнини мўъжиза боғлари...

Мен шундай баҳорли, каттарган —
Оламдан каттароқ оламман...
Севгини минг аср ахтарган
ва бирдан йўлиққан одамман...

* * *

Шеърлар ёздим, қанча қоғознинг
кўкрагини куйдирди дардим...
Ўзбекистон — пахтакор қизнинг
қўлларида қотдим, қабардим...

Шеърлар ёздим. Қанча қаламнинг
умри сўнди менинг қўлимда...
Ўзбекистон — деҳқон отамнинг
дарди аримади кўнглимдан...

Шеърлар ёздим қийналиб, қонаб...
Оппоқ қўшиқ бўлиб янградим.
Ўзбекистон, сенсиз, эй онам,
йўқ эканман... Бўлди — англадим...

НОРМУРОД НОРҚУЛ

ДАШТ ОҚШОМИ

Ойдин кеча,
Дил уйғоқ.
Нурлар ича
Йўқ тўймоқ.

Мирзатерак,
Салқини.
Потрағ юрак
Елқини.

Оvloқ гузар
Чорлаб боз:
Тинчим бузар
Айлаб ноз:

Қирлар ойдин,
Қирлар жим.
Қирда қолди
Кўзларим...

Боғда шовул
Излари.
Яйрар овул
Қизлари.

Зовлар — сулув,
Сой — сулув.
Борми уқув,
Ойсулув?

Қўнглим очдим —
Қўнглинга.
Ойни сочдим —
Йўлингга...

ҚАРИМ БАҲРИЕВ

ИЛТИЖО

Руҳим, энди шу саҳар тирил,
кўзим, тоза гулларга қара, —
улар ҳозир байроқдай қизил,
юрагимдай бағри қон, яра.

Руҳим, энди шу тонгда қўлла,
ўтиб кетар бошингдаги ғам,
қара,
ўтиб кетмасдан гуллар,
ўтиб кетмай баргдаги шабнам.
Пок елларни тўйиб симиргин.

Ўтиб кетар дайди шаббода;
кўриб-қолгин,
бир қатим ёғду
бир сен учун ўйнар ҳавода.
...Тўхтаг, гуллар, шуълалар, сабо,
учиб битма, баргдаги шабнам.
Ўтиб кетар, ахир,
сизларга боқиб
йиғлаётган ана шу одам.

АЁЛ

Ана, ўйнаб елади аёл,
мен томонга келади аёл.

Этаклари қилпирар — байроқ —
ерни нурга белади аёл.

Шу бахтиёр тунлар сўнгида
тўлин ойдек тўлади аёл.

Дунёдан ҳам, мендан ҳам рози,
қиқир-қиқир кулади аёл...

Ҳар не ўтса, ўзимдан ўтди, —
ҳаммасини билади аёл.

Ҳали паноҳ бўла олмаган
қўлларимни силади аёл.

Эшиккача шивирлаб чиқди,
ёруғ кунлар тилади аёл.

Ўзим сендан кетаётирман,
энди нима бўлади аёл?!

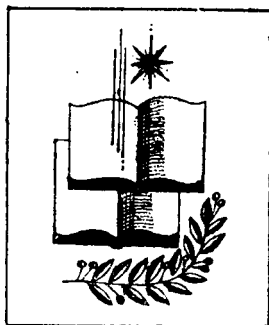
...Мана ёниб битаётиман,
бир балони билади аёл.

Кўзим куяр... Қулоқларимга
қиқир-қиқир кулади аёл.

ХАЗОНРЕЗ

Қип-яланғоч дарахтга қараб
баданингга киради титроқ.
Атроф жимжит,
«Уф» тортсанг, етар,
йўталмаслик учун қаттиқроқ.
Эҳтиёт бўл,
ётар хазонлар,
қулаб ҳаёт тўп-талошида,
шаҳид кетган жўмард ботирнинг
бандаргоҳда ётган лошидай.
Аллақайда қўзғалар исён,
тирилади қасос шукуҳи.
Юз-қўзингга урилар мезон —
жувонмарднинг ўлмаган руҳи.
Қўкрагингда тўлар интиқом,
яшайверсанг, демак, бўлади.
...Тушаётган ҳар учқундан
бўронларнинг ҳиди келади.

БИЗНИНГ КАЛЕНДАРЬ

НИКОЛАЙ ТИХОНОВ

МЕҲРИ ДАРЁ ШОИР

Атоқли совет шоири ва жамоат арбоби Николай Семёнович Тихоновнинг номи адабиёт мухлислари даврасида чуқур ҳурмат билан тилга олинади. Моҳир санъаткор ижод билан бирга тинчликни барқарор қилиш ишига ҳам фаол ҳаракати билан катта ҳисса қўшди. У узоқ йиллар тинчликни ҳимоя қилиш Совет комитетининг раиси ва Жаҳон Тинчлик Кенгашининг аъзоси бўлди. Николай Тихонов ўнлаб мамлакатларга сафар қилиб, шу асосда кўпгина халқлар ҳаётидан бир қатор асарлар ёзди. Шарқ халқларининг асрий армонлари ҳақидаги «Икки оқим» китоби ўз вақтида тинчликнинг қудратли гимнидек янгради. Бу китоб садолари дунё халқлари юрагида ҳамон жарангламоқда.

Даҳшатли жаҳон уруши жангларини оқопларда ўтказган, гражданлар урушида Юденични тор-мор этишда қатнашган Николай Тихонов асримизнинг ўттизинчи йилларидаёқ дунёдаги тинчлик учун курашувчи машҳур адиблар сафидан жой олди.

Николай Тихонов совет кишиларининг Коммунистик партия тарбиялаган энг юсак маънавий фазилатларини, айниқса матонат ва фидокорлик хислатларини куйлашга бутун ижодни бағишлади:

Ясалса шулардан михлар мабодо,
Бундан ҳам мустақкам бўларди дунё.

(Мирмуҳсин таржимиси)

Бу сатрлар Николай Тихоновнинг совет кишилари ҳақидаги юзлаб шеърларига эпиграф бўла олади.

Шоир ижодида Урта Осиё, айниқса Ўзбекистон мавзуси катта ўрин тутган эди. Унинг «Ўзбеклар Вавилони» (Тошкент), «Темур днёри» (Самарқанд) каби очеркларида, «Мироб» ҳикоясида, «Амударё», «Ширчай», «Омоч», «Тошкентдаги чойхона» сингари шеърларида, адабиётимизнинг намояндаларига бағишланган илмий мақола ва портретларида халқимизнинг тарихи, адабиёти, хотин-қизлар озодлиги масаласи янги онг тантанаси билан уйғунликда тасвирланган.

Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ленин ва Давлат мукофотларининг лауреати Николай Семёнович Тихонов туғилганига тўқсон йил тўлди. Шу муносабат билан забардаст ва серқирра ижодкорнинг шеърларидан қилинган таржималарни эътиборингизга ҳавола этяпмиз.

Т У Ш

Туш кўрдим баргларнинг карвонларини,
Заминга урилмиш кўм-кўк товушлар.
Гусса қопламиш боғ осмонларини,
Замин япроқларни аста ҳовучлар.

Майлига у барглар соқов бўлса ҳам —
Жаранглар уйғотди дostonлар каби.
Оддий яшаб ўтди — самимий, хотам,
Юрак сўзларини пичирлаб лаби.

Майли қайта-қайта тушимга кирсин,
Хазонлар сачратиб ложувард учқун.
Дўзахда бўлса ҳам менга буюрсин —
Дўзахга келардим ўша куз учун!

* * *

Барча ҳикоялар айтиб бўлинган,
Заранг тагидами, толлар тагида.
Барча йўллар ўтиб бўлинган,
Излар ўчган ёмғир, қорлар тагида.

Кузги бўрон — бешафқат ҳаёт,
Тўзитиб юборди баргларни.
Фақат ёшдир зангор хотирот,
Мангу яшил ёшлик дардлари!

Рус тилидан
Иўлдош Эшбек таржималари

МУСА ЖАЛИЛ

ҚАҲРАМОН ШОИР ВА ИНСОН

Муса Жалил номи мардлик ва жасорат тимсоли, Ватан ва халққа садоқат ҳамда фидойилик разми бўлиб қолган, Унинг номини эшитган заҳоти, ҳар бир киши иккиланмай матонатли шоирни эслайди. Ҳавас ва изтироб билан ўйлайди. Мардлик ва жасорат уфуриб турган, қатъий ишонч, муҳаббат ва нафрат билан туғилган жанговар шеърлари, бағри кенглиги, самимийлиги билан мафтун қилиб, муҳрланиб қоладиган ҳазил шеърлари (булар ҳам жанговар шеърлардан) уни яна ҳам дилларга яқин қилади.

Муса Жалилнинг ҳаёти ва ижоди билан яқиндан танишган киши унинг иши билан сўзи бир эканлигига қаноат ҳосил қилади. Киши ҳаётида ҳар хил ҳолатлар бўлади, билиб ёки билмай туртинадиди, турли ҳаёлларга бориб, иккиланиб қолади. Муса Жалил бир ғояга, ўша ғоя эса Муса Жалилга шу қадар сингишиб кетганки, уларни бир-бирисиз тасаввур қилиш қийин. Бу жасорат ва ҳалоллик ғоясидир.

«Мен ўлимдан қўрқмайман. Бу қуруқ гап эмас. Агар биз ўлимдан нафратланамиз десак, бу ҳақиқатан ҳам шундай. Жисмоний ўлимдан кейин халқ тушунчасидаги, хотирасидаги иккинчи ҳаёт бор. Агар, мен, тирик пайтимда бирор муҳим, ўлмас иш қилолган бўлсам, демак, бу билан ўзимга «иккинчи ҳаёт» ҳуқуқини яратганман. Яшашнинг маъноси шунда эмасми?» — деб ёзган шоир, 1942 йилда жангга кетиш олдидан хотини ва қизига,

Бу қадар пок ва иродали одамни фақат эртагу дostonлардаги афсонавий қаҳрамонларга қиёслаш мумкиндай туюлади, менга. Ҳар томонлама ибрат олишга арзийдиган тақдир, У шундай, тақлид қилса, ибрат олса арзигулик Инсон. Фақатгина Инсон эмас, шундай Шоир ҳамдир. Унинг тақдирида Қаҳрамон Шоир билан Қаҳрамон Инсон тушунчалари бирлашиб кетган.

Жасур бўлгин, дўстим, сўнггига қадар,
Ишон ўзингга.
Мардона юраклар кўкракда жўшар,
Қайтма изингга.
Чуқур ўрган ўлим илмини,
Даҳшатлими сен учун ўлим?
Тўсгил қора истакларингнинг
Идрокингга боргувчи йўлин.
Қизиғи йўқ: юзинг қанақа,
Моҳияти ёруғ бўлсин ул,
Инсон бўлгил сўнгги дамгача,
Қалби юксак бўл.

ОЗОДЛИҚ

Уйқу кўзларимни юмган чоғда ҳам,
Чорлаган чоғда ҳам мени тонготар,
Ҳаётимда недир туюлади кам,
Нимадир жуда ҳам етмас мухтасар.

Қўлим, оёғим бор — бари гўё бут,
Вужудим, жоним бор — ҳаммаси ҳозир.
Фақат озодлик йўқ! Шунда ҳамма гап!
Фақат тутқунликда яшамоқ оғир.

Қамоқда сўзинг ҳам қотиб қолганда,
Вужудингда жон йўқ — олганлар уни.
Нима қизиғи бор ахир, оламда
Ўликлигинг ва ё тириклигингнинг.

Оёқсиздай бўлсам, ундан не фойда,
Оёғим бор, аммо юра олмасам.
Қадам қўёлмасам майлим бор жойда,
Бемалол қўшиғим айта олмасам.

Мен ота-онасиз ўсдим, шунда ҳам
Ўзни ҳис қилмадим ғариб ва етим.
Аммо ҳаммасидан юз бор муҳтарам
Азиз диёримни йўқотиб қўйдим.

Душманлар юртида мен бир қул, тутқун,
Ватансиз ва эрксиз — ғариб қисматим.
Бари бир ёв учун исёнчима мен,
Бетонга қамалган менинг ҳаётим.

Эркинлигим менинг, эй олтин ёзуғ,
Сен қуш каби учиб кетдинг мангуга.
Олиб кетсанг эди мени, учар чоғ,
Шунда бирдан ўлиб кетмадим нега?

Изҳор қилиб бўлмас барча аламини,
Қайтмас озодлигим, барча дардини.
Эрк қадрин билмасдим эркинликда мен,
Тутқунликда билдим эркиннинг қадрини!

Зулмат қасрин яксон қилиб аланга,
Агар мени бунда топсалар омон.
Эрк, озодлик учун муқаддас жангга
Қолган ҳаётимни бераман тамом.

Маъруф Жалил таржималари

САМАД ВУРҒУН

УЛУҒ ОЗАРБАЙЖОН ШОИРИ

Қўпмиллатли совет адабиётига тамал тоши қўйган ижодкорлардан бири, машҳур озарбайжон шоири Самад Вурғун ҳаёт бўлганида, саксон ёшга тўларди. Шоирга бундай узоқ умр насиб этмади, у бор-йўғи эллик йилга яқин яшади, холос. Аммо нисбатан шу қисқа умрда ҳам Вурғун катта ишлар қилишга улгурди: йигирматача шеърӣй китоби босилди, «Муғон», «Занжининг орзулари», «Лениннинг китоби», «Бокунинг достони», «Йигирма олтилар», «Қомсомолнома» сингари ўнлаб достонлар, «Воқиф», «Хонлар», «Фарҳод ва Ширин», «Инсон» каби ажойиб драматик асарлар яратди, ижоддан ташқари, ижтимоӣ ҳаётга фаол аралашиб, давлат арбоби даражасига кўтарилди.

Мана, қарӣб ўттиз йилдирки, Самад Вурғун орамизда йўқ. Бироқ, унинг асарлари ҳамон ўз маърифӣй хизматини ўтамоқда. Фасллар, йиллар ўтгани сари, улар янада жозибалироқ, янада замонавийроқ туюлиб, кишини ҳаяжонга солмоқда, мафтун этмоқда.

Бунинг сабаби нима?

Аввало, Самад Вурғун Октябрь инқилоби туфайли ўз эркини топган, бахтли келажакка умидланган йўқсил халқ билан бирга ўсди, вояга етди. У азамат халқнинг ҳар бир азми бунёдкор меҳнатидан ҳайратга тушди ва ҳайрати буюк ифтихорга айланди.

Вурғун асарларининг боқийлигига иккинчи сабаб, улар ўта халқчил, уларни озар халқи анъаналари, классик адабиётидан, халқ оғзаки ижоди ва миллий мусиқадан айри ҳолда тасаввур қилиб бўлмайди.

Адиб асарларига барҳаётлик берган учинчи омил эса эътиқод бутунлиги ва шу эътиқод йўлида валломатларга ҳос фидойиликдир. Самад Вурғун ижодини бошдан-охир, сафарбарлик қўшиғи, десак хато бўлмайди. Улмас ижодкор ўзи яратган асарларининг деярли барчасида инсонни фаол яшашга чақиради.

Бир сўз билан айтганда, Вурғун бугунги кунда ҳам ўз асарлари билан курашларнинг олдинги сафида. У, ўзи башорат қилиб айтганидек, ёруғ келажакни яратиш ишига ҳамон ҳисса қўшмоқда...

СУЗНИНГ ШУҲРАТИ

Қанотлан жаҳду шавқ бирлан, поёнсиз кўк сенга тордир.
Гул юзли бир саҳардирсан, қучоғингда баҳор бордир.
Сенинг хуснинг ҳам, ишқинг ҳам яралгандир

ҳақиқатдан,

Юрак тўймас, хаёл тонмас муқаддас бир тариқатдан.
Рубобинг кўп эрур нозик... минг олам бор таронангда,
Отинг «сўздир», ўзинг инсон, минг маънолар

кошонангда.

Шуурлар дарс олар ҳар он сенинг ўткир камолингдан,
Шафақлар, шуълалар сочинг ҳаётга кун —

жамолингдан.

Не маъно инкишоф этма, кўнгил яйрар бу маънодан,
Жаҳонга шуҳратинг кетган... дегил, сен қайси

маъводан?

Сенинг фаҳринг, камолингни замон-у қўллар

чеклолмас

Ширин ҳис, хушхабар — сенсиз кўнгилга ҳеч қувонч

солмас

Ўзинг тўй-маърака фаҳри, тирик ҳар қалбга зийнатсан
Амаллар, орзулар ўғли, жаҳон кез, сен фазилатсан.
Кўнгиллар мулки юртингдир... минг ошно, ҳамдамин

бордир

Ўчиб толмас қанотингда учар бир оламинг бордир,
Ажаб маъноки ҳад билмас, қанотинг қоқ шу қудратда
Камолинг инжулар сочсин, гапир ҳар ерда ҳикматдан
Сенинг куч- қудратинг бирлан яралгай ўтли дostonлар
Сенинг сайёр хаёлингда кезар дунёни инсонлар.
Сенинг бағрингда топмиш аҳли донишлар чироқ ишқи
Сенинг бағрингда тин олгай сафо ишқи, фироқ ишқи
Сенга шуҳрат эрур йўлдош, бу маъно ҳеч бекор

бўлмас

Ахир, гулсиз ҳаёт йўқдир саодатсиз баҳор бўлмас.

Шеър у санъат азал бошдан сенинг хуснингга

йўғрилган

Замоннинг сири, ғавғоси азал бағрингга муҳр урган.

Сен эй «Сўз» номли шоҳ неъмат, туганмас бир

ҳазинанг бор

Бошингдан минг бўрон ўтди, ўтиб давронки юз такрор
Фақат сенсиз на гулшан, на бир япроқ кўкармишдир
На ишқининг лозоридан бирор ким лола термишдир
Гўзаллар, турфа жононлар дудоғида гул очдинг сан,
Кўнгиллар маст бўлиб қолди сенинг мафтункор

атрингдан

Кишилар соз-у суҳбатга, қувонч, улфатга ҳамдамлар,
Еқимли, яхши бир гапдан кетар дардлар, қочар

гамлар.

Бўёқсиз, танги, «аммосиз», тирик сўз доимо ҳақдир.
Сўзинг ўтмасми бир ерда, буюклик шу — гапирмай тур.
Оқиллар мажлисидан қолма ҳеч, файз ол сўз-у

суҳбатдан,

Жаҳолат даврасига кирмагил, кечгил бу улфатдан.

Ноҳақ сўз ёндира қалбни, фақат ҳақ сўз тешар

тошни,

Ёмон сўз қайнатар қонни, йўқотгай дўст-у сирдошни.

Фалокатга олиб боргай риёлар ҳамда бўҳтонлар,

Риё сўздан ҳаёт қургай ҳаёсиз, бевурд инсонлар.

Яхши сўз, қаҳрамонлардек сенинг ўз шуҳратинг

бордир,

Отинг доҳийлар оғзида ҳужумсиз марралар олди.

Сенинг поёни йўқ бағрингда шунча лашкаринг мўлки,

Бутун олам қўшин тортса ололмайдир сенинг мулкинг.

Қиличдан, найзадан кескир, замондан, ўқдан ўткирсан,

Бугун ҳар нашъага ҳамдам эрта дардлига етурсан.

Ҳамма қонун раъйи ҳукми ёзилган сўзда, бир хатда:

«Адолат — хоҳишинг, жонни олсанг, ол ҳаққа ҳурматда.

Ҳақиқат — гулдек нозиксан, фақат синмас ироданг бор.

Қамолот — бир қуёшсанки, жамолингда шафақ такрор.

Муҳаббат — сен умр кўрки, тониш сендан жиноятдир.

Гўзаллик — жонли бир санъат, азалдан кунга

зейнатдир.

Саодат — жилвагарсан кўп, муқаддас бир пари-пайкар.

Ватан — номус-у виждондир, камолингда олур сайқал.

Ватан бағрида ўсгандир амаллар, орзулар шаксиз,

Ватансиз, юртсиз инсонлар яшар оламда маслаксиз!»

Бу сўзлардир менинг онгим, бу маънолар баҳоримдир,

Бу эҳтирос, бу шеърият менинг бир лолазоримдир.

Бутун олам чечак терсин, фараҳ топсин бу гўлшандан,

Замон-у қоннот ҳусни, таронаси яшар манда!

Ёз, эй Вурғунки, ҳар шеърингу сатринг ёдгор бўлсин,

Мен ўлсам менинг ишқим Ватанда барқарор бўлсин.

Озарбайжончадан *Раззоқ Абдурашид* таржимаси

ИСИҚАВА ТАКУБОҚУ

ДЕНГИЗ ЯПРОҚЛАРИ

Япон шеърляти жаҳон адабиёти хазинасининг дурдоналаридан биродир. Бу шеърят ёғиб турган ёмғирга, тиниқ осмон сокинлигига, сунбула нафасига, баҳорнинг илк майсасига, япроқдаги шабнамга, ибтидой одам қояга чизган расмларга оҳангдош. Япон шеъри (хайку, танка) шоир кайфияти замирида қурилади. Уқувчи мана шу кайфиятга чулғанмай туриб, шеърнинг қудратини, сеҳрини сезиши қийин. Бу шеърларни мутолаа қилиш учун тасаввурни ишга солиш лозим. Бор-йўғи уч ёки беш сатрга қурилган шеър замирига жуда кўп воқеалар, таассуротлар яширинади. Масалан, Токараи Қикакунинг қуйидаги хайкусига назара ташлайлик:

Ухлаб ётар хизматкор тонгда
Қўмилиб гул япроқларига —
Мен уни кечирдим.

Шоир хизматкор ухлаб қолгандан хурсанд. Ахир, у ҳали тўкилган гул япроқлари супуриб олишга улгурилмаган боғни тўйиб томоша қилиш бахтига эга. Шарҳчилардан бири бу шеърдаги ҳолатга бўлган олти муносабатни белгилашга уринади: «1. Хизматкор ухлаб қолибди. Нима деган гап бу?! 2. Қара, сакура гуллари тўкилмоқда. 3. Наҳотки, бу гўзалликдан лаззат олмай ухлаш мумкин бўлса. Уни тезроқ уйғотиш керак. 4. Яхшиси уйғотмайман, уйғотсам ухлаб қолгани учун кечирим сўраб, тура солиб боғни супура бошлайди. 5. Қўйинг, ухлайверсин. 6. Балки у менинг бу ўйларимни олдиндан билгани учун ҳам бемалол ухлаб ётгандир? Мен унинг уddaбуронлигини билмаган эканман!» Ахир, бу ушлик ҳикоя эмасми?

Тугилганига 100 йил тўлиши муносабати билан тақдим этилаётган Исиқава Такубокунинг шеърларини ўқиш учун юқоридаги мисолни келтирдим. Шеърят сирини англаш, уни англашга уриниш дунёдаги энг ёқимли лаззатлардандир.

Японияда Такубокунни жуда севишади. Мамлакатда шоир шеърларига қўйилган юзлаб ёдгорликлар мавжуд.

Шоирнинг «Интилиш» деб аталган илк китоби япон шеърлятига янги овоз, кучли шахс кириб келганидан дарак берди. Иккин-

чи тўплами — «Бир кафт қум» эса япон шеърятининг гултожи бўлди. Анъанавий танканинг мавзу доирасини кенгайтирган Такубоку ўз шеърий битикларида инсон ҳаётининг буюк манзараларини яратди. Бу манзаралар баъзан оний кайфият билан чегаралансада, уларнинг замирида бутун бир инсон умрининг ҳасратлари, ҳайратлари ётади.

Оғир касаллик шоир умрини эрта хазон қилди. У йигирма етти ёшида вафот этди. Унинг қабртошига дўстлари томонидан ушбу сатрлар битилган:

Ҳар дақиқа тайёрман
Ўз ўрнимдан туришга
Ва ёв билан курашга,

* * *

Шарқий уммон сувлари ювган
Оролнинг оқ қумли
Қирғоғи аро
Митти қисқичбақа билан ўйнаймаң,
Сидирмасдан кўзёшларимни.

* * *

Улкан денгиз қаршисида
Турибман ёлғиз —
Неча кунки,
Мен уйимдан чиқиб кетаман
Томоғимга тиқилса йиғи.

* * *

Улкан дарахт танасига
Қулоғим босиб,
Жуда узоқ
Сидирдим
Тошдек пўстлоғини.

* * *

«Шунн деб,
Жон бермоқ?»

«Шуни деб,
Яшаш?»
Етар, тугат, тугат бу баҳсни.

* * *

Ярим тунда
Бекатга бир одам келди,
Уриндиққа ўтирди
Кейин бирдан сакраб туриб, чопиб кетди...
Бошьяланг эди у.

* * *

Ухлаётиб
Юрагимни қийнадим роса.
У ҳамон ишонар:
«Эртага, албатта яхши кунлар келар,
Эртага, албатта...»

* * *

Қизчам ишонади,
Мен нима ёзсам,
Барчаси
Албатта,
Босилиб чиқар.

* * *

«Энди мен
Қалбингни англадим, болам!»
Деди менга онам.
У тушимга кириб келди-ю,
Йиғлаб-йиғлаб кейин тарк этди.

* * *

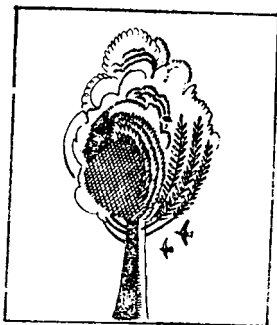
Нималар келди ўйига?!
Қўғирчоғин
Бир четга қўйиб,
Қизчам ўтириб
Олди ёнимга.

* * *

Қизчамни уришдим.
Ухлаб қолди
Қўзёшлари қуримасдан
Оғзини ярим очиб.
Унинг ёноқларин секин силадим.

Хуришд Даврон таржималари

ЁШЛИК ОРЗУЛАРИ

ОЛЛОЁР БЕГАЛИЕВ

ТАБАРРУҚ АРҒУВОНЛАР СОЯСИДА

...истеъдодлар, қайда манбангиз?!

Евгений Евтушенко

Эътибор берган бўлсангиз, қиш қаттиқ келмаган йилларда жийда дарахти баргларини деярли тўкмайди. Қиш бўйи совуқ шамолларда байтулхазондан омон қолиб, қоғоздай шилдираб турган қовжироқ япроқлар кўзга ёд бўлиб қолади. Баҳор келган кунлар бу жонсиз япроқлар остидан янги куртаклар кўклайди. Бу япроқларнинг ранги оч яшилга монанд бўлганидан уларни бултурги барглардан бир қарашда фарқлаш қийин: гўё жийда ҳамон ўзининг ўша-ўша даври ўтган япроқлари билан кун кўраётгандай; гўё бутун борлиқни ўз ташрифи билан яшартирган баҳор бу дарахтни четлаб ўтгандай. Лекин бизни бу ёлғон тасаввурдан бир тонг димоққа урилган жийда гулларининг беқиёс бўйлари қутқариб қолади: «Жийда тирик! У яшаяпти», деб юборамиз беихтиёр.

Адабиёт, хусусан, шеърят ҳам худди шу кумуш япроқли жийданинг ўзи: унинг ҳам бағрида кечаётган ўзгаришларни йироқдан туриб кузатиб бўлмайди, яқин-

роқ келиш, иложи бўлса, шу жараёнларнинг ичида бўлиш керак.

Республика ёш ижодкорларининг IV семинар-кеңаши кунларида Дўрмондаги Ёзувчилар боғи; айниқса, адабиётимиз оқсоқолларининг суҳбатлари гувоҳи бўлган азим қўш арғувон сояси жуда гавжум бўлди. Бу арғувонлар кўпчилигимизга бахш этган бир сурур ҳақида гап аввалида тўхталиб ўтмоқ керак. Шу пайтгача «булбуллар сайроғи»ни шеърга солиб юрган биз ёшларга чинакам булбул хонишини илк марта эшитиш шу арғувонлар остида ўтказилган оқшомларда насиб бўлди. Гўё арғувонларнинг бутуқларига Ўзбекистоннинг жами булбуллари жам бўлишиб басма-басига сайрашаётгандай. Сунбуланинг салқин кечалари ўрнига қуёшли кундузлар келар экан, арғувонлар остига шеърятнинг каттаю кичик шайдолари тўпланардилар. Бу даврада ўқилган ҳар бир шеър ўзига хос «булбул навоси» эмасми? Навоий областидан келган Ҳалима Аҳмедова:

«Кўзингнинг ялдодек тунлари бордир,
Соғинчнинг дор бўлган кунлари бордир,
Қошинг қиличининг хунлари бордир
Қалбим яросида» —

деб бошлаб берган мушоирани Дилором Исмоилова, Зебо Мирзаева халқ оҳангидаги «Кўзларингни тилаб олардим», «Омон ёр» каби шеърлари билан давом эттирдилар. Айниқса, Жуманазар Юсуповнинг «Синглим Дурпошшага» деб номланган шеъри бу ердагиларни бепарво қолдирмади:

Прометей — нажот маъбуди —
ўқдай учиб чиқар
зулмат қаъридан.
Бедодлик бу, ахир,
худолар
аяшса оловни
бандаларидан.
Прометей —
нажот маъбуди.
Мен-чи —
оддий одам
ўз сўзимни дей:
Кўплар четлаб ўтган
хонамга

гул ушлаб кирган қиз —
Прометей!

Юқорида келтирилган бу икки намуна семинар-кен-гашга машқларини келтирган ёш шоирларнинг халқ оғзаки ижоди оҳангларига, образларига ижодий ёндашиш ва янги шакллар устида изланиш, метафоралар билан фикрлаш йўлида ижод қилишга интилиши борлигини кўрсатди. Бундай ҳолни Абдулла Қўшбоқ, Машъал Хушвақт, Фахриёр каби қаламкашларнинг машқларида кузатиш мумкин.

Абдулла Қўшбоқ «Қирққиз тошлари» номли шеърида халқ орасида кенг тарқалган афсонани қаламга олар экан, юрт тупроғини ғаним топтаган лаҳзаларда:

«...қўрқоқлар фош бўлади —
Шундайларга кунинг қолса
Қизларинг тош бўлади» —

леб қиссадан ҳисса чиқаради. Тўғри, Абдуллага ҳам, худди шу йўлда озми-кўпми натижага эришган Туроб Юсупов, Зебо Мирзаевага ҳам халқ оғзаки ижодининг шаффоф булоғи, унинг сирли оҳанглари бутун умрга ва ундан кейинги умрга ҳам етгулик «ҳаёт суви» бўлмоғи мумкин. Лекин бунда ижодкор шахснинг фантазияси, ички кечинмалари асос бўлмас экан, бундай ижодга «косиблик» тамғаси хавф солиши, охир-оқибатда афсонадаги «қирққизлар қисмати» улар яратадиган шеърлар қисматига айланиши мумкин экани ҳам эътироф этилди.

Машъал Хушвақт ва Фахриёр, Одил Икромов ва Улмас Хусайн метафоралар ёрдамида лирик қаҳрамон образини чизишга интилишлари билан манзур бўлдилар. Машъалнинг «Норозилиқ» шеърида фавқулодда кўрқувдан қинидан чиққан юрак қиндан чиққан шамширға менгзанилади:

Ваҳима босганда,
Қўрқув босганда,
Бирдан юрагинг қинидан чиқар.
Юрагинг қинидан чиққанда
Нега Ваҳиманинг боши кесилмас,
Қўрқув тирик қолар нимага?!

Машъал «Норозилиқ» шеърида инсон ҳолатининг

бир чеккасини ёритса, «Халқаро аҳвол» сарлавҳали шеърида бутун ер юзининг бугунги ҳаётини қаламга олади:

Утса-да кунимиз хушвақт, беғубор,
Бу осмон бўлса ҳам боладек тоза,
Буваларда қаттиқ хавотирлик бор,
Эналар бир чуқур қайғуда.
Оталар нотинчдир, денгиздай нотинч,
Безовта жуда ҳам оналар:
Қўллари мушт бўлиб тугилган
Тугилар бу ерда болалар.

Семинар-кенгашда, шунингдек, Саидбурхон Қодиров, Холмат Ҳасанов, Мамадиёр Хушматов, Нодира Афоқова каби қаламкашларнинг машқлари ҳам дуруст баҳо олганини таъкидлаш керак. Бундай пайтда беихтиёр: «Инсонда ҳайрат қуввати қанча наҳот у ҳеч қачон тугамайди?» деб ўйлаб қоласиз. Худди рангин мусиқа сингари бу қаламкашларнинг ҳар бир ажойиб шеърига мос рангин ҳайрат билан жавоб бериб турган даврага боқиб, шеърият ҳам, ундан ҳайратланиш ҳам умрбоқий эканига ишониб кетасиз.

Семинар-кенгашда фақат порлоқ ранглар ҳоким бўлди, дейиш бугунги ёшлар яратаётган шеъриятнинг ўзига яраша муаммоларини атай кўрмаслик бўлади, албатта. Муҳокамалар мобайнида қаламкашларнинг машқлари китобийликдан, тақлид ва такрордан ҳоли эмаслиги равшан кўринди. Зиёвиддин Мансуров «Муҳаббат» шеърида бутун-бутун мисраларни Абдулла Ориповнинг шу сарлавҳали шеъри таъсирида ёзган ва тақлиднинг энг ибтидоий усулига йўл қўйган. Абдулла Ориповнинг:

«Ҳаёт мендан аямади неъматларини,
Не истасам берди доим, ҳеч бир тонмайман»,

мисралари билан З. Мансуровнинг ушбу:

«Бахт мени сийлади, толеим кулди,
Не истасам, шу он муҳайё бўлди»,

сатрларини солиштириб ўтирмаса ҳам бўлади. Бу-ку майли: муҳаббатни «сурмаган давроним сенсан», де-

йиш муқаддас туйғуга жўн муносабатнинг ўзи эмасми, ахир?

Муҳокамалардаги қатор машқларнинг ягона «пафоси» ватанга муҳаббат изҳори. Лекин бунда ҳам бир қаламкаш бошқасидан, бир шеър эса бошқа бир шеърдан ўзининг «ягона нусха»даги муҳаббати билан ажралиб турмас экан, шеър умумий гаплардан иборат бўлиб қолаверади. Рўзи Йўлдошевнинг муҳокамага келтирган ҳар уч шеърдан биттаси бунга мисолдир. Мана, унинг бир неча машқларининг сўнгги мисралари:

...Муҳаббатим осмонлар қадар
Она юртим, азиз элимга.

Севолмадим ҳали ҳеч кимни
Ватанимни севганимчалик.

...Мен севаман жонимдан ортиқ
Она юртим — Ўзбекистонни.

...Хаёлимда кечади бир он
Ватан — Она, қанча севсак оз.

...Бошқа юртда яшамоқ бекор,
Она юртим — Ўзбекистоним.

...Ватанга жонимни садқа этаман,
Донмо бор бўлсин ҳур Ўзбекистон!

Бундай машқлар биргина Р. Йўлдошевнинг эмас, Аъзам Арафа, Мамарайим Кенжаев, Али Ниёз каби қаламкашларнинг туркум шеърларида ҳам анчагина. Тўғри адабиётни кўпчилик яратади. Лекин семинар-кенгашнинг мақсади ёшлардан дуэт, трио ёки хор коллективи яратиш эмас: «Куйла фақат ўз созинг билан, қурбақадек бўлса ҳам ҳатто» (С. Есенин).

Роза Шокированинг бир қанча машқлари, хусусан, «Дейдиларки...» деб бошланувчи шеърдаги фикрнинг ғализ ва парокандалиги чидаб бўлмасдир:

Дейдиларки, сўзласам ҳар гал
Ҳаяжондан титрармиш лабим.
Шеър ёзсам ё ўқисам ғазал
Тортилармиш тордай асабим. (!)
Бундан шодман ва сен ҳам қувон

Эй, ҳаётим мангу ҳамроҳи.
Менинг қаби оташларда ён
Майли, ҳатто куйдирсанг гоҳи. (!)
Фақат сен қўрқ бир кун дафъатан
Тошдай ҳиссиз қотса юрагим.
У кун ҳаёт, ёшлик ва ҳатто...
Бўлмай қолар сенинг керагинг...

Ахир, ўз юрагининг «ҳиссиз қотиши» ўзгадан кўра юракнинг эгасига муҳим эмасми?!

Юқорида кўриб ўтилган барча қусурларнинг манбаси ушбу қаламкашлар ижоднинг асл моҳиятини тушунмаганликларида холос. Бу эса, ўз навбатида, қаламкашнинг ҳар сатрда ўзини-ўзи рад этишига, сўзларни йиғиб-сочиш билан овора бўлишига олиб келади.

Нур ва соя, кун ва тун кураши бўлганидек, муҳокамаларда бир қанча муаммолар атрофида рўй берган қизгин баҳслар бошловчи ижодкорларга бевосита сабоқ бўлди. Экспериментларга интилиш кераклиги (У. Азиев), эксперимент нафақат ижодда, балки ҳаётнинг ўзидалиги, ҳар бир инсон боласининг туғилишдан умрининг сўнгигача яшаган ҳаёти эксперимент эканлиги (М. Солиҳ) тўғрисида анча мунозаралар бўлди. Баҳсларнинг бошланишларида сомеъларча ўтирган ёш қаламкашлар бора-бора ўзлари ҳам мунозарага кириша бошлашди. Хусусан «қўшигим бор, қўшигим», деб ўн марта такрорлагандан кўра, ўша қўшиқнинг ўзини айтиш ҳақида, энг ачинарлиси, қирқдан ортиқ қаламкашларнинг машқлари орасида бирорта ҳам ғазалнинг йўқлиги, муҳокамалар бамисоли «югуриб кетаётган кишиларнинг» ўзаро фикр алмашишларига ўхшаб қолганлиги ва бундай «тезлик» анчагина қаламкашларнинг машқларини муфассал таҳлилдан «асраб» қолганлиги семинар-кенгаш қатнашчилари томонидан айтилди.

Семинар-кенгашга ёш қаламкашларгина эмас, вақтли матбуот органларининг адабиёт ва санъат бўлимлари, нашриётлар ходимлари ҳам катта мақсадлар билан қатнашган эдилар. Зеро семинар-кенгаш ҳам ўзига хос бозор — ҳар ким, ўз «маҳсулоти»ни кўргазмага қўяди, «харидор» эса чертиб-чертиб ўзига ёққанини «сотиб олиши» мумкин. Афтидан, биринчи марта қатнашаётганлари учун бўлса керак, семинар-кенгашга келган қаламкашлар ўзларининг бир-икки нухадан иборат машқларини келтиришган, холос. Муҳокамага

қўйиладиган тўпلامдан эса бирор-бир намуна олиб бера олмагани учун, матбуот ходимлари кўп ҳолда «борига барака» қилиб, талаблари даражасида бўлмаган машқлар билан қаноатланишларига тўғри келди.

Бари бир, минг шукрлар бўлсинки, бу семинар-кеңаш сўнгиси эмас, тарихи «минг асрлар ичра пинҳон» халқимиз ўз бағридан янги-янги истеъдодларни вояга етказди. Уларнинг ҳар бири эса улкан ўзбек адабиётига ўз улушларини олиб келаверадилар. Ижоднинг, ижодкорликнинг машаққат ва азоб тўла ширин қийноғини ўзларининг янги нафаслари билан бойтаверадилар. Ижодкор дегани «яратувчи» деганидир. Бу ном эса ижодкор адабиётни ўз кунига эмас, ўз кунларини адабиётга бахш этгандагина бор қудратини намойиш этишини унутмаса бўлгани...

Мана, Дўрмондаги Ёзувчилар боғининг табаррук арғувонлари булбулларини иссиқ ўлкаларга кузатиб қолди. Бу арғувонлар соясида ўтган беш кунлик мушоира қатнашчилари республикамизнинг турли тарафларига тарқаб кетдилар. Хайрлашув олдидан юракни босган маъюслик каби, энди кўҳна арғувонлар ҳам жиндай маъюс сукутга чўмган. Лекин бу маъюслик узоққа чўзилмайди, кетган булбулларнинг қайтишига ишонади кекса меҳрибон дарахтлар.

БАҲРОМ РЎЗИ МУҲАММАД

* * *

Худди думли комета каби бир фикр мия қаватлари ичидан «йилт» этиб ўтиб кетди. Ҳатто шаклланишга улгурмаган бу Фикрни воқеалари бир-бири ичига кириб кетган тарқоқ тушнинг каттароқ бўлаги-га ўхшатаман баъзан. Бу фақат эсимда қолган белгилардан биттаси, холос. Мияга чўғланиб тўшиб, сўнгги қаватига етмай ёниб битган Фикр, яхшиямки, оз умр кўрди, акс ҳолда шеър ичига тушиб улғайганида борми, қўшниларини — катта-кичик сўзларни ёқиб юбориб култепада фақат битта ўзи яшарди.

* * *

У куй пайдо бўлганидан сўнг саҳнага — дунёга келди. Бирдан... куй туссиз сувга, раққоса унда сузаётган балиқчага айланиб қолди. Энди у сув ичида ҳаракатланаяпти. Қўллари билан мовий шарчаларни ушлаб-ушлаб қўяди. (Қўшиқ мисраларидаги сўзлар — шарчалар.) Шунда залдагилар «даъфатан йиқилиб тушмасайди» деган хавотирда юрак ҳовучлаб турадилар. Аммо балиқнинг сув ичида йиқилганини ҳеч ким кўрмаган. Сув унинг ҳаракатларига ўз майинлиги билан тегинади. Залдагилар бу шаффофликка қарсақлар билан тош отадилар, бу манзара шундай, вақти-вақти билан бўлиниб-бўлиниб туради. Бир оздан сўнг балиқ хаёлигача сувга ғарқ бўлади. Бирдан сув саҳнани тарк этади ва залдагилар димиқа бошлаётганликларини илғаб қоладилар.

Одам ҳеч қачон гулга айланмасин, дедим
тарих китобини ёпаётиб. «Одам худди
гул каби ўсди, худди гул каби ўз
бўй-бастини сир сақлаб ер
бағирлаб ўсди. Унинг бошини гул каби
узиб ташлардилар, шундан чўчиди у».
Бу думалоқ гулни тилла баркашга
солиб келтирдилар. Ҳукмдор уни тўй-
гунча ҳидлади ва ғунчаларни шундай
йирик гулларга айланишини кута бошлади.

УИЛАБ ТОПИЛГАН ДАҚИҚА

I

Одатдаги кун таслим бўлмади
фақат тонгни ишғол этдилар
тонг кучсиз эди Бўйсунди
вақтни кўрсатмади соат миллари
Шунда саросима бошланиб кетди
тонг деса тонг эмас, тун деса тун эмас,
кун деса кун эмас ғалати сония
ҳаммани қўрқитди мангулик бўлиб,
Ҳарна чарчоқ енгди исёнкорларни
ўзоқ давом этмади ҳарна телбалик.

II

Оддий дақиқа десам бу хато,
Тунга ўхшаш тонг десам оддий гап,
У олма эди дейман,
занглаб қолаверди битта тишлангач.
Нақ кўкрагингга қадалиб
Оғриқсиз шарпасиз қатл этгувчи
сеҳрли ханжар десам муболағадир.

* * *

- Бунча имиллайсан, тошбақа?
- Мени тушунардинг тошдан ясалсанг.
- Қайга элтяпсан бу тошни?
- Билмайман,
билмаганим учун элтяпман уни.

* * *

Изғирин изғийди,
юпқа муз билан қопланган сўқмоқ,
чол эгилиб шох-шабба терар,
гулханни суғурар қор орасидан.
Теваракни яширар туман.
Бирпасдан сўнг
тумандан баландроқда
чол сингари уҳ тортар мўри.

* * *

На яхшилик қилди ва на ёмонлик,
Қўйдек юввош —
қўй оғзидан бир чўп олди у.
Етмиш йил туш кўрди,
етмиш йил!
Буни қаҳрамонлик деса бўлади.

* * *

Иш битмайди шивирлаш билан
бақирмоқни ўрганмоқ маъқул.
Хивич ясаб аччиқ сўзлардан
қулоқни савала, руҳни савала...
Жондан тўйиб мажбур бўласан
хўроз каби хурпаймоққа сен —
одамларни уйғотмоқ учун
хўроз бўлмоқ керак баъзида.
Ичкарида кутади сени
курсега парчинлаб қўйилган одам,
кўксингда жимгина уйқуга кетар
эшикни очишга етмаган журъат.

* * *

Тўлқинни соғинтирар бу фасл.
Суюқ кулбасида ойнинг
учратмайсан совуқ шуълани.
Фақат ой ўрнига кўзингни олар
ярқираган балиқлар қабри.

УЛМАС ҲУСАЙН

САРАТОН

Умридан бўлиб шодон
Тилларанг либосида,
Утиб кетди саратон
Буғдойлар орасидан.

Қовунлар, зардоллар
Уни ёдга солар бот.
Халқимизда бир гап бор
Яхшидан қолади от.

У қолдирганди тоза
Қўйлагини буғдойга,
Ҳароратини эса
Мен ичаётган чойга.

Э С Л А Ш

Нигоҳимда юзларинг чизсам
Ҳимояга чиқади йиллар.
Болалигим, сўзларинг йиғсам
Юксаларди чўққилар қадар.

Боз устига шод эдинг чунон,
Бўғотдаги қўшдаин қувноқ.
Малла сигир билан, болажон,
Йиғар эдинг қувонч ва қаймоқ.

Кенг яйловлар манзарасида
Бу кун писанд қилмай сўқмоқни
Кетаётиб учратиб қолдим
Тўполончи жажжи улоқни.

Болалигинг бўлмасин унут
Танигандан сўнг ҳам эсингни.
Шўхликларим эслаб кулар тут
Буриштириб қари юзини.

* * *

Тун оҳиста бўлди ғойиб,
Яқинлашгач дарахтлар.
Ниманидир сезиб қолиб
Ҳура бошлади итлар.

Уйнар эди қир устида
Гугурт чақиб бир юлдуз.
Нечун мунча ўчсан ўтга
Дея унга тиксам кўз...

Қўтарилди тоғ ортидан
Қизғиш-қирмиз аланга.
Томиримда қон кетидан
Нур югурди танамга.

Тонг отарди...
О, бирам соз,
Кузатардим ёнбошлаб.
Қичқирди-ку бабақ хўроз
Қип-қизил чўғни тишлаб.

НОДИРА АФОҚОВА

УЛУҒБЕКНИНГ РАҚИБЛАРИГА ДЕГАНИ

Билмайсиз девордан нарида
Қаттакон осмоннинг борлигин.
Билмайсиз, шу осмон бағрида
Гулдирак яшайди, бор чақин.

Қасрга сирмадим, қалбимда
Бир осмон юлдузлар бор, ахир!
Фарзандим эмас, йўқ, қабримда
Шу осмон ёш тукар шўр, тахир.

Мен-ку ҳеч ўлмасман ва лекин
Қалбимни қиймалар аламлар:
Замин ҳеч сизларга қолмасин,
Осмони шифт бўлган одамлар!

БАҲОРДА

Ҳеч бўлмаса ям-яшил, бўлиқ
Далаларда сўйлама ёлғон —
Ҳали норасида гўзаллик
Алдовларни тингласа ёмон.

Ҳеч бўлмаса қилмагин ғийбат
Лолаларнинг бошида, инсон.
Ёғдуларга ташна бир ҳайрат
Ғийбатларни тингласа ёмон.

Чулдир-чулдир ирмоқчаларни
Лойқалатиб қўйма ногаҳон.
Болаликнинг эрка маҳали
Нопок бўлиб оқсалар ёмон.

* * *

Адирларни босди қизил ранг,
Замин узра ёйилди шафақ.
Беҳудага излама оҳанг,
Ташбеҳларинг кимга ҳам керак.

Ўз қавмидан вафоли бир дўст
Тополмаган буюклар бари
Меҳрибони — Она Заминга,
Ётишгандир, айтиб дардларин,

МАШЪАЛ ХУШВАҚТ

ҲАЙҚИРИҚ

Мен бугун,
«Уруш бўлмасин!» деб ҳайқирдим.
Қаттиқ ҳайқирдим, жуда ҳам қаттиқ.
Ерга тушиб кетди бу ҳайқириқдан,
Бировнинг қўлидан нимадир.
Қушлар ҳуркиб учди шохлардан,
Дарахтлар титради, узоқ титради...

Урушнинг устига тоғ қуламасми,
Осмон қуламасми,
Шундай деб ҳайқирса, тўрт миллиард одам?!

ИЛТИЖО

Сени севишимни, жуда севишимни
Чақиб қўйди сенга кўзларим.
Қўлимдаги титроқ, мана шу титроқ,
Сенга бўлган муҳаббатимни,
Билдирмайин менга, айтиб қўйди-ку.

Дарвоқе,
Тилимни нима қиламан?
Менга фойдаси тегмаган тилни.
Дунёда, мен каби муҳаббатини
Изҳор этолмаган одам борми?
Мен унга бераман бу тилни!

* * *

Узоқларга учиб кетар қор,
Узгаради тўсатдан кунлар.
Кўз ёради ҳадемай анҳор —
Ут-ўланлар туғиладилар.

Сабр қилгин, бойчечак сўзсиз,
Туғилган кунига сени айтади.
Қачонлардир шафқати йўқ куз
«Сургун қилган» қушлар қайтади.

Эшитилар ҳадемай сенга,
Шошилич қадамлар, қадамлар...
Анҳор бўйларига — ўт-ўланларга
Ном қўйгани чиқар одамлар.

ХОТИРА

Эски йил — мен севган китоб,
Мен авайлай олмаган китоб —
Жуда кўп варағи йиртилган.

ДАРЕ

Фаройиб,
Жуда ҳам чиройли;
Биргина қўшиқни биларлар —
Ҳаёт ҳақидаги қўшиқ туфайли
Ҳеч қачон юмилмас бу лаблар.

* * *

Энди қор ёғмайди, кутмагин,
Менингча, шунча қор ёққани етар.
Турналар келишар энди қайдандир,
Қайгадир қарғалар қочишиб кетар.

Энди қор ёғмайди, дарагин
Боғлардан билавер, боғлардан.
Ишонмасанг, ана, сўрагин,
Тили чиқиб қолган шохлардан.

ҲАЛИМА АҲМЕДОВА

* * *

Тун — ҳали ишқ изҳор этмаган ошиқ,
Ойнинг юзларига тикилади жим.
Мажнунтолнинг яшил хаёлларидан,
Саратон қувилар бесас, беисм.

Шаҳар — бетонларга бош қўйган ўғлон,
Туш кўрар. Тушида армон каби оқ —
Булоқдан сув олган кўза кўтариб,
Ялангоёқ чопиб киради қишлоқ.

Шу дам олисларда, она қишлоқда,
Борлиқни япроқлар шивири тутар.
Моҳтоб далаларга бош қўйган кўйи,
Йўллар чарчоқларнинг номин унутар.

Боғларга тун бўйи қуйилади нур,
Бир ширин ҳидлардан энтикар поллиз.
Ой — нурли либосин теракка илиб,
Ариққа чўмилган афсонавий қиз.

...Мен гарчи қишлоқдан олис шаҳарда,
Сезаман: соғинчдан кўзларида нам,
Мевалардан менга насиба тутиб,
Ҳар кун йўлга чиқиб кутади онам.

Уйлар тугамайди, тонг эса яқин,
Хаёллар сураман қийноқдай уйғоқ.
Тонг отар, соғинчлар тўла шаҳарга
Мени қайта ташлаб кетади қишлоқ.

ТУНГИ САМАРҚАНД

Оҳиста қадам бос, чўчитмоқ гуноҳ,
Меъмор табиатнинг хаёлларини.
Нозик санъатида нафосати бор,
Бутун ер юзининг аёлларини.

Кумушранг либосда уйғонаркан ой,
Гумбазлар шивирлаб айтаркан эртак,
Бунда ҳайратларнинг асири бўлиб —
Бир умр сеҳрни этолмайсан тарк.

Бу сеҳр туш кўрар, тушларида йил —
Аждодлар кўксига қолиб кетган сир.
Минора бағридан мингта кўз бўлиб,
Боболар боқмоқда қарагин, ахир!

Одамларга ширин тушларни тилаб,
Тун, оёқ учига сочар экан зар,
Ҳали айтилмаган қўшиқни куйлаб,
Ойнинг нурларига чўмилар шаҳар.

АСҚАР МАҲКАМОВ

УЗИМ БИЛАН ТАНҲО

Йўллар узоқ,
Йўллар узоқ ва узоқ.
Менга бу йўлларда бир йўлдош керак.
Дарахт шохидаги энг сўнгги япроқ,
Кетиб қолма сен ҳам мендан бедарак.

Сен бунча қўрқмасанг мен — йўловчидан,
Биқинимга кириб кетган қўлларим?
Сен бунча қўрқасан мен — йўловчидан,
Сотиб юбормайман сени, кўзларим!

Кўкрагимда зарра кадар йўқ эди,
Қайга кетиб қолди қушлар — беватан?
Сенга бу суратни юрагим берди,
Суюгимга михлаб ташланган бадан.

Бироқ, бу тош кимнинг бенишон қабри?
Олис куйчи ҳақда пичирлар лаби...
Абдулла Қодирий кўзлари каби,
Менга ҳақиқатнинг керак кўзлари.

Хазонрез боғларинг оёғи чўлоқ,
Нилий самоларга ёздинг қўлларинг.
Йўллар узоқ. Йўллар узундан-узоқ,
Менга бу йўлларда йўлдош кўзларинг.

Йўллар узоқ.
Узоқ-узоқ бу йўллар.
Менга йўлдош бўлиб туюлган ким бу?
Менга йўлдош бўлиб туюлди, бироқ,
Буюк вужудимнинг бир бурдаси у...

Нима қилиб бердинг йўлдош бўлиб сен,
Кўзинг бунча чуқур, қорнинг бунча тўқ?
Бир ҳовуч сув берган дарёлардан мен,
Бир қошиқ қонимни аяганим йўқ.

Нима қилиб бердинг йўлдош бўлиб сен?
Мен сени билмайман, ахир, билмайман.
Бир бурда нон берган одамлардан мен,
Бир бурда жонимни аяб ўлмайман.

Нега, нечун алдай ўзимни-ўзим?
Ҳақдир ҳақпарастдир мана шу замон.
Нега, нечун алдай ўзимни-ўзим?
Ўзим ўзим билан юрибман ҳайрон.

Аргувонлар, ана, қовжироқ, юпун,
Синаётир бир-бир бандидан барғлар.
Қўзларимга боқиб ўйлайман, нечун
Сенинг суякларинг синмайди, Асқар?!

Йўллар узун,
Йўллар жуда узундир.
Босиқ шовуллайди қайдадир дарё.
Мен билмадим, сира, билмам, нечундир,
Дарё мендан айро, мен ундан айро.

Ор қяламан кўриб кўлмак қонимни,
Нима қилиб бердим шунча йил яшаб?!
Хафа бўлма, дўстим, бир кун жонимни
Сенинг соҳилингда кетарман ташлаб.

Чўкдим, чўкавердим буюк қаъринга,
Сенда макон борми, эй тубсиз бадан?!
Бир кун узоқ-узоқ юрак-бағринга,
Уни қайтиб бер деб, қайтиб келарман...

Бугунча хайр энди, сўнгсиз йўлларим,
Йўллар узоқ.
Йўллар узоқ ва узоқ...
Бугунча хайр энди, тўзғин ўйларим,
Ўйлар узоқ.
Ўйлар узундан-узоқ...

ЕДНОМА

Тундай жўнар ёди ўша кунларнинг,
кимдир юлиб кетар уни бағримдан.
Шамол ҳириллайди пастқам кулбанинг
нурсиз кўздай тешик-туйнукларидан.

Бувигинам, Ватан!
Паймонам тўлиб,
бир кун оёғингга умрим йиқилар.
Шодон юзларимда қатрон доғ бўлиб,
қотиб қолар сенинг ёдинг — ажинлар.

Пахса деворларнинг даричасида —
Лўли қиздай маъюс соч ёзганда тун,
Ҳисор тоғларининг силсиласида
ёлғиз манзил бордир балки мен учун.

Кечдим, ҳаёт экан, хув йироқларда,
унда хазон ранги қиз юзидан соз.
Совуқ далаларда, бўм-бўш боғларда
чаён чаққан каби чинқирар аёз.

Гўё Гўрўғлининг қиссаларидан
учиб келган каби арзанда хумой —
Хомуш арғувоннинг найзаларида,
хундор кимса каби қизаради ой.

Чуқур вужудларнинг сўқмоқларида,
қатағон қилинган юрак сингари,
Қўнғир булутларнинг оёқларида,
ўчмас доғга ботди моҳтоб юзлари...

Бувигинам, Ватан!
Паймонам тўлиб,
бир кун оёғингга умрим йиқилар.
Шодон юзларимда қатрон доғ бўлиб,
қотиб қолар сенинг ёдинг — ажинлар...

ИНОБАТ НОРМУРОДОВА

ЙУЛ БОШИДА

Оғир хаёллардан, оғир қаноат
Тилайсан опангга, азиз укажон.
Момоларим қўлин дуога очиб,
Ойдин йўл тилашар, менга, соғ-омон.

Зангорранг тепалар мудрайди ҳорғин,
Чўпонлар юзида товланади — шон.
Онам йиғлаётир: «Саломат боргин!»
Отамнинг юзида шубҳа ногаҳон.

Мўлтираб термилган Дилбар синглимнинг
Кўзидан кенг шаҳар ўтаётибди.
Шаббода кузатиб чиққан беором,
Ҳовлиқиб шаҳарга чопаетибди.

Темирйўл бошидан қўлин узатган,
Иккала елкаси, икки кифти об.
Мен бугун кетарман интиқ кузатган,
Элимни бағрингда асрагин, Қитоб!¹

МАКТУБ

Оқ қоғозда йўллар тизими,
Бир-бирини ўзиб кетади.
Қашқадарё томонга қараб,
Хаёлларим сузиб кетади.

Омонмисан, қадрдон далам,
Қизлар ўлан айтаяптими?
Елкасига кетмонни ташлаб,
Онам ишдан қайтаяптими?

¹ Қитоб шаҳри назарда тутилган.

Омонмисан, бормисан, Оқсув,
Шўх елларни толдирган дарё?
Соҳилида қизалоқлигим
Изларини қолдирган дарё!

Омонмисиз, шоним-шавкатим,
Оппоқ сочли давлатим отам?
Умид, ғурур, хаёлларимнинг
Улуғвори, савлатим отам.

Омонмисиз, билган-билмаган,
Диёримнинг неки борлари?
Сизни қўмсаб салом йўлладим,
Омон бўлсин Мингчинорлари!

ОДИЛ ИКРОМОВ

БЕВА

Бу сочлар,
тупроққа айланган.
Улар,
зулматдан кейинги тонгдан даракдир.
Улар —
торож бўлган озурда тунлар.
Бу сочлар,
ҳар бири куйган юракдир.
Бу ёшлар —
косаси тўлган камарнинг
тўкилган жонидай
маъсум, ғамангиз.
Бу ёшлар —
ярадор бўлган аскарнинг
ярасидан сққан хунидай азиз.
Бу тунлар —
«қорахат» олган жувоннинг,
қаро кўйлагидай
узун армони.
Бу тунлар —
жонпарвар ярим дунёнинг
ярадор ва ярим узилган жони.
Бу тонглар —
ложарам, шаҳид эрларнинг
очиқ қолиб кетган, варама кўзлари.
Бу тонглар —
зарандуд нурга айланиб
шамчиноқдай ўчган эркак излари.
Бу кунлар —
қаҳратон заҳмининг беранг
ҳануз эрмаган оппоқ қорлари.
Бу тунлар —
дунёга бир марта келар —
дунёнинг бегуноҳ
ярадорлари.

ИСФАРАСОЙ

Исфарасой,
шамолларинг сарсон-сарсондир,
Узун-узун хаёлларинг, ларзон-ларзондир,
Дили вайрон, аммо бедор аёлсан, дарё,
Исфарасой,
аёлларинг ҳамон ҳайрондир.

Ирмоқларинг ўз йўлингда оққани қўймас,
Бу дунёга мағрур-мағрур боққани қўймас.
Тоғ-тошлардан тўкилажак хоксор кўзёшлар,
Сени бир зум ором олиб ётгани қўймас.

Сен баломас,
сендан ҳазар қилганлар — бало.
Қирғоғинг — бут,
ингроғинг — бут, сийнанг — хорошдир.
Нокасларнинг кўзи битган иллоти аро
Сувинг талош,
демак, сенинг умринг талошдир...

Қаримагил, қуримагил, ўткинчи соҳир,
Мотамсаро, қўли ёзиқ, савдойи, жунун.
Сен кетмаган кўчалардан кетарман охир,
Сен етмаган гўшаларга етарман бир кун...

Замиң қақшаб қартаймасин замон зарбидан,
Яшир, ёруғ кунда яра-чандиқларингни.
Аммо, ҳарис нигоҳларнинг ёвуз қаҳридан,
Омон асра қолган-қутган балиқларингни.

Исфарасой,
замҳарирда қолмагин музлаб,
Сен саҳройи сулувларга ҳаққи-ҳалолсан,
Сен — каттакон шаҳар бўйлаб
боласин излаб
оёқяланг чопаётган ёлғиз аёлсан...

ЭНАХОН ЭРҚАБОЕВА

СОҒИНЧ

Ҳазин титраб куйлар олуча,
Узун йўлда кўзлари толиб,
Ҳансирайди ёлғизоёқ йўл,
Келаётган сенмасми, она?

Дув тўкилар қирмиз олмалар,
Лаб босаман ёноқларига,
Йиғлашади довдир шамоллар,
Бош урганча оёқларимга.

Усмаларим тутаб ётгандир,
Қошларимнинг васлига муштоқ,
Хуш кўрганим райҳон, чиннигул
Айрилиқдан бўлишгандир тоқ.

Мен келгувчи кунларни ўпар,
Соғинчга айланган шамоллар,
Ариқчалар нонлар оқизар,
Тўптошларга қўнар хаёллар.

Болалигим қолган кўчалар,
Йўлларимга чиқар югуриб,
Куйлаб юборади тераклар,
Қўлларини мен сари чўзиб.

Дарвоза қўш қанотин очиб,
Пешонамдан ўпар қучоқлаб,
Онам каби шотутлар қалқиб,
Ҳайрат ичра туради титраб...

Йиқилмоқдан, ғаму кулфатдан,
Сақлар мени фақат шу омон.
Йўқлагувчим бордир дунёда
У — соғинчим, меҳрибон онам.

БАХТИЁР ГЕНЖЕМУРОДОВ

* * *

Минг ўрқачли туядай сариқ қумлар,
Минг асрлик ғафлатни силкиб ташла!
Минг асрлик бенаво, ғариб қумлар,
Минг асрлик ҳасратни силкиб ташла!

Қум остида минг сандиқ — очилақол!
Мунг остида мунгсандиқ — очилақол!
Минг асрлик ғафлатни куйлаб юбор...
Минг асрлик ҳасратни куйлаб юбор...

ЕЛҒИЗЛИК

Умр — битта,
Ажал-чи — минг сон.
Севги — битта,
Моҳтобим — битта.
Толе, яъни аёзлаб тўнгсам,
Исинтирар офтобим — битта.

Бахт ҳам — битта,
Яшамоқ — битта,
Қўксимдаги юрагим — ёлғиз.
Бу дунёда Бахтиёр — битта,
Онам — мангу керагим — ёлғиз.

Осмон — битта
Ва ер ҳам — битта,
Чарх урган бу олам ҳам — ёлғиз.
Бу дунёда шоир ҳам — битта,
Шеър ёзувчи қалам ҳам — ёлғиз...

ХОЛМАМАТ ҲАСАНОВ

ДУМБИРАМ

Қодир бахши ёди

От чопгандай гумбурлади Деҳқонобод дараси,
Етолмайман, бунча олис у манзилнинг ораси,
Ногоҳ, недир юлиб кетди юрагимнинг парчасин,
Энг авжига чиқиб торинг узилганда, дўмбирам.

Сунбул-сунбул сочларини юлди Барчин қошингда,
Куйиб қолди Қалдирғочой ўз кўзининг ёшидан,
Гўё аччиқ қамчи тушди Бойчиборнинг бошига,
Уксиб, бугун, тоғдай кўнглим бузилганда, дўмбирам.

Ёрдай суйдим, алишмадим созларнинг энг созига,
Сен истадинг, етиштирдим Гулзебони Езига,
Сен сўзладинг, жўр бўзладим Келиной овозига,
Кўздан ёши маржон-маржон тизилганда, дўмбирам.

Бўйинг бичиб олганим-ай, арчамиди, тутмиди?
Ёниб-ёниб чертганим-ай, оловмиди, ўтмиди?
Сели-себор йиғлаган-ай, манови, эл-юртмиди?
Сени йўқлаб жигар-боврим эзилганда, дўмбирам.

АБДУМУРОД РАҲМОНОВ

ХИТОБ

Хитоб — тиниш белгиси эмас,
Хитоб — жангу жадал белгиси!
Қўп нуқтадек оёқ узатмас...
Кураш эрур ўтмиш, келгуси.

У ҳаётда билмайди тиниш,
Нуқта каби олмайди ором.
Сўроқ каби эгилиш, синиш,
Хитоб учун бегона, ҳаром.

Эгилдими, енгилгани — шу,
Сира ҳаққи йўқ эгилмакка.
Чегарада турган аскар у —
Бахтимизни қўриқлар тикка!
«Тиниш — ўлим!» — деб бедор, шитоб —
«Дук-дук!» урган юракдир — хитоб!

* * *

Қўп уриндим, кетолмадим,
Мен ташвишнинг ёнидан —
Лоқайд қараб туrolмасман,
Лоқайдларни кўрган дам.
Ортингдан лўқ қилиб кўзин,
Дейишса-да, «ёмон бу».
Лоқайдларга ўткир сўзинг
Уқдай отар замон бу.
Қўй, керакмас, деганларнинг,
Изин қирқинг, супуринг.
Олам тўлсин, куй-қўшиққа
Баҳор ҳидин уфуринг.
Чекинмасман курашлардан,
Безовталиқ қонимда.
Ҳақиқат бор, қолар суяб
Ҳолдан тойган онимда!

ТУРОБ ЮСУПОВ

ЕВШОНЛАР УСГАН ЧУЛ

Фақат йилда уч ой бу ерга
Табиатнинг тушар назари.
Қизғалдоқлар тўпланар қирга,
Очилади қушлар гузари.
Сахийликнинг мавридин билган,
Кўпни кўрган табиат сўнгра —
Беркитгайдир инъом халтасин,
Бағри куйиб, чўл қолар инграб,
Дахл қилиб баҳор жонига
Мудҳиш қисмат ҳукми ўқилар.
Бўялиб қип-қизил қонига
Қизғалдоқлар ерга йиқилар.
Эсга тушар уларга боқиб,
Эртақларга кўчган сатрлар.
Тенгсиз жангда ортдан қилич еб,
Отдан учган мардлар, ботирлар.
Майсалар ҳам беаёв тафтга
Уғирлатгач яшил рангларин,
Тугатарлар, юз босиб кафтга,
Яшаш учун қилган жангларин.
Гўзалликдан бесаноқ қирда
Қолмас зарра нишонлар энди.
Ёзу кузу қишда ҳам бирдай
Усиб ётар ёвшонлар энди.
Кенг сийнани оғритиб, осмон
Вазни тишдек ботади буткул.
Туйғунича улуғвор армон,
Тишин тишга босиб, ётар чўл.
Унга кутмоқ қисматдир энди —
Бахт қуёши нур сочишини.
Алвон ялов кўтарган, янги
Баҳодирлар кўз очишини...

УКТАМ АБДУЛЛАЕВ

Э С К И З

Келинг,
кеча шўри ювилган ерда,
бугун умидлари кўкариб чиққан,
Дехқоннинг суратини чизамиз...
Пешона тасвиридан бошлаймиз ишни.
Йўқ, бу пешонамас,
гўё,
Дехқон умидининг харитасидир.

Ажин деб ўйламанг бу чизиқларни,
улар —
орзу уруғлари қадалган эгат.
Уни, меҳнат тери билан суғорар деҳқон.
Баланд-баланд
хирмонлар уйилар
бу пайкаллардан...

Мана бу, кўз.
Кетмонни,
худудсиз далани,
худди ҳақиқатни севгандай,
жуда-жуда қаттиқ севадиган кўз...

Киприкларни чизамиз кўз атрофига,
журъатга йўғрилган қорачиқларни,
лоқайдликдан қўриқлайдиган,
посбон киприкларни чизамиз...

Лабларни
ботирлар десак тўғрироқ.
Улар машаққатга дош беролмаган
баландпарвоз, ёлғон сўзларни,
бўғиб ўлдиради кечаю кундуз...

Шундай қилиб,
мана, эскиз ҳам тайёр.

Бу —
саратон қуёшига типпа-тик қараб,
кўзлари ҳеч қамашмайдиган,
Мирзачўллик оддий деҳқон сурати...

* * *

Кенгликларни, осмонни, ойни,
Бу кўзларим ўғирлайди жим.
Сўнгра, ташиб келар уларни
Юрагимга, менинг қувончим.

Яралади кўксимда олам —
Бағрида хуш насимлар елар.
Насимларни қучоқлаб ҳар дам,
Мен кўкламлар кашф қилгим келар!

АБДУЛЛА ҚҰШБОҚ

ҚҰРҚОҚ

Орзуйинг эди-ку яшнаш куй сочиб
Енингда баҳорлар кулаётганда.
Гул деган тилингни тишладинг шошиб
Гуллар азоб чекиб сўлаётганда.
Жуда юксакларга термулиб тўйдинг,
Учиш ҳақидаги хаёл ҳам сароб.
Бирдан қуш бўлишни хоҳламай қўйдинг
Қулаб тушаётган қушларга қараб.
Инсон бўлмоқлик ҳам чаккимас, чиндан,
Тинчгина юрсанг бас насиба териб.
Сўнг кечиб юбординг одамлигиндан
Ногоҳ ўлаётган одамни кўриб.

ҚАЛДИРҒОЧЛАР

Чидайман кек билан қараганларга,
Ойларим эрийди муз бардошларим.
Жангга кетди дейман сўраганларга
Жўмард укаларим — қалдирғочларим.

Руҳимга ин қўйди мурғак палопон,
Ҳаёт ҳақидаги қасоскор ўйлар.
Чорлади хиёнат сабаб оққан қон,
Қулатилган қушлар — ҳақиқатгўйлар.
Душманим —

Бокира, қалб бўстонининг
Ишонч дарахтини ковлаётганлар.
Ун етти ёш қизни — ишқ осмонининг
Митти қалдирғочин овлаётганлар.
Жаҳон ғала-ғовур, гаҳи беомон
Биринчилар учун иқбол кам келди.
Оламнинг бахтига
Қучиб буюк шон
Қалдирғоч қайтгувчи вақт ҳам келди.

САЛИМ АШУРОВ

* * *

Алпомиш, сен тулпор сурган ерлар қани?
Сочларингнинг ўрмонида шерлар қани?
Ёғийларинг олдида хор қилди у қиз,
Қиличини ой чархлаган эрлар қани?

Йўл бўйида теракларнинг бўйи узун,
Чимилдиққа кирар қизнинг ўйи узун,
Қирқ кеча, қирқ кундуз энди май беради
Боболари подшоҳ қизнинг тўйи узун.

Мард куёвнинг бошига тож қўндирайин,
Келинини бир қарашга кўндирайин.
Ё бўлмаса бахт ўйининг тилло, тилло
Зинасида пиёламни синдирайин.

Кеча осмон кўзларимда қат-қат эди,
Ой ҳам куйиб пўст ташлаган бир жаҳд эди.
Бу дунёда ошиқлари кўп экан-ей,
Ситоралар ёнаётган тўйхат эди.

Карвон йўли сарой бормай қайрилади,
Қиё боқса қиз — тулпорлар тайрилади.
Фарғонанинг йўлларида мудрар сарбоз,
Бир жон энди эс-ҳушидан айрилади.

Йўлларини бўрон тўсиб чиққан келин,
Қўлларидан илон ўсиб чиққан келин.
Кўзларимдан рўмолингни йиртиб олиб
Кетар бўлсанг тезроқ кетгин, узоқ кетгин.

Дарёларда ҳилол минган ошиқлар ул,
Тун ичига оқиб кирар, мисоли гул.
Қайиғимга йўл кўрсатган олтин балиқ
Тангаларинг тўкилса гар берайин пул.

Баданимга олов сочиб келган у ким?
Шамол бўлиб тоғдан қочиб келган у ким?
Юрагимнинг чўлларида адашган ул
Қарвонларга йўллар очиб келган у ким?

Алпомиш, сен тулпор сурган ерлар қани?
Сочларингнинг ўрмонида шерлар қани?
Ёғийларинг олдида хор қилди у қиз,
Қиличини ой чархлаган эрлар қани?

* * *

Бир тошқин исмга айланди тунлар,
Қуёшли кунларда қуриди дармон.
Руҳли хаёлимни о, чулғар бўлди
Энди сочларидай қоп-қора армон.

Не-не туйғуларга талош бу юрак,
Бир малак чеҳранинг шайдоси бўлди.
Оламча кўзлардан омон қолган ҳусн
Девона журъатнинг Лайлоси бўлди.

Руҳимнинг гуллаган чечакларига
Қўрк бўлиб қўшилди бир пари сиймо.
Қалбимни титаман, топаман ундан
Бир хушбўй исмга қорилган дунё.

МАМАДИЕР ХУШМАТОВ

* * *

Тоғ кечаси, осмон қоп-қора
Ҳаво бирам тоза, беғубор
Безовтадир бўй қиз йўл қараб
У кимнидир кутар интизор.
Хув, бир уйда ўчмаган чироқ
Ўтирар қиз — китоб баҳона.
Бошлангандай момақалдироқ,
Итлар ҳуриб қолдилар, ана.
Итлар ҳурди, қизгина, қувон,
Ораледи қишлоққа биров
Келаяпти севганинг ўғлон
Итлар ҳурди, келмоқда куёв.

* * *

Тепа сочим тик бўлди
Бўйбермади тароққа.
Мени бевош ўйларим
Олиб кетди йироққа.
Илиқ — совуқ рангларни
Тун қўйнига ютмоқда.
Ўтаётган кунларим
Соғинч билан ўтмоқда.
Қошингда бош эгаман
Сўзлаб ёлғон, ё чинни,
Бир қизни деб «телба»ман
Мен аҳмоғай, мен жинни.
Эрга чиқиб кетди у
Бировдан кам эдимми?!
Соғинаман, қушдайин
Хуркак қизнинг ҳидини.
Қуёш ботиб кетса ҳам
Ҳаво иссиқ, ҳаво дим,
Чақирсам-да у қизга
Сира етмас овозим.

ИСРОИЛ СУБҲОН

* * *

Дўстим Одилга

Эсингдами узун қиш кечалари:
Сандал.
Узум.
Чироқ.
Раққоса пилик.
Япасқи токчада — Сино, Ясавий...
«Дунё тақдирини ҳал қилар эдик».

«Дунё тақдирини ҳал қилар эдик»
Аямай ҳаттоки бир-биримизни.
Сандал.
Узум.
Чироқ.
Раққоса пилик
ҳал қилиб юборди тақдиримизни.

«МИРЗО УЛУҒБЕК» МАДРАСАСИДА

Сувга чўккан тошдай елкамдан босар
Улуғвор салобат, асрий тантана.
Нақшлар ичидан яширин фарёд,
Ошкора сукунат қичқирар — ана!

Чарх урар ҳавода қадимий руҳлар,
Илоҳий табассум қилар бир санам.
Йўқ бўлиб кетаман хос ҳужраларда
Нақшга айланиб қоламан мен ҳам.

ЧОРИ АВАЗ

И У Л

Эшик тақиллади.
«Келди, у келди».
Очаман. «Бошқа»
Кириг. Қиради.
...Кетади.

Эшик тақиллади.
«У келди, у».
Очаман. «Бу ҳам мени соғинган одам».
Э, келинг, қани, қани!
Қиради. ...Кетади.

Эшик тақиллади.
«Хайрият, келди-ей!»
Очаман. «Ҳеч ким йўқ.
Балки беркингандир у бирон ёққа.
Йўқ. Ҳеч ким йўқ».

Эшик тақиллайди,
Ойлар ўтади.
Эшик тақиллайди,
Йиллар ўтади.
Эшик тақиллайди,
Соғинганлар келиб кетади.

Эшигингдан кутган одамнинг
Кириб келмас экан ҳеч қачон,
Қўллариңдан келса, келмаса
Кутган одамнингга айлан.

ЗЕБО МИРЗАЕВА

ГУЛИРУХСОРГА

Сен ҳали беш-олти ширин сўзинг-ла,
Дунёнинг расмини чизмоқ бўласан.
Сен энди оёғи чиққан той-тойлаб
Беланчакда ётган катта толесан.

Сен ҳали севасан, онанг кўкси-ю,
Нонни, сувни, гулни, ҳалинчакларни.
Билмайман, қаердан била қолибсан,
Оппоқ кўйлакдаги келинчакларни...

Йиллар манглайингга ёзган сўроқ бор,
Бир куни сўрайсан кафтингни очиб.
Даданг чиқиб кетди жавоб топгани,
Ҳали берилмаган саволдан қочиб.

Бир пайт ёлғиз қолган онанг ёшлиги,
Басир тунлар учун сен уни кечир.
Сени кўрмоқ бўлган кунлар етказган,
Ёруғ кунлар учун сен уни кечир.

Бир кун етиласан, менинг ёшимда
Камолинг титратар жумла-жаҳонни.
Мен эса ўпаман қақроқ лаб билан
Кўзларингда кулган Ўзбекистонни!

ҚУДРАТ БОБОЖОН

* * *

Орзулар кўпдир юлдузлардан кўра,
Орзулар юлдузлардан-да баҳайбатроқ.
Орзулар йироқдир етиб бўлмас сира.
Орзулар юлдузлардан-да йироқ.

* * *

Бир-биримиздан
гумон қилиб:
 Сен ундан...
 У мендан...
 Мен сендан...
Уч тарафга сочиламиз: —
Шубҳа! Шубҳа! Шубҳа!
Биз уч тарафдан
келамиз: —
Умид.. Умид... Умид...

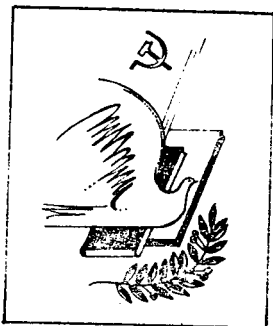
* * *

У гулларни севарди жуда:
Ҳидли, ҳидсиз, хушбуй гулларни;
Қизил, сариқ, зангор гулларни;
Кўримсиз
Ва хушрўй гулларни,
Уятчан ва
Беор гулларни.

* * *

Юракда эҳтирос,
Кўзларда эътироз,
Бир савол тинмади:
— Севганинг чинмиди?

ЯНГИ ТАРЖИМАЛАР

ИОГАНН ВОЛЬФГАНГ ХЁТЕ

МАҒРИБЛИК ХОТАМУ ЗУЛАЙХО

Юсуф ва Зулайхонинг ишқий саргузаштларини биламиз. Бу муҳаббат тафсилоти тавроту қуръонда, Жомий, Дурбек дostonларидан нақл этилган. Лекин Хотаму Зулайхо қиссаси?.. Олтмиш беш яшар (Хёте) Хотам ўттиз ёшли (Марианна фон Виллемер) Зулайхони севади. Иоганн Вольфганг Хёте нега ўзини Юсуф ё Фарход, Рустам ё Вомиқ, Соломон атамасдан Хотам, маъшуқасини эса Зулайхо деб атади? Ваҳоланки, Хёте Вомиқу Узро, Бахрому Дилором, Лайли ва Мажнун, Жамилу Ботина, Фарходу Ширин, Юсуфу Зулайхонлар тарихидан воқиф эди-ку! Маълумки, Юсуф гўзаллик, навқиронлик тимсолидир. Юқоридан эсланганлар эса йигитликдан ошиқ бўлганлар. Хёте ўзини Юсуф, Фарход, Соломон ёки Рустам деб аташига ёши монелик қилишини яхши билган ва маҳуббаси Марианна фон Виллемерни (1784—1860) эрлик бўлгани сабабидан Узро ёхуд Ширин деб атай олмаган. Шарқлик Зулайхо ҳам эрлик бўла туриб Юсуфни севган эди-да! Шарқ халқларининг машҳур қаҳрамонларидан бири Хотам эса таъриф ва тавсифга муҳтож эмас. Хёте ўзига Хотам, маҳуббасига Зулайхо номини танлаб, «Зулайхонома» асарини битиб, «Мағрибу машриқ девонига» (1814—1820) киритади, Шу тариқа мағриблик «Хотаму Зулай-

ҳо» қиссаси яратилди. Ҳётешунослар фикрича, «Девон»даги «Зулайҳо» шеърларини зукко Марианна фон Виллемернинг ўзи ёзган.

Гарчи Ҳёте араб ё форс-тожик тилини билмаган бўлса-да (у араб алфавитидаги ҳарфларнигина ёдлаган), ҳавас билан Фирдавсий, Аттор, Анварий, Румий, Низомий, Саъдий, Ҳофиз ижодини ўрганди. Бу пайтда Ибн Сино, Улуғбек, Алишер Навоийнинг айрим асарлари немисчага ўгирилган бўлиб, ҳатто Ф. Рюккерт Саъдий Шерозийнинг машҳур «Бўстон»ини мутақориб баҳрида таржима қилган эди.

Ҳёте севгилисига хат ёзганда Ҳофиз Шерозийнинг немисчага ўгирилган ғазалларига ишора этган. Яъни, ошиқ-маъшуқлар ўз мактубларида Ҳофиз «Девон»идаги ғазалларнинг мисраларини рақамлар билан кўрсатганлар. Фикримизга «Ой тўлган тун» шеъри далил бўла олади. Ҳёте билан Марианна Гейдельбергдаги учрашувдан сўнг келса ойда, яъни ой тўлган тунда бир-бирларини эслашга аҳдлашадилар. Бу ғойибона висол дамлари эди. Марианна шартли белгилари хат ёзиб Ҳётега жўнатади. Унда Ҳофизнинг «Бигуфтамаш: ба лабам бўсае ҳаволат кун!» (Дедимки: лабга бўса эт ҳаволат!) мисрасига ишора этилган эди. Шеър бека ва хизматкор орасидаги мулоқот шаклида ёзилиб, бека фақат Ҳофиз мисрасини такрорлайди, холос.

(Гинго Билоба) . шеърининг ёзилишига «икки бўлакли битта барг ё биттага бирлашган икки барг»ли япон дарахти туртки бўлган. Лотинча номли бу дарахтнинг баргини Ҳёте Франкфуртда истиқомат қилаётган Марианнага жўнатади, инсон табиатидаги нозик тебранишларни «икки бўлакли битта барг ёхуд биттага бирлашган икки барг» тимсолида кўрсатади.

«Мағрибу машриқ девони» ўн икки бўлимдан иборат: «Муғаннийнома», «Ҳофизнома», «Ишқнома», «Тафриқнома», «Ранжнома», «Ҳикматнома», «Зулайҳонома», «Темурнома», «Соқийнома», «Маталнома», «Форсийнома», «Хулднома», Ҳёте устоз Ҳофизга эргашиб, гоҳо баҳслашиб шеърлар ёзади. У «Мағрибу машриқ девони»да бўлбул, ҳур, фатво, муғанний, оллоҳ, муфти, тилсим, ҳижрат, девон, мирзо, султон, дарвиш, панднома каби сўзларни таржима этмай, тўғридан-тўғри ихлос билан қўллайди. Самарқанд, Бухоро, Шероз каби ўз алломалари билан оламга танилган шаҳарлар бўйлаб хаёлан саёҳат қилади.

Ҳёте «Девон»идан кейин Германияда немис ғазалнависларининг тўпламлари бирин-кетин нашр этилиб, ғазал мустақил жанр сифатида тан олинади.

Ироқу Порс гирифти бо шеър хуш Ҳофиз
Биё, ки навбати Бағдоду вақти Табрез аст.

Ҳофиз «Ироқу Форсни хуш шеъринг билан ишғол қилдинг,

энди навбат Бағдоду Табризга етди», деган экан. Ваҳолонки, Ҳофизнинг оламгир ғазаллари забт этмаган жой қолмади. Ҳофиздан руҳланиб Ф. Рюккерт, граф фон Платен немис тилида, Бразилияда Мануэл Бандейра, Мкртич Саркисян арман тилида, И. Сельвинский рус тилида ғазаллар битдилар. В. Гюго, Ж. Байрон, В. А. Жуковский, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, С. Есенинлар Ҳофизу Саъдийдан баҳра олиб, «ҳофизона», «саъдиёна» оҳангларда ижод этганлари бежис эмас (Ғ. Саломов).

Биргина Ҳофизнинг «Агар он турки шерозий» деб бошланадиган ғазали рус, гуржи, лотин, бошқирд тилларига уч марта, озарбайжон, инглиз тилларига тўрт марта, татарчага олти марта таржима қилинган. Бу ғазалга забардаст шоирлар қаторида Ҳёте ҳам татаббуълар этган.

Граф Фон Платеннинг немисча «Ғазаллар» тўплами ҳақида Ҳёте ўз котиби, адиб И. П. Эккерманга шундай деган эди: «Ғазал табиати ғоят мукаммал мазмунни талаб қилади. Бир хил оҳангда такрорланадиган қофия учун ҳамжинс фикрларнинг катта захираси зарурдир; шу сабабли ғазал битмоқ ҳар кимнинг ҳам қўлидан келмас, лекин байтлар сизга манзур бўлади».

Немис адабиётининг дурдонаси ҳисобланган «Мағрибу машриқ девони» Ҳенрих Ҳейне таъбири билан айтганда мағрибнинг машриққа йўллаган саломи, мағрибнинг машриққа бўлган эҳтиромидир.

«ЗУЛАЙҲОНОМА» ДАН

ТАКЛИФ

Умр ўтказма вақтни қувиб,
Кун кетидан чопиш хато.
Эрта эмас, бугун, дилбар,
Этди сенга қувонч ато.
Дунё топдим, билсанг агар,
Бор дунёдан буткул кечиб,
Бир ўзингни севиб, дилбар.
Эрта — эрта, бугун — бугун.
Не ўтди, не бўлар пайдо,
Сен этмагил бунга парво,
Омон бўлсанг, шу бас менга,
Шодлигу бахт, нафас менга.

ҲОТАМ

Тасодиф ўғрини яратмас, ажаб,
Тасодиф ашаддий ўғридир ахир,
Ишқим гавҳарини юракда асраб
Юрардим, олди у чок этиб бағрим.
Сўнг сенга тутдию айлади пешкаш,
Тасодиф барини тўкди йўлингга.
Гадою бенаво бўлдим, париваш,
Ҳаётим, давлатим қолди қўлингга.
Ҳайрият, гавҳари чашмингдан аён
Мендай бир ошиққа меҳру мурувват.
Бағрингда кўринди ғаройиб жаҳон —
Мени шод этгувчи бахтиёр қисмат.

ЗУЛАЙҲО

Ишқинг гавҳарини ўғирлаб, ажаб,
Келтирди тасодиф, бўлдим бахтиёр.
Юрибман ишқингни дилимда асраб,
Энди тасодифни койимоқ бекор.
Шартмиди тасодиф ўғирлаши, гар
Ўз хоҳишинг билан қилмасанг инъом,
Ўғирлаб олардим, айлагин бовар,
Бари бир бебаҳо гавҳарни осон.
Ишқинг гавҳари-чун қиламан тортиқ —
Ешлигим, ҳаётим, қарорим олгин.
Сенинг гавҳарингдан булар кўп ортиқ,
Хушбахтга не даркор, боримни олгин.
Бенаво гадоман демагин зинҳор,
Ишқи бор юраклар навосиз бўлмас.
Бағримда сен бугун топдингми қарор,
Давлату бахт шудир, бошқаси абас.

* * *

Келтирдилар чорбоғимга
Машриқдан дарахт, аммо
Бул дарахтнинг япроғида
Пинҳондир сирли маъно.

Табиатнинг сеҳримикин,
Барги нечун қўшалоқ?
Икки бўлак баргни ёки
Битта этганми мутлоқ.

Муаммони ечар ҳар ким
Шеърим ўқигани дам:
Сезяпсанми менинг ўзим
Битта, лек икки одам.

ЗУЛАЙҲО

Кулми, озод ё ситамгар
Англадилар ҳикматни:
Бахтдир инсон тутолса гар
Дахлсиз шахсиятни.

«РАНЖНОМА» ДАН

Умр деган ўтар, не ғам,
Ўтма ўзинг бенаво.
Нени қўлдан бой берсанг ҳам,
Ўзни бой берма аммо.

Минг офарин! Менда фақат
Ўзга фикр, ўзга савдо:
Заминдаги бор саодат
Сенда жамдур Зулайҳо!

Васлинг менга насиб этса,
Ўзга бахт даркор эмас.
Юз ўгириб мендан кетсанг,
Бўлажакман хору хас.

Мен — Ҳотамтой — сўзим аъло
Қилмай туриб, хайрият,
Билиб қолдим — қандай сиймо
Бўлсам, дилинг этгум забт.

Эмасдирман холиқ-раббий,
Сени куйлагум, жонон,
Фирдавсий ё Мутанобий
Ехуд бўлиб бир султон.

* * *

Қофияни, дерлар, кашф этмиш Баҳром Гўр,
Дилдаги муҳаббат — мисрада жаранг.
Маҳбуби Дилором ҳам унга бўлмиш жўр
Қофия ва оҳанг билан дафъатан.

Маҳбубам, ишқингда жон бўлганда пайваст,
Сўзларинг менга шеър айлади инъом.
Баҳром Гўр Сосонийга йўқ менда ҳавас,
Султонмен, кашфимдур қофия, калом.

Ўзинг ҳадя этган ишқ қўшиғин масрур
Юракни тўлдириб куйлаганим ҳам,
Комрон ҳаётингнинг акс-садоси эрур,
Назар беназар ё қадам-беқадам.

Йироқдасен, шеърларим учиб толмагай,
Садоси йўқолур, сенга етар сўз.
Юлдуз нурини ҳижоб тўса олмагай,
Қоинот севгиси Қаломда маҳфуз.

«ТАФРИҚНОМА» ДАН

* * *

Юрагингга этилсин нақш
«Панднома»даги калом:
«Жонни кимга айласанг бахш,
У ҳам сенга берар жон».

Керак эмас зару зевар,
Олтиндан бахт қимматдур.
Ўтган ўтди, эй, беҳабар,
Англа, дам ғаниматдур.

«РАНЖНОМА» ДАН

* * *

Фарангман дер, мен англиз,
Итальянман, менман немис!
Бир-биридан қолишмагай
Манманликда булар тенгсиз.

Эҳтиромга лекин ҳозир
На у лойиқ, на бу арзир.
Умр ўтказиб шуҳратталаб,
Худбинлиги кимга манзур?

Агар бугун бул қабоҳат
Ўрнин олса лутф, марҳамат,
Эртага сўнг юракларни
Қоплагайдир холис ният.

Ҳисобталаб келажакдир,
Зулмат ичра қолажакдир —
Кибр-ҳаводан қутулмаган
Бадномликни олажакдир.

«МУҒАННИЙНОМА» ДАН

ФЕНОМЕН

Қовушса Феб билан
Гар ёмғир бешак.
Осмонга ранго-ранг
Чиқар камалак.

Осмонга шоён дир
Тумандай гардиш,
Оқ рангли камон дир,
Осмон оқ бўлмиш.

Қариликдан не ғам,
Яшагил қувноқ.
Севасан, бўлса ҳам
Сочларингда оқ.

САОДАТБАХШ АЗИЯТ

Алангага ўзни ташлаб,
Шараф топганда жонлар,
Истеҳзо-ла дилни ғашлаб,
Кулгай бундан нодонлар.

Бўлганида шаб ҳувайдо
Гувоҳ дирсан ушбу дам,
Бегона ҳис дилда пайдо,
Агар хомуш ёнса шам.

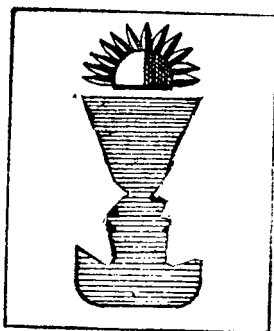
Интиласан — зулмат, шукуҳ
Дастидан қочиб — нурга,
Қовушасан илоҳий руҳ
Биламан, тўлиб сурурга.

Масофаю тўсиқ бекор,
Келажаксан, парвона,
Нурга ташна, оташга зор,
Боз ёниб, қона-қона.

Агар ғафлат аро қолсанг
Умр ўтар — бир нафаслик,
Шундай яша, мумкин бўлсин
Ўлгандан сўнг ўлмаслик.

*Немисчадан Садриддин
Салимов таржимаси*

ҲАНГОМА

ТУРСУНБОЙ АДАШБОВ

Олимжон Холдорга

«Сойнинг суви озайса тош кўринар,
Соқоли йўқ кўса доим ёш кўринар.

Марднинг иши мақталади, билиб қўйинг,
Қўрқоқларга соялар ҳам бош кўринар».

Рубоийлардан.

* * *

Бетни ювсанг ўсма кетиб қош кўринар,
Сув озайса гоҳо балчиқ, тош кўринар.

Устарада соч олдирсанг бош кўринар,
Дам товоқни кўтарсангиз ош кўринар.

Гулдаста деб пиёз тутманг китобхонга,
Билмай ўқиб, кўзларида ёш кўринар...

Шамси Одилга

**«Кўзларим ой бўлса,
Кипригим юлдуз».**

«Қайнар бўлоқ» шеърдан.

* * *

Бурним чашма бўлса,
Оғзим тегирмон.
Жоним, ҳузурингда,
Бошим эгурман.
Қошларим супурги,
Қулоғим гармон.
Қўлларим паншаха,
Оёғим нарвон.
Китобим босилса,
Тўлади кармон.
«Олимман, шоирман»,
Йўқ менда армон...

Азиз Абдураззоққа

**«Тош чатнамаса,
Еғоч ёнмаса,
Темир чўкмаса...
Темир зангламаса».**

«Мангулик бўлса» шаъридан.

* * *

Хотин зоти қаримаса,
Чўнтакдан пул аримаса.
Йигит-қизни танламаса,
Муҳаббат зангламаса,
Зўр бўларди не ёзганин
Шоир ўзи англамаса...

Барот Исроилга

«Куни бўйи вокзалда бўлдим,
Дўстларимни кузатиб қолдим».

«Тошкент вокзали» шеърдан

* * *

Куни бўйи ҳаммомда қолдим,
Буғлар ичра тамом йўқолдим.
Жом сиртига шу гапни битгач,
Совун суркаб хаёлга толдим;
Роса бундан қирқ йил олдин,
Устоз Ҳамид Олимжон битган
Шеърни эслаб, ер чизиб қолдим...

Уткир Саидовга

— Танишинглар. Бу киши,
Пистонхўжаев, яъни.
Фалончи министрнинг,
Бўладилар жияни.

«Тўртлик».

* * *

Чўпон доим қадрлагай,
Адир билан қияни.
Биз тарафда фарқи бор,
Айғир билан бияни.
Алмаштириб қўйманг-да,
Бўталоққа туяни.
Тўртлик эса аслида —
Рубойнинг жияни...
Бир оз тежаб ишлатинг —
Дўстим, қозон куяни
Фалончимас, Сизга ёздим,
Ушбу пародияни...

ҚАРИМ БАҲРИЕВ

РЎЗҒОР ТЕБРАТИШ

Бедана шунчалик бўларди сероб,
Тўлдириб қайтардик дарров халтани.
Кўнгил ҳушлаш учун қилмас эдик ов,
Рўзғор тебратишда тегмаса нафи.

*Султон Жабборнинг «Рўзғор тебратиш-
да...» шеърдан*

Бедана шунчалик бўларди сероб,
Тўлдириб қайтардик дарров халтани,
...Эҳ, энди у кунлар олис ўй, сароб,
Эслаймиз гоҳида ютиниб, ёниб.
Энди тўқайларга тушди трактор,
Бедана қайгадир кетди бош олиб.
Лекин елкамизда ҳануз бу рўзғор,
Хотин ўпкалайди кўзга ёш олиб.
Ҳайрият, йўлини топдик-ку охир,
Қоғоз қоралаймиз — тугамас сафи.
Кўнгил хушлаш учун ёзмаймиз биз шеър,
Рўзғор тебратишда тегмаса нафи...

БУ ҚЎШИҚ

Бу қўшиқнинг бор сеҳри,
Бу қўшиқда эркинлик,
Бу қўшиқда ёр меҳри,
Бу қўшиқда тўкинлик.

*Сабриддин Сабриддиновнинг
«Ирмоқлар» шеърдан*

Бу қўшиқнинг қаҳри бор,
Бу қўшиқда учқунлик.
Бу қўшиқнинг заҳри бор,
Бу қўшиқда кўчкинлик.
Бу қўшиқда талотўпу

Тўполон бор — неки йўқ?!
Бу қўшиқда сўзлар кўпу
Мазмуни йўқ,
Чеки йўқ,
Бу қўшиқда табассум бор,
Бу қўшиқда тушкунлик.
Ёзаверай, —
Ўқийверинг.,
Бу дунёси беш кунлик.

АНВАР ОБИДЖОН

УСТА ГУЛМАТ ҒАЗАЛЛАРИДАН

ҒАЗАЛ, РАҚАМ 37

*ёки қандолат сотмоқ баҳонасинда Русийнинг
ғўзал шаҳарларида бўлғоним, пидбўл¹ кўрғоним,
ҳам мелодий 1884 да ул ҳақда мақтаниб ёзғоним.*

Инглиз отлиғ бир оролча тарқатибдур, қаранг, пидбўл,
Уйнар эрмиш энди қўрқмай Русийе-ла Фаранг пидбўл.

Яраслўвда² сотиб пашмак тутилдим бул тамошшога,
Қангул очмоқ эди аҳдим, мани қилди тажанг пидбўл.

Қи майдонни ҳарибларға бўлиб берғон эканлар тенг,
Бир-бировин томорқосин босдилар, бўлди жанг пидбўл.

Бут шимин тиззадин қирқиб, кийибдур почага енгча,
Қўрунг гулдек йигитларни айламиш ғирт мазанг пидбўл.

Соқчини чалғитиб кимдир равотга тепди чавгонни,
Ёғилғоч қийқируқ, ҳуштак тамом бўлди аранг пидбўл.

Тарқаса биз тарафларга қўрқаманки, аё Гулмат,
Ушни Шошга рақиб айлаб қилур элни гаранг пидбўл.

ҒАЗАЛ, РАҚАМ 51

*ёки русийелиқ буюк шоир Қўзма ағодин манга нома
келғони, ҳам мелодий 1885 да они мазмунан туркийга
ағдариб ёзғоним.*

Келибдур хат велик ашъорнавис Қўзма Прутковдин,
Қағоздин сўз эмас гўё оқур жозиба тарновдин.

¹ Футбол.

² Ярославль шаҳри.

Паришондирму, сархушму, калом бошлабди сал чалкаш;
«Буни ёзмоқдаман санга ё Тамбовдин, ё Псковдин».

Сўғин дебдир: «Бўлайлик дўст, ки шоирга куюр шоир,
Ману санбоп дурук чиқмас редактурдин ва гўрковдин».

Давом қилмиш: «Бўлиб ботир манингдек ғоз яша,
Самодержовиё филни отсаям бошга Оқтовдин».

Яна айтмиш: «Кузат зийрак, сани чалғонга кун берма,
Ошиноға қара бир бор, ўн сафар зоғлануб ёвдин».

ҲАЗАЛ, РАҚАМ 52

*ёки мелодий 1885 да Қўзма ағога мазмундор жавоб
мактуби йўллашга мушарраф бўлғоним.*

Русиёлиқ буюк Қўзма ағога бул саломнома,
Манам туркий қавмларға эгам еткурғон аллома.

Вале алломаликдин биз рўшнолиқ кўрибмизму,
Беастар бир чопон манда, сандадир одми коржома.

Юрурдим тўқ — эдим усто, юпунлашдим бўлиб шоир,
Ҳар тўкисда мазаҳдурман — бурунли, кўзли ҳангома.

Бўлай пўлдор манам — тўнкар шеърларим рўс забониға,
Гаҳи мўлроқ берур ҳосил қилинса токни парғома.

Яна мандин ол-у туршак, тулуп-шапко жўнотиб тур,
Биродарлиқ қолур мангу ҳалолроқ эрса шартнома.

Соғингай дийдоринг Гулмат, нетайки Ер бўлинғонда
Манго ўлчаб берилмиш Шош, санго — олис Қастирома.

МУНДАРИЖА

ШЕЪРЛАР

Ўйғун	
Орол3
Туроб Тўла	
Мавлоно6
Эркин Воҳидов	
Ленинни ўқиш8
Юртим боласи10
Абдулла Орипов	
Ишонч кўприклари11
Яланғоч сатрлар12
Тириклик13
Миразиз Аъзам	
Сусткашликка қарши14
Шоирнинг ўлими15
Нўхат16
Тарих16
Жамол Камол	
Ўзбекистонга тилагим18
Тарихда19
Бебокча20
Ривоят21
Омон Матжон	
Бу дарахт22
Денгиздаги шахмат ўйини ёки бигта ортиқ пиёда ҳақида	.22
«Сўнгги пайтлар...»24
Тун ўйлари25
Гулчеҳра Нуруллаева	
Фидойи одам26

Тез ёрдам	26
Утинч	27

Ҳалима Худойбердиева

Бу Ватан	28
Бу осмон	29
Тўмариснинг айтгани	29
Ишонч дарбозасида	30

Чўлпон Эргаш

Сен борсанки	31
Қоронғилик	31
Айтишув	32

Ойдин Ҳожиева

Ойбек	33
Қирқинчи йиллар	34
Бедорлик	35

Рауф Парфи

Эдуард Вейденбаум	37
«Ухлама, сен, ҳақиқат...»	37

Абдулла Шер

Умр оқаверар олмадек қал- қиб	39
Шоирлар	39

Сулайман Раҳмон

«Бу қалтис йўллардан...»	41
«Таажжуб қилма сен...»	42
«Сўзла, шоир...»	42

АДАБИЙ МУТОЛАА

Ваҳобжон Раҳмонов. Қатрада олам	43
Шоҳбайт мазмунини ва бадний нафосати	45
Иброҳим Ҳаққул. Уммас оҳанг.	

лар	49
Ахмад Аъзам. Юртим ҳақида	
ёзолмаган шеърим	55

ХОТИРА

Абад қуримас булоқ	60
------------------------------	----

Саида Зуннунова

«Қошки билсанг эди...»	65
«Кўзларингни...»	65
Фисқу фужур уяларига	65
«Гўё ойга ...»	66
Онажон	66
Дўст ёди	68

Юсуф Шомансур

Юракдаги нусха	69
Масофа	70
Тун нашъаси	71

ЯНГИ ШЕЪРЛАР

Усмон Азимов

Бахшиёна	72
Битик тошлар хаёли	73
«Вақт келар...»	73
Ойбекнинг уй-музейида ўқилган шеър	74

Хурийд Даврон

Кўзғалон (туркумдан)	76
Ватан (триптих)	78

Шавкат Раҳмон

Бахтли дақиқа	80
Учаётган одам	81

Муҳаммад Солиҳ

Энг ширин жон	83
Ойдинликда	83
Фарқли ўлароқ	83
Талаффуз	84
Онанинг дегани	84
Табиат муҳофазаси ҳақида	84

Азиз Суюн

Ҳолат	86
-----------------	----

Ўзбекистоним менинг	86
Вола	87

Илдош Эшбек

Хабар	88
-----------------	----

Тоҳир Қаҳҳор

«Кўрқма, юрагим...»	90
«Кўл буйи...»	90
«Биласанми...»	90
Орзу	91

Матназар Абдулҳакимов

Шоҳсупадаги лочин	92
Тоғ соғинчи	93

Усмон Қўчқор

Ниҳоллар	94
«Сумбула сойидай...»	94
«Мовий дунёлардан...»	95

Минҳожиддин Ҳайдар

«Теракни шарт кесиб...»	96
Қишлоқдан чиққан шаҳарлик	97

Саъдулла Ҳаким

Одамгарчилик	98
------------------------	----

Жонибек Сувон

Куз манзаралари	101
---------------------------	-----

УЧРАШУВ

Усмон Темур

Бир йигит	102
«Тўнғичидан...»	102
«Яхшилик ҳар қачон...»	103
Бола ва замон	103

Қўлдош Мирзо

«Сени Юлдуз дедилар...»	104
-----------------------------------	-----

Қурбон Саттор

Тоғдан ўсма келтирдим	104
Боғда кўрдим	105

Муҳаммадсултон Каримов

Ота-бола ухлар..106

Зулфия Бобоева

Ғамгин қизча107

«Бенаволик еримдан кетсин...»108

Ҳақиқат108

Оллоёр Бегалиев

Қирда109

Авлиёхон Шукруллаев

«Манов гул...»110

Куз манзараси110

Ибодулла Саъдуллаев

Бир дарсда111

ЯНГИ ШЕЪРЛАР**Сироҷиддин Саидов**

Муин Бису монологи112

«Сенинг нигоҳинг бор...»113

Юсуф Жумаев

Шоир дўстларимга115

«Мактабга кетишдан...»115

«Гар менга...»115

«Биламан менда йўқ...»116

Муҳаммад Юсуф

Синглимга хат117

Туғруқхонада118

Фароғат Камолова

Ўзбекистон119

«Оқиб кетар...»119

«Юлдузлар акс этар...»120

«Қинлоқда барча йўл...»120

Эрта кўклам шеъри121

«Хаёлимда гуллаган бир боғ...»121

Таъсирчанлик121

Ҳолат122

«Шафқат қила олмас...»122

Абдували Қутбиддин

Савол123

Ҳижрон123

Бир гўзал123

Эшқобил Шукуров

Суюнчи125

«Сочлари сумбул-сумбул...»125

«Ойсултон, Ойсултон...»126

«Кўнглимни тошга ёрдим»126

«Сув устида, сувлар устида...»126

Зулфия Мўминова

Ленин музейи128

Яхши одам ҳақида оддий сатрлар128

Мақсуд Бекжон

Душман130

Сархуш130

Сен ва мен131

Тунги зиддиятлар131

«Учар гилам эмас...»131

Нурилло Остонов

Саманта бинафшаси132

«Хева бу Дишондир...»132

«Ёмғир ёққан йўлларда»133

«Қимдир ўтса кўчангдан сархуш...»133

Яҳё Тоға

Шоирга ёзув дастгоҳи ҳақида134

Сени бир кўн135

Равшан Файзиев

Қиш136

Дашт136

Ушал кун келади137

«Нега капалагинг...»138

Гулчеҳра Муродалиева

Ватанга муҳаббат139

«Оппоқ қор юзингда...»139

«Атиргуллар оқар ҳавода...»140

Абдужалил Хўжамов

Сувчи	141
«Енгил ёмғир ёғди...»	141
«Қувраган тут шохлари аро...»	142
«Поёни йўқ кўм-кўк бедазор...»	142

Жамол Сирожиддин

Ебонлиқлар	143
----------------------	-----

Марзия Эрдонова

Денгизларга берингиз тинчлик	145
Баҳорга	146
Майса	146

Баҳодир Исомов

«Кўнглимда лолалар...»	147
«Шеърлар ёздим...»	147

Нормурод Норқул

Дашт оқшоми	148
-----------------------	-----

Карим Баҳриев

Илтижо	149
Аёл	149
Хазонрез	150

БИЗНИНГ КАЛЕНДАРЬ

Меҳри дарё шоир	151
---------------------------	-----

Николай Тихонов

Туш	153
«Барча ҳикоялар...»	153

Муса Жалил

Қаҳрамон шоир ва инсон	154
«Жасур бўлгин»	155
Озодлик	155

Самад Вургун

Улуғ озарбайжон шоири	157
Сўзнинг шухрати	158

Исикава Такубоку

Денгиз япроқлари	160
«Шарқий уммон сувлари ювган...»	161
«Улкан денгиз қаршида...»	161
«Улкан дарахт танасига...»	161
«Шуни деб...»	161
«Ярим тунда...»	162
«Ухлаётиб...»	162
«Қизчам ишонади...»	162
«Энди мен...»	162
«Нималар келди ўйига...»	162
«Қизчамни уришдим...»	163

ЕШЛИК ОРЗУЛАРИ**Оллаёр Бегалиев**

Табаррук арғувонлар соясида	164
---------------------------------------	-----

Баҳром Рўзимухаммад

«Худди думли комета каби...»	171
«У куй пайдо бўлганидан сўнг...»	171
«Одам ҳеч қачон...»	172
«Ўйлаб топилган дақиқа»	172
«Бунча имиллайсан...»	172
«Изғирин изғийди...»	173
«На яхшилиқ қилди...»	173
«Иш битмайди...»	173
«Тўлқинни соғинтирар бу фасл...»	173

Улмас Ҳусайн

Саратон	174
Эслаш	174
Тун оҳишта	175

Нодира Афоқова

Улуғбекнинг рақибларига дегани	176
Баҳорда	176
«Адирларни босди қизил ранг...»	177

Машғал Ҳушвақт

Ҳайқирӣқ	178
Илтижо	178
«Узоқларга учиб кетар қор...»	178
Хотира	179

Дарё 179
«Энди қор ёғмайди...» 179

Ҳалима Аҳмедова *СС*

«Тун — ҳали...» 180
Тунги Самарқанд 180

Асқар Маҳкамов

Узим билан танҳо 182
Еднома 183

Инобат Нормуродова

Йўл бошида 185
Мактуб 185

Одил Икромов

Бева 187
Исфарасой 188

Энахон Эркабоева

Соғинч 189

Баҳтиёр Генжамуродов

«Минг ўркачли туядай...» 190
Елғизлик 190

Холмамад Ҳасанов

~~Дўмбираш 191~~

Абдулмурод Раҳмонов

Хитоб 192
«Кўп уриндим...» 192

Туроб Юсупов

Евшонлар ўсган чўл 193

Уктам Абдуллаев

Эскиз 194
«Кенгликларни, осмонни...» 195

Абдулла Қўшбоқ

Қўрқоқ 196
Қалдирғочлар 196

Салим Ашуров

«Алпомиш, сен тулпор сур-
ган...» 197
«Бир тошқин исмга...» 198

Мамадиёр Ҳўшиматов

«Тоғ кечаси...» 199
«Тепа сочим тик бўлди...» 199

Исроил Субҳон

«Эсингдами узун қиш кеча-
лари...» 200
«Мирзо Улуғбек» мадрасасида 200

Чори Аваз *СС*

Йўл 201

Зебо Мирзаева

Гулирухсорга 202

Қудрат Бобожон

«Орзулар кўпдир...» 203
«Бир-биримиздан...» 203
«Юракда эҳтирос...» 203

ЯНГИ ТАРЖИМАЛАР

Иоганн Вольфганг Ҳёте

Мағриблик Ҳотаму Зулайҳо 204
«Зулайҳонома»дан 207
«Ранжнома»дан 208
«Тафриқнома»дан 209
«Ранжнома»дан 210
«Муғанийнома»дан 210

ҲАНГОМА

Турсунбой Адашбоев

Олимжон Холдорга 212
Шамси Одилга 213
Азиз Абдураззоққа 213
Барот Исроилга 214
Уткир Сандовга 214

Карим Баҳриев

Рўзгор тебратиш 215
Бу қўшиқ 215

Анвар Обиджон

Уста Гулмат ғазалларидан 217

На узбекском языке

ШЕЪРИЯТ-86

Редактор *РАУФ ПАРФИ, А. ҚУТБИДДИН*

Рассом *В. ШУМИЛОВ*

Расмлар редактори *А. БОБРОВ*

Техн. редактор *М. МИРРАЖАБОВ*

Корректор *Ш. СОБИРОВА*

ИБ № 3640

Босмахонага берилди 17. 04. 87, Босишга рухсат этилди 11. 12. 87. Р 17827. Фомаги 84X108¹/₂. Босмахона қоғози № 2. Адабий гарнитура. Юқо босма. Шартли босма л. 11,76. Шартли кр. отгис 11,76. Нашр л. 9,58. Тиржи 10.000. Заказ 131. Баҳоси I с. 40 т. Шартнома 36—87, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129. Тошкел Навоий кўчаси, 30. Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2- босм хонаси, 702800. Янгийул шаҳри, Самарқанд кўчаси, 44.